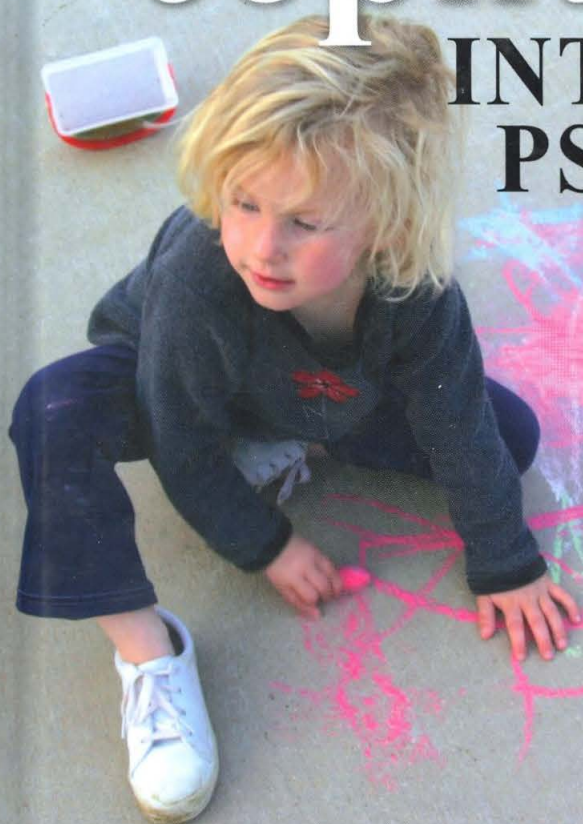

Desenele copilului tău

INTERPRETĂRI PSIHOLOGICE

Evi Crotti

Desenul reprezintă pentru copii o modalitate spontană de exprimare, prin folosirea unui limbaj propriu, în care important nu este cuvântul, ci forma și culoarea. Dacă știu să le descifreze desenele, părinții pot pătrunde în universul interior al copiilor lor, le pot intui caracterul și temperamentul, le pot ghici dorințele neexprimate și spaimile ascunse.

Desenele copilului tău vă oferă nenumărate exemple de desene făcute de copii de vârstă preșcolară și școlară, însoțite de explicații psihologice amănunțite, enunțate simplu, pe înțelesul tuturor. Cartea conține și un set de pagini albe, pe care copilul vostru le va putea umple cu propriile desene, precum și patru teste proiective, utile pentru a înțelege aspectele cele mai ascunse ale personalității infantile: testul figurii umane, testul arborelui, testul casei și testul familiei.

Evi Crotti, psihopedagog și jurnalist, a fondat și conduce la Milano o școală de grafologie. A publicat multe cărți despre psihologia infantilă și nu numai: *Mio figlio è (quasi) un adolescente*, *Colori, Bambini e paure*, *Come interpretare gli scarabocchi*.

Află mai mult pe:

 www.litera.ro

ISBN 978-973-675-713-6

9 789736 757136

Scarabocchiamo insieme! de Evi Crotti
Red Edizioni, Milano © 2008

Editura Litera

O.P. 53, C.P. 212, sector 4, București, România
tel. / fax 031 425 1619; e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe

Copyright © 2010, Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Traducere din limba italiană: Raluca Pușdercă

Editor: Vidrașcu și fiii

Coperta: Vladimir Zmeev

Redactori: Andreea Stoica, Florența Simion

Tehnoredactare și prepress: Anca Suciu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CROTTI, E.

Desenele copilului tău / Evi Crotti; trad.: Raluca Pușdercă
– București: Litera Internațional, 2010
ISBN 978-973-675-713-6

I. Pușdercă, Raluca (trad.)

372.874

EVI CROTTI

DESENELE COPILULUI TĂU

INTERPRETĂRI PSIHOLOGICE

CREȘTEM ÎMPREUNĂ

Această carte, dedicată părinților, este un instrument util de informare și consultare în îndeplinirea dificilei sarcini de însoțire și susținere a copiilor în perioada de creștere. Meseria de părinte nu e scutită de greșeli, mai ales că micuții aflați în primele faze ale dezvoltării sunt surprinzător de imprevizibili, dar este important ca eventualele erori să nu depășească anumite limite și să fie corectate pe parcurs. Înțelegerea mecanismelor care guvernează creșterea armonioasă nu numai că ajută copilul să treacă peste diversele etape ale copilăriei, ci contribuie la evitarea unor suferințe viitoare, conducându-l spre maturizare pe un drum cât mai puțin anevoios. Să vedem în ce măsură poate ajuta analiza limbajului nonverbal al deseneilor la o mai bună înțelegere a caracterului, temperamentului, emoțiilor și sentimentelor copiilor noștri.

CUVINTELE DIN DESENE

Din momentul în care este capabil să țină în mână un creion, copilul schițează, trasează linii, scrijelește pereții sau orice altă suprafață pe care o are la îndemână. Astfel își exprimă dorința puternică de a se reprezenta prin intermediul unor semne care la prima vedere par indescifrabile, dar care sunt mesaje cu sens și elocvente adresate, într-o primă etapă, mamei și tatălui: reprezintă modul său de a comunica lumii că există și că este capabil să își facă simțită prezența în această lume.

Orice desen are o semnificație: este suficient să îi cerem copilului să ne explice ce a desenat. „Ăsta e bunicul, asta e pisica, aici e mama, ăsta sunt eu!” va spune micuțul, punând fără ezitare degetul pe foaia unde a trasat câteva duzini de semne aproape identice, dar care, în ochii săi, reprezintă clar și limpede lumea sa interioară și realitatea.

Prin explicarea desenului se naște o poveste: povestea dorințelor, a emoțiilor, a temerilor; o hartă detaliată a parcursului creșterii, în etape și ritmuri biologice și psihologice bine conturate pe hârtie.

Desenele din primii ani sunt deja o expresie a modului său de a fi, sunt istorioare al căror regizor este chiar copilul; sunt un instrument prin care micul artist dialoghează cu lumea celor mari.

Nouă, adulților, ne revine sarcina de a descifra acest limbaj nonverbal. Cu puțină practică, bun-simț și mai ales dragoste putem înțelege ce ne transmit desenele; iar acestea nu spun niciodată nimicuri.

Copiii le arată întotdeauna părinților desenele abia terminate și le urmăresc cu atenție expresia feței, așteptând cu nerăbdare o evaluare. Motivul este simplu: în desenul liber, micuțul vorbește despre el însuși și despre lumea sa. Pentru el, desenele nu sunt doar un joc frumos, ci și un mijloc privilegiat de a se face cunoscut, de a da frâu liber imaginației și de a contura propriile vise.

Noi, adulții, trebuie să acordăm mai multă atenție acestor semnale, căci copilul nu cunoaște încă alte moduri de a vorbi despre bucurii, despre dezamăgiri sau despre suferința care îl apasă și care, în mod eronat, adulților le poate părea exagerată. Copilul are adesea un limbaj verbal rudimentar, dar o mare bogăție expresivă și de comunicare redată pe deplin în desene, prin care se exprimă mai puțin enigmatic, astfel că desenul completează comunicarea verbală și invers. Multe stări de tensiune, conflicte conștiente sau inconștiente și abordări personale se manifestă chiar prin intermediul acestor imagini prin care copilul își spune nemulțumirile și se eliberează de tensiuni.

Mai este ceva ascuns în desenele copiilor: prin încercarea de a ține creioanele în mână, copilul își dezvoltă coordonarea armonioasă a mișcărilor și se obișnuiește să-și organizeze ideile și impulsurile într-un spațiu prestabilit și limitat. S-a dovedit că micuții cărora li se permite să deseneze oricând doresc sunt mai puțin neîndemânatici și au o mai mare capacitate de exprimare. Psihologii și neuropsihiatrii infantili folosesc din plin desenele pentru investigarea problemelor legate de creștere.

DESPRE CARTE

Această carte oferă sfaturi, explicații și indicații pentru identificarea, observarea și interpretarea aspectelor celor mai semnificative din desenele copiilor, plecând de la primele schițe, din jurul vârstei de douăsprezece luni, până la desenele cele mai complexe ale primilor ani de școală. Este un manual de aprofundare și interacțiune cu copilul, în care **paginile albe pot fi umplute de micuț cu desenele sale.**

- În prima secțiune, *Noțiuni de bază în interpretarea desenelor*, sunt expuse principiile fundamentale ale analizei desenelor copiilor: particularitățile legate de folosirea anumitor instrumente și tehnici de desen, semnificația culorilor, simbolurile care apar cel mai frecvent în desenele infantile.

- A doua secțiune, *Desenele din primii ani*, este dedicată primelor „desene” ale copiilor, până la vârsta de 3-4 ani, și descrie mai ales etapele evoluției lor, explicând cum putem extrage informații prețioase despre caracterul și temperamentul micuțului din analiza desenelor sale. Apoi sunt indicate elementele pe care trebuie să le urmărim cu cea mai mare atenție pentru o interpretare corectă nu numai a primelor încercări de desen, ci și a desenelor mai evolute, de exemplu punctul de începere de pe foaie, ocuparea spațiului, viteza de desenare, presiunea lăsată de creion.

- A treia secțiune, *Desenul*, se concentrează pe lucrările copiilor mai mari de 3-4 ani, care sunt capabili să deseneze forme mai evolute. Aici sunt prezentate patru teste proiective (definite astfel pentru că reflectă realitatea interioară a celui care le face), utile pentru înțelegerea aspectelor celor mai profunde și autentice ale personalității micuțului. Este vorba de testul figurii umane, testul arborelui, testul casei și testul familiei: copilul se va distra, în timp ce părinții vor putea descoperi laturi ascunse ale caracterului său.

- Volumul se încheie cu un capitol dedicat desenelor copiilor din întreaga lume, ca demonstrație a unui traseu infantil de creștere și de maturizare cu trăsături comune.

INSTRUMENTELE ȘI TEHNICILE DE DESEN

Orice copil, atunci când are posibilitatea, alege să deseneze cu instrumentul cel mai apropiat de caracterul său și de inspirația de moment. Din alegerea instrumentului, precum și din modul de relaționare cu foaia și ocuparea spațiului, se pot extrage indicii utile pentru înțelegerea micilor noștri artiști.

În afară de creioane colorate și carioci, care sunt fără îndoială, instrumentele cele mai utilizate de micuți (probabil și pentru că sunt practice și se găsesc în toate casele și grădinițele), mai sunt și altele, precum culorile tempera, acuarelele, creta colorată, creioanele cerate, ale căror descoperire și „explorare” reprezintă o bună ocazie de distracție pentru copii. În acest capitol vom vedea cum utilizarea acestor instrumente ne poate oferi informații prețioase despre personalitatea și emoțiile copiilor.

CULORILE ÎNTINSE CU DEGETELE

Atunci când întinde culorile cu degetele, copilul vorbește despre multe aspecte ale caracterului său; în particular, contactul degetelor cu foaia este emblematic pentru sublinierea modului în care copilul relaționează cu mediul exterior. Un copil care nu este inhibat de atenția excesivă față de curățenie își afundă cu entuziasm degetele în culoare și le așază cu bucurie pe foaie, pentru că astfel descoperă că poate să marcheze mediul, dominându-l. Vouă, părinților, după ce vă felicitați pentru un astfel de copil, nu vă rămâne decât să observați unde a lăsat spontan prima urmă pe foaia albă: sus, în centru, jos, la dreapta sau la stânga.

- Copilul sigur de afecțiunea pe care o primește va umple întreaga foaie de urme, adesea apropiate unele de altele sau în formă de cerc, dovadă a caracterului său deschis, social și adaptabil.

INSTRUMENTELE ȘI TEHNICILE DE DESEN

- Copilul care ocupă spațiul în **partea de jos sau la stânga foii** are mare nevoie de dragoste, de mângâierea și protecția părinților, mai ales a mamei.
- Când spațiul este ocupat în **partea de sus sau la dreapta foii**, copilul are nevoie de contacte cu mediul extern, e visător, dotat cu o imaginație efervescentă și e necesar să se miște pentru a-și exprima vitalitatea.
- Dacă micuțul **se blochează** imediat după ce și-a înmuiat degetele în culoare sau începe să plângă și cere să fie curățat, mama este cea care trebuie să îl ajute. Pentru a-l liniști, și ea trebuie să își bage degetele în culoare și să lase urme pe foaie, îndemnându-l să facă la fel, însă fără să-l forțeze să o imite. În acest caz, este bine să ne întrebăm dacă grija pentru curățenie impusă copilului nu este prea rigidă sau chiar obsesivă.
- **Repetarea amprentei** mâinii prin ocuparea cu eleganță a spațiului denotă un precoce simț estetic și al proporțiilor, care vă poate face să vă gândiți serios la talente artistice.

PLĂCEREA ACTIVITĂȚILOR MANUALE

Activitățile de manipulare, cum ar fi utilizarea lutului sau a plastilinei, îi fascinează pe copii, pentru că le permit să exploreze simțul tactil, să descopere formele lucrurilor și chiar să creeze unele noi și absolut personale. Modelarea unui obiect este un fel de creație uimitoare pentru micuț, care vede cum se nasc obiecte și figurine drăguțe dintr-un material inițial inform.

Prin aceste activități, copilul își poate dezvolta, încă de mic, imaginația, permițându-i părintelui să-i observe predispoziția spre folosirea liberă a degetelor, în special în mișcările care presupun finețe. Pe măsură ce crește, copilul va putea tot mai mult să se exprime prin activități ca scrisul sau desenul sau poate învăța mai ușor să folosească un instrument muzical.

Este important să favorizați contactul direct al copilului cu orice fel de obiect care l-ar putea ajuta să se exprime artistic, chiar dacă există riscul de a se murdări. Educatoarele și mamele trebuie să se resemneze: manipularea obiectelor, atingerea și murdărirea sunt aspecte ale unei curiozități intelectuale care îi permite copilului să crească fără inhibiții sau limitări.

- **Suprapunerea diferitelor culori** este un indiciu al creativității, al caracterului vesel, al curiozității intelectuale și al capacităților exploratoare care pot favoriza un comportament extrovertit. Părinții, pentru a respecta și încuraja tendințele copilului, trebuie să îi favorizeze întâlnirile cu alți copii de vârsta lui.
- **Degetele rășchirate** sunt un semn al unei mari capacități de rezistență în fața insucceselor inevitabile ale vieții.
- **Degetele strânse** indică faptul că este un copil fragil și care caută confortul chiar și în fața celui mai mic pericol, pe care el îl trăiește deja ca pe o agresiune.

Copilul folosește mâna stângă

Dacă, pentru lăsarea amprentelor, copilul preferă mâna stângă, nu înseamnă neapărat că este stângaci: pur și simplu nu „a ales” încă ce mână să folosească.

Un sfat pentru mamele cu copii stângaci: în general, aceștia sunt copii precoci, intuitivi și creativi, care pot fi înțeleși greșit din cauza caracterului lor închis și a faptului că sunt mereu în mișcare. Adesea, vivacitatea lor este confundată cu nervozitatea, iar calmul cu o parte negativă a caracterului, dar acestea nu sunt decât comportamente datorate unei predispoziții naturale; știm, de exemplu, că un copil stângaci este de obicei mai emotiv.

CULORILE TEMPERA

Folosirea culorilor tempera este o activitate distractivă pentru copii, care sunt în general fascinați de procesul de diluare, dizolvare și înmuiere. Din modul în care este dozată culoarea care iese din tub se pot deduce anumite elemente ale caracterului său. Zgârcitul scoate puțină culoare din tub, apăsând mereu fundul tubului, pentru a nu risipi nimic. Optimistul va scoate din tub cât poate de mult, pentru a avea culoare din abundență.

FIGURA 1
Imaginația,
vivacitatea și
modul original
de aplicare
a culorilor
din desenul
lui Daniele,
de 6 ani,
exprimă
o excelentă
putere de
observație
și un caracter
vesel și plin
de vitalitate.

FIGURA 2
Luca, de 3 ani și 3 luni, a ales tehnica acuarelelor, care tinde să favorizeze culorile pale, dezvăluind astfel o profundă sensibilitate și o înclinație înăscută spre retragerea în momentele plăcute de liniște, susținut și de un tată capabil să-i insuflă energie din nou.

Caracterul său entuziast are ca trăsături principale generozitatea și capacitatea de a lega cu ușurință prietenii.

Cele trei elemente, pensula, apa și culorile, îl fac pe copil să se simtă artist în devenire. Dacă se adaugă și vestimentația unui pictor, jocul este deja îndeplinit; vă recomandăm să îi cumpărați copilului o cămașă adecvată și o beretă pentru a-l face să se simtă un artist adevărat. Și costumele, pe care copiii le adoră, fac parte din educația în spiritul libertății de exprimare.

Și după ce am pictat... facem ordine!

Pictura este o artă care presupune și respectarea anumitor reguli: aranjarea costumului și a beretei după folosirea lor, curățarea și ordonarea pensulelor, spatulelor, bureților, a tuburilor de culori și a paletei.

Dacă cel mic este dezordonat sau leneș, mama și tata nu trebuie să facă ordine în locul lui, ci trebuie să îi pregătească un loc doar al lui unde să-și poată pune lucrurile. Dacă refuză să le pună la loc, trebuie să fiți fermi și, fără să ridicați vocea, trebuie să îl responsabilizați cu fraze de tipul: „Ești pe cale să devii un mic artist, trebuie să ai grijă de tuburi să nu se usuce”. Regula „toate lucrurile la locul lor și un loc pentru orice lucru” structurează caracterul, dă o logică consecvențială gândurilor și, plecând de la micile gesturi, încurajează simțul responsabilității și al autonomiei.

ACUARELELE

Apa este o amintire a Edenului matern, unde, timp de nouă luni, fătul a stat în lichidul amniotic, complet dependent de mamă. Apa îi readuce în memorie copilului lumea magică a pântecului, unde era departe de orice suferință și supărare, unde zgomotele ajung atenuate și unde este foarte confortabil... Există însă copii pentru care apa înseamnă dezamăgiri și frică, poate din cauză că au suferit traume când se aflau în uter. Aceștia nu vor să facă baie și, la mare sau la piscină, încep să țipe imediat ce ating apa; este vorba de suferințe care, cu ajutorul adulților, pot fi depășite încet, încet.

INSTRUMENTELE ȘI TEHNICILE DE DESEN

- Acvarelele pot contribui într-o anumită măsură la depășirea acestor temeri. Este bine ca părinții să-i stimuleze pe copii să câștige treptat încredere la contactul cu apa, arătându-le cum se spală pensulele, cum se pregătesc culorile și, poate, îi ajută să spele sorțulețul de lucru. Aproximarea de apă prin intermediul culorilor este o abordare delicată și netraumatizantă ce reduce riscul de temeri viitoare, pentru că îi învață cum să-și câștige liniștea interioară.

CRETA

Se poate ca folosirea cretei colorate pe tablă să nu-i placă copilului, fie din cauză că este prea plăpând, fie din cauza prafului care-i rămâne pe mână

JOCUL MAGIC

Cu ajutorul tablei și al cretei, îl puteți implica pe copil într-un joc revelator despre temerile și anxietățile lui. Invitați-l să-i deseneze cu cretă pe membrii familiei; apoi cereți-i să-i ștergă unul câte unul, așa cum ar face un magician. Prima persoană pe care o va șterge de pe tablă este cea care îi creează o presiune emoțională care trebuie remediată.

Dacă refuză să-i ștergă pe membrii familiei, pot exista două explicații: consideră că familia este un întreg care se păstrează ca atare; sau este inhibat, îi este teamă să nu nemulțumească o persoană pe care o simte apropiată.

În timp ce copilul desenează sau colorează pe tablă, părintele mai poate observa un aspect important: tendința de a șterge ceea ce face dacă simte că se apropie cineva de el. Această abordare poate indica teama de a fi evaluat, poate ca urmare a unor experiențe anterioare. În astfel de cazuri, este bine să descoperiți dacă teama provine de la figura maternă sau paternă și, după clarificarea situației, să corectați eroarea de educație, astfel încât copilul să dobândească maximă încredere în prezența părintelui care îi provoacă cea mai mare teamă.

sau care se ridică din buretele de șters... În acest caz, treptat, părinții trebuie să îl ajute: este suficient să deseneze pe tablă în prezența copilului și să încerce să-l implice în alegerea culorilor și a temelor, dar fără să îl forțeze. Cu siguranță, în scurt timp copilul va fi fericit să lase diferite urme sau, mai mult, să deseneze, ocupând întreaga suprafață a tablei cu desene la fel cum a văzut la adulți.

Odată încrederea câștigată, folosirea cretei pe tablă îi va permite copilului să se lanseze într-o activitate asemănătoare cu trucurile unui magician, care nu lasă urme ale dexterității sale.

Și tocmai acest lucru îl amuză pe micuț, care este în sfârșit liber să se exprime fără să-i fie teamă că face greșeli pentru care este corectat de părinții, care, uneori, prin atitudinea lor critică și judecata lor, îl pot pune, involuntar, într-o situație jenantă.

Mâna, un instrument special de șters

Cu siguranță ați observat că una dintre principalele distracții ale copilului, în timp ce desenează pe tablă, constă în utilizarea unui instrument particular de ștergere: mână sau, chiar mai des, mâneca bluziței sau a tricoului. Este o mișcare instinctuală care apare și la adulți, care, când fac o greșală pe o suprafață ușor de șters, au imediat tendința de a o șterge pentru a nu lăsa urme. Pentru micuț, acțiunea de ștergere cu mână sau cu mâneca este un act de autonomie: este mult mai comod și natural să folosească mâna, care este mereu disponibilă, decât să caute buretele!

Acest gest simplu și instinctiv ne poate indica unele lucruri legate de educația impusă copilului față de igienă. Dacă micuțul a fost educat într-un spirit prea rigid sau dacă este mai sensibil, va fugi în lacrimi la mamă să-i arate că s-a murdărit. În acest caz, mama trebuie să îl liniștească, să îl facă să înțeleagă că nu s-a întâmplat nimic grav și că e nevoie de puțină apă și săpun pentru remedierea situației. Este important să eliberăm copilul de obsesia unei igiene prea riguroase, permițându-i să se joace liber și să-și dezvolte creativitatea prin metode utile și pentru structurarea unei personalități armonioase.

INSTRUMENTELE ȘI TEHNICILE DE DESEN

Doar așa poate câștiga autonomie și încredere în sine, resurse indispensabile pentru modelarea armonioasă a personalității.

Desigur, este bine ca adulții să promoveze regulile utilizării buretelui „reglamentar”, pentru că un copil căruia nu i se impun reguli este într-o situație la fel de dificilă ca unul căruia i-au fost impuse reguli prea rigide.

CREIOANELE CERATE

Creioanele cerate moi, plăcute la atingere, care nu necesită ascuțiri repetate și nu reprezintă nici un pericol pentru copil, indiferent de vârstă, stimulează emoțiile, făcându-l pe copil mai receptiv la realitățile care îl înconjoară. Mai mult, pot contribui la stimularea mișcărilor fine (care îl învață să țină în mână creionul și stiloul) în cazul micuților cărora le e greu să apuce creioanele și culorile.

AJUTAȚI-VĂ COPILUL SĂ REUȘEASCĂ SINGUR

Penarul pentru creioane sau carioci și cutia cu culori îl atrag pe copil în măsura în care conținutul este interesant pentru el. Pentru copil, scoaterea culorilor din cutie, ca și despachetarea unui cadou, este o acțiune cu o anumită doză de mister și este mai bine ca părinții să evite să facă asta în locul lui. De fapt, este mai bine ca ei să întrețină atmosfera magică și să-l încurajeze pe copil să își folosească mâinile și în sensul exprimării puterii fizice. Evident, copilul care nu vrea să deschidă cutia cu culori va trebui ajutat, dar părinții trebuie să se abțină să se implice direct, pentru că astfel îl privează de emoția descoperirii, accentuându-i fragilitatea. Ei trebuie să se limiteze la a-i oferi recipiente care sunt ușor de desfăcut și la susținerea prin fraze de tipul „Curaj, că poți!”, „Ai mânuțe puternice și sunt sigură că o să reușești!”. Aceste fraze sunt educative și cresc nivelul de stimă de sine și încredere al copilului.

ABORDAREA FOII

Foaia albă, un spațiu liber care poate fi ocupat, impune anumite limite pe care copilul le va percepe treptat, interiorizându-le și învățând să le respecte. Din modul cum relaționează cu foaia care îi este pusă în față, așa cum vom vedea mai amănunțit în capitolul „Elementele de observat”, putem afla unele aspecte semnificative ale temperamentului, emoțiilor și sentimentelor micuțului.

Există copii care știu deja, încă de la vârsta de 2 ani, să își controleze mișcările mâinii pentru a rămâne în limitele foii sau ale conturului figurii de colorat; alții, în schimb, mai expansivi, entuziaști și veseli, ies de obicei din bucata lor de hârtie, continuând desenul pe masă sau chiar pe hârtia colegului de lângă el. Evident, nu este vorba de proastă creștere, ci, ca să spunem așa, de experimente de învățare despre cum funcționează marele joc al vieții.

Printr-o astfel de abordare atât de spontană și de liberă este posibilă, de fapt, anticiparea unui mod personal de înfruntare a vieții, a unui peisaj emoțional și afectiv particular. De exemplu, copilul sensibil are mișcări verticale pe foaie, pe o porțiune limitată, și lasă semne abia perceptibile cu instrumentul oferit; dacă micuțul este un entuziast, tinde să ocupe tot spațiul, fără rețineri; spontan și inconștient, parcurge cu creioanele colorate și cariocile întregul spațiu pe care îl are la dispoziție, explorând foaia la fel cum face, de altfel natural, cu propriul corp. În acest mod învață să se cunoască pe sine și propriile impulsuri.

În special modul de plasare a desenului pe foaie ne oferă informații prețioase despre atitudinea micuțului față de înțelegerea, acceptarea și respectarea regulilor aflate la baza vieții sociale, cărora adulții trebuie să le dea valoare prin coerența educativă, respectându-le la rândul lor. De exemplu, părintele care îi reproșează excesiv copilului că minte, dar este primul care spune minciuni, transmite un semnal foarte puternic, care creează confuzie.

FOLOSIREA CULORILOR

CULORILE: CE BUCURIE!

Copilului îi place să întindă peste tot culorile și, fără să știe, descoperă imediat efectul benefic al cromoterapiei. Culorile îl bucură și dau viață foii, care devine, prin ele, mai frumoasă. Prin intermediul culorilor, micuțul își exprimă o parte importantă a sa, permițându-le adulților să îi identifice, încă din primii ani de viață, temperamentul.

Când copilul schițează sau pictează pe foaie (sau pe orice altă suprafață aflată la dispoziție), imaginația lui se colorează cu emoții. Prin urmele pe care le lasă, exprimă propriile sentimente: delicate, dacă folosește culori șterse; mai vivace sau violente dacă preferă nuanțele mai tari.

De exemplu, un copil mereu în mișcare, cu temperament vivace și entuziast, preferă în general culorile intense, formele ample și bogate în sensuri simbolice. Un copil cu caracter sensibil alege culorile pale și lasă urme lejere. Un micuț aventuros și independent folosește toate culorile disponibile pentru a desena teme cât mai diverse și forme cât mai originale.

Din nici o casă în care se află un copil, chiar dacă este mic, nu trebuie să lipsească acuarelele, cutia cu pasteluri, cariocile, creioanele colorate și foile albe, pentru că desenele și coloratul folosesc la exprimarea propriei naturi și la învățarea alegerii tonalității care, treptat, aduce liniște și bunăstare.

SEMNIFICAȚIILE CULORILOR

Alegerea liberă a culorilor este fundamentală pentru înțelegerea anumitor aspecte ale caracterului și temperamentului copilului, mai ales dacă le folosește mereu pe aceleași, căci culoarea este proiecția externă a propriilor sentimente și emoții.

FOLOSIREA CULORILOR

- Copilul care nu are o predilecție pentru o culoare și le folosește cu bucurie pe toate știe să se armonizeze cu realitatea; el este asemenea unui curcubeu pe cerul senin.

Roșu

- *Cuvinte-cheie:* vitalitate, putere vitală, exuberanță, motricitate, vivacitate, energie, ambiție, emoție, încântare, pasiune, curaj, agresivitate benignă și direcționată spre creștere.
- *Comportament:* predilecția pentru roșu exprimă intoleranța față de obstacole în propriile activități, un caracter vesel, înclinația entuziastă de a-i implica și pe alții și o puternică nevoie de a fi observat.
- *Puncte sensibile:* o agresivitate necanalizată care se poate resfrânge asupra comportamentului, făcându-l reacționar sau, dimpotrivă, taciturn și reținut. Uneori, exuberanța excesivă devine ostilitate sau violență, copilul fiind ușor de enervat și având posibile descărcări de furie.

(• FIGURILE 3, 4 și 5)

Galben

- *Cuvinte-cheie:* energie, dinamism, deschidere mentală, ancorare în prezent, extrovertire, libertate, nevoie de mișcare.
- *Comportament:* galbenul este expresia căldurii și a entuziasmului; copilul care îl alege are un caracter sensibil și expansiv, este în căutarea căldurii prietenilor și, când crește, se va implica în activități sociale și va urca pe scara succesului. Părinții și educatorii trebuie să evite restricțiile în spațiul lui de acțiune pe care, deși poate părea haotic și împrăștiat, îl domină perfect.

Tatăl trebuie să fie un punct de referință pentru copil, pentru că el are nevoie să se simtă în siguranță pentru a se exprima fără restricții.

- *Puncte sensibile:* dacă lipsește figura paternă, micuțul poate deveni melancolic și își dezvoltă teama de viitor. Este nevoie să evaluați raportul cu tatăl și eventualele tensiuni din familie.

FIGURILE 3 și 4

Roșul este culoarea dominantă atât în desenul Sofiei, de 3 ani, cât și în cel al lui Leopold, în vârstă de 2 ani și 11 luni, dar liniile ușoare ale fetei arată timiditatea, în timp ce presiunea puternică a băiețelului denotă sociabilitate și vivacitate.

FOLOSIREA CULORILOR

Verde

- *Cuvinte-cheie:* liniște, relaxare, satisfacție, echilibru, pace interioară, complacere, speranță, gândire, calm.
- *Comportament:* alegerea verdei denotă lipsa liniștii interioare, pentru că această culoare, legată de mediul natural, acționează ca un calmant al sistemului nervos, favorizând destinderea (de aceea este indicat pentru calmarea copiilor exagerat de vivace sau agresivi). De obicei, copilul care îl alege este nervos, hipersensibil și emotiv; iubește natura și animalele. Este foarte impresionabil, de aceea părinții trebuie să fie atenți în alegerea emisiunilor de televiziune la care privește copilul pentru a nu-l speria.
- *Limite:* verdele poate indica o tendință spre lene și inhibiție. Uneori, paradoxal, indică nervozitate și descărcări furioase (după cum arată și expresia „s-a înverzit de furie”).

Albastru

- *Cuvinte-cheie:* calm, seninătate, absența spiritului de competiție, înțelegere, rezervare, nevoia de destindere.
- *Comportament:* preferința pentru albastru indică un puternic autocontrol asupra emoțiilor și un caracter calm și senin. Un copil cu acest comportament

CULORILE ANTISTRES

Pentru destindere sunt recomandate albastrul, verdele, portocaliul și galbenul: toate aceste culori folosesc, în moduri diferite, relaxării.

- Albastrul este legat simbolic de apă și cer; este relaxant pentru că permite percepția spațiului infinit.
- Verdele este culoarea naturii și a pajiștilor și evocă odihnă și liniște.
- Portocaliul exprimă bucurie și fericire.
- Galbenul arată dragostea de viață și este culoarea soarelui, expresie a paternității și a dorinței de creștere.

alternează momentele de socializare cu cele de singurătate plăcută. Dacă albastrul domină întreaga foaie sau este utilizat ca fond, pentru un teren, o stradă sau un lac, poate fi un indiciu al enureziei (pipi în pat).

Albastrul este culoarea cerului și a mării și lumina sa este revigorantă și relaxantă; este potrivit pentru odihna fizică și chiar mintală. În camera copilului ar trebui să colorați un colț în albastru, pentru că favorizează relaxarea și îl ajută să treacă peste eventualele insomnii.

- *Puncte sensibile:* răceala, care poate duce la sentimente lipsite de căldură.

Mov

- *Cuvinte-cheie:* dorința de realizare personală, intuiție, tristețe, neliniște, dominație asupra pasiunilor, credință religioasă, idealism, pudoare, spiritualitate, spirit de sacrificiu.
- *Comportament:* dacă domină movul, faptul acesta poate indica existența unor cerințe prea mari din partea adulților sau un precoce simț al responsabilității care provoacă teama de a nu reuși să fie la înălțimea așteptărilor. Movul stimulează intuiția și imaginația și reprezintă sacrul.
- *Puncte sensibile:* prea multe pretenții îl pot constrânge pe copil la reflecția aproape obsesivă asupra propriilor acțiuni, de aceea este nevoie să fiți foarte atenți să nu cereți prea mult de la el. Melancolia îl poate face să se închidă în sine, să-i fie dificil să-și exprime emoțiile, dorințele și sentimentele.

Maro

- *Cuvinte-cheie:* seriozitate, amărăciune, intoleranța față de contraste și contrarii, prudență, comoditate și simț dezvoltat al realității.
- *Comportament:* alegerea acestei culori poate arăta că cel mic a fost încărcat devreme cu responsabilități și este posibil să demonstreze o seriozitate excesivă pentru vârsta sa. Reproșurile la adresa agresivității sale îl pot întrista. Abordările precaute îl pot însă împinge către un autocontrol exagerat și pierderea spontaneității.
- *Puncte sensibile:* alegerea obișnuită a acestei culori poate semnala dificultăți datorate unui sentiment de insatisfacție interioară din cauza incapacității de a îndeplini cerințele adulților.

FOLOSIREA CULORILOR

Negru

- *Cuvinte-cheie:* bogăție interioară, temeri, anxietate, rezervare, pudoare, melancolie, durere, rigiditate.
- *Comportament:* în cultura noastră, copilul care preferă negrul își exprimă tensiunea sau insatisfacția profundă. Negrul este un „nu”, exprimă închiderea copilului atunci când aspirațiile și nevoile lui nu sunt înțelese și susținute.
- *Puncte sensibile:* trebuie controlate aspectele legate de starea copilului, care poate trece de la o extremă la alta fără motive aparente. (• FIGURA 6)

Gri

- *Cuvinte-cheie:* teamă, timorare, docilitate.
- *Comportament:* alegerea griului evidențiază teama de a înfrunta dificultățile; folosirea din plin a acestei culori exprimă blocarea energiei, motiv pentru care copilul devine tot mai închis și reținut în propriile manifestări. Culoarea gri este însă indicată celor care vor să găsească forța de a înfrunta marile dificultăți, pentru că exprimă docilitatea.
- *Puncte sensibile:* teama de eșecul luării deciziilor rapide și de reproșurile celor din jur.

ALEGERI COLORATE

Măsuța de lucru, pereții camerei, șorțulețul, jucăriile de pluș... alegerea culorii nu are legătură doar cu materialele folosite de copil pentru desen, ci și cu mediul, îmbrăcămintea, accesoriile camerei, rucsăcelul... Orice decizie care îi privește pe copii ar trebui să țină cont de dorințele și preferințele lor. Astfel, alegerea culorii cuverturii, a veiozelor și a altor accesorii pentru cameră le oferă copiilor șansa să se deschidă și părinților ocazia de a-i cunoaște mai bine.

FIGURILE 5 și 6

Prin modul în care Dino, de 7 ani și o lună, și Andrea, 7 ani, folosesc culorile, putem distinge două moduri diferite de abordare a perioadei de creștere. Alegerea făcută de Dino, de a colora mantia în roșu-intens, scoate la iveală o încărcătură agresivă, care îl face pe copil să vrea „să cucerească lumea” pentru a se afirma pe sine; predilecția lui Andrea pentru negru indică momente de disconfort față de realitatea externă, la care copilul reacționează adoptând o atitudine rezervată, închizându-se în sine.

FOLOSIREA CULORILOR

Roz

- *Cuvinte-cheie:* suflet bun, sensibilitate.
- *Comportament:* alegerea rozului denotă o mare sensibilitate și atenție la tot ce se întâmplă în jur. Are bogăție interioară, dorința de a iubi și disponibilitatea față de copiii de aceeași vârstă, dar este selectiv în alegerile sale, pentru că nu îi plac colegii violenți sau prea gălăgioși.
- *Puncte sensibile:* sensibilitatea excesivă îl face să nu tolereze frustrările și eșecurile. Mai mult, susceptibilitatea sa poate interfera negativ în raporturile sociale. Părinții trebuie să fie atenți cu un astfel de copil, pentru a nu-i răni sensibilitatea.

CROMOTERAPIA ÎN SPITALE ȘI ÎN ȘCOLI

Unele populații antice foloseau culorile în tratamentul anumitor boli; această disciplină, numită cromoterapie, a fost redescoperită recent și astăzi se bucură de o largă întrebuintare și datorită complementarității cu tehnologiile mai avansate. În spitale, de exemplu, folosirea culorilor contribuie la îmbunătățirea eficienței personalului și a pacienților. Verdele, care a fost mult timp culoarea prevalentă în sălile de operații, a fost înlocuit în parte de albastru, pentru că s-a descoperit că este cea mai potrivită culoare pentru transmiterea calmului și prevenirea oboselii chirurgilor.

Ar fi bine dacă s-ar acorda aceeași atenție în folosirea culorilor și în grădinițe și școli, unde aplicarea culorilor relaxante ar putea contribui la calmarea elevilor mai agitați sau nervoși și la încurajarea celor care au probleme legate de timiditate, de randament, de oboseală, de lipsă de concentrare sau de atenție.

Mai mult, în grădinițe și școli, în afară de pauzele obișnuite, ar trebui să se găsească puțin timp și pentru o mică pauză a spiritului prin momente dedicate folosirii libere a culorilor. De fapt, culorile ajută la creșterea concentrării, favorizează imaginația și creativitatea și fac loc emoțiilor și sentimentelor.

Portocaliu

- *Cuvinte-cheie:* bucurie, entuziasm, dorință de creștere, curaj, optimism.
- *Comportament:* de obicei, portocaliul este preferat de copiii activi intelectual, deschiși și vorbăreți, entuziasmați de noile experiențe. Este o culoare ce înveselește și încălzește; are acțiune eliberatoare, mai ales pentru copiii cu rezistență redusă la dificultăți.
- *Puncte sensibile:* o anumită ușurință și naivitate, motiv pentru care copilul trebuie să învețe să-și măsoare mai bine propria generozitate și imboldul spre altruism.

Turcoaz

- *Cuvinte-cheie:* profunzime a sentimentelor, liniște, dependență.
- *Comportament:* preferința pentru turcoaz apare la copilul bucuros să depindă de cineva, căruia îi place să fie sprijinit și încurajat și care are nevoie să știe că ceilalți au încredere în el. Sensibilitatea lui îi permite să-și îmbogățească sufletul și să exploreze tot ce îl înconjoară.
- *Puncte sensibile:* dependența sa de legăturile afective, care poate sta la baza unui comportament flegmatic.

ARHETIPURILE

ARHETIPURILE SUNT SIMBOLURI UNIVERSALE

Majoritatea arhetipurilor pe care copiii le reprezintă spontan în schițele și desenele lor sunt simboluri comune ale întregii umanități și fac parte dintr-o încărcătură inconștientă care stă la baza viselor, miturilor, reprezentărilor și religiilor popoarelor din întreaga lume. Este vorba însă de simboluri total necondiționate de vârstă, cultură, statut social, apartenența la o etnie.

În ultimele decenii, tehnologia a impus schimbări în stilul nostru de viață, dar lumea simbolică legată de sfera spirituală și a emoțiilor a rămas neschimbată. Dorința de iubire, solidaritatea, prietenia și loialitatea au rămas sentimente de neclintit, la fel ca acel extraordinar complex de emoții și sentimente care însoțesc figurile tatălui și a mamei, figuri ce corespund în desene soarelui și lunii. Este o lume a imaginilor arhaice care ne însoțește încă de la naștere și care, ca o amprentă comună, facilitează comunicarea cu întreaga umanitate.

SIMBOLURILE CEL MAI DES REPREZENTATE DE COPII

Dintre imaginile arhetipurilor, le analizăm în această lucrare doar pe cele mai comune din desenele copiilor.

- Soarele
- Luna
- Cerul
- Apa
- Pământul
- Munții
- Curcubeul
- Animalele
- Monștrii
- Stolurile de păsări

SOARELE

Soarele este un simbol frecvent întâlnit în desenele copiilor. Astrul strălucitor este asociat cu figura masculină, asupra căreia copilul proiectează forța și puterea tatălui ideal care „vede tot și poate să facă orice”.

Prin reprezentarea soarelui, copilul își exprimă nevoia de ieșire din atmosfera protectoare a mediului familiei, pentru a-și începe propriile căutări și conturarea rolului său. Soarele, care înseamnă lumină, căldură, forța care mișcă lumea, simbolizează, de fapt, forța virilă, dorința de autonomie și de independență. Reprezintă un stimul și un element de susținere în creșterea fizică și psihică a copilului, călăuzindu-l spre viitor și spre împlinirea de sine.

Copiii redau soarele cu sau fără raze, galben, portocaliu și, uneori, roșu sau negru; unii îl umanizează, desenându-i ochi, nas și gură.

FIGURA 7

Soarele Lisei, de 5 ani, este de un galben intens și strălucitor, plasat în partea de sus, dreapta, a foii, conferind armonie întregului peisaj. Fetița este mândră de tatăl ei care îi dă siguranță, dar prezența norilor indică faptul că există unele dificultăți în raportul cu acesta.

FIGURA 8

Soarele Francescăi, de 5 ani și 6 luni, care luminează dinspre stânga, din spatele dealurilor, arată că figura maternă este prea puternică și îi împiedică fetei un raport direct cu tatăl, cu care nu reușește să relaționeze și față de care simte o teamă respectuoasă.

FIGURA 9

Soarele lui Miriam, de 4 ani și 6 luni, este plasat în partea stângă: acest lucru poate însemna dorința apropierei de tată și teama de respingerea lui. Probabil este vorba de un tată care își dozează iubirea și căldura, percepute de fetiță ca fiind limitate.

FIGURA 10

Soarele lui Andrea, de 6 ani și 6 luni, denotă că imaginea tatălui este pozitivă: este un soare mare, galben intens (culoarea aurului!), plasat în centrul foii, strălucitor, cu raze lungi care îl încălzesc, îl protejează și îi dau forță copilului, chiar dacă tatăl este exigent cu el.

FIGURA 11

Soarele Chiarei, de 4 ani, central și ascuns de cer, este colorat în roșu: înseamnă că fetița simte agresivitate din partea tatălui, puțin prezent psihologic și fizic în viața ei.

FIGURA 12

Soarele lui Marcello, de 6 ani și 5 luni, cu razele roșii conturate cu negru, indică un tată care nu știe să îi ofere căldură și care îi trimite mesaje negative, provocându-i copilului o tristețe care se răsfrânge asupra stabilității stărilor sale.

FIGURA 13

Soarele parțial acoperit sau înconjurat de nori, cum este cel al Chiarei, de 4 ani și 5 luni, indică o dificultate în raportul cu tatăl, care nu îi permite să se apropie de ea, limitând raportul afectiv și comunicarea directă. Pentru depășirea acestui conflict patern, copilul apelează la alți interlocutori, cel mai probabil la mamă.

FIGURA 14

Soarele Chiarei, de 7 ani, luminează din spatele unui lanț de munți cu vârfurile ascuțite: copilul nu are un raport bun cu tatăl, dar ar vrea să depășească această situație și să reușească să îi comunice profunda sa nevoie de a fi apreciată. Exigențele tatălui i se par prea greu de dus pe umerii ei miciuți.

FIGURA 16

Soarele lui Riccardo, de 6 ani, luminează din dreapta sus, are formă de triunghi, și arată că tatăl este foarte puțin prezent (sau, cel puțin, așa îl percepe copilul). Este vorba aici de un mesaj clar transmis tatălui, căruia îi cere să petreacă mai mult timp cu el.

FIGURA 15

Soarele Giuliei, de 6 ani, are trăsăturile unui chip, la fel ca norii care îl înconjoară. În acest mod, fetița arată că nu are încă o identitate afectivă și sexuală clară, din cauza faptului că părinții i-au creat confuzie de roluri.

FIGURA 17

Soarele în formă de triunghi al Sarei, de 9 ani, luminează din colțul de stânga sus, arătând că fetița își consideră mama singurul punct de referință, o situație care i-ar putea crea dificultăți.

LUNA

Omul a fost atras dintotdeauna de lună, un astru discret, cu lumină slabă, care luminează doar în întunericul nocturn și care străbate firmamentul învăluit în obscuritatea nopții, urmând mișcări ciclice de 28 de zile legate de ciclul menstrual și de însăși esența feminității.

Este un simbol care apare rar în desenele copiilor, pentru că este asociat cu întunericul, de care, inconștient, orice copil se teme. Apare mai ales în desenele micuților care au momente de regresie sau nevoia de liniște cauzată de stări de anxietate sau la copiii preocupați de identitatea lor sexuală, cel mai adesea din cauza unei educații materne hiperprotectoare. Abia mai târziu, spre adolescență, luna apare mai frecvent, mai ales în desenele fetelor, aproape ca semn al cadențelor și ritmului ciclului menstrual.

Este un simbol care alimentează inconștientul și stimulează imaginația, face trimitere la forța sufletului, la dulceața nopții, la jocurile pline de fantezie care îmbogățesc primele iubiri.

Alături de lună apar adesea simboluri precum flori, vase, dealuri, cercuri, melci, fructe.

FIGURA 18

Luna Beatricei, de 5 ani, însoțită de un alai de stele, luminează un câmp de flori. Copilul care desenează luna are un caracter sensibil și preferă să se înconjoare de puțini prieteni, pentru că nu suportă mediile gălăgioase și persoanele agresive. În schimb, îi place liniștea și are nevoie de o cameră silențioasă ca să se joace și să doarmă, altfel, se enervează. Ziua îi e împărțită în orare fixe pe care le respectă bucuros, pentru că orice schimbare îi creează mici tensiuni.

CERUL

Simbolic, este semn al serenității, al concreteții și al sentimentelor religioase. Copilul care îl reprezintă precoce demonstrează că este spiritual și delicat. Totuși, dacă este colorat în albastru-intens, cerul poate semnifica un moment de regresie emotivă a copilului, care se manifestă adesea prin faptul că reîncepe să facă pipi pe el.

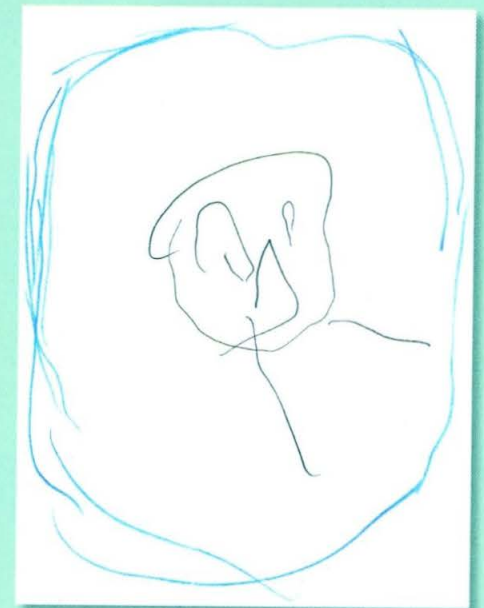

FIGURA 19

Cerul Elisabetei, de 4 ani și 6 luni, este singura notă de culoare și este plasat sus, pe marginea foii, arătând că fetița are o percepție corectă a spațiului și manifestă o bună maturitate emotiv-afectivă.

FIGURA 20

Așa cum se întâmplă frecvent în desenele copiilor foarte mici, cerul lui Mattia, de 2 ani și 5 luni, înconjoară întregul desen, ca și cum ar circumscrie mediul în care trăiește: copilul arată un precoce interes pentru natură.

APA

Reprezentarea apei de către copil are o dublă interpretare: poate fi un element purificator, și în acest caz este semn al stării de bine a micuțului sau unul amenințător (mai ales dacă este desenată sub forma unor nori de ploaie); astfel, exprimă teama de muștrare și este un indiciu al hipersensibilității și a toleranței scăzute la frustrări, care poate genera teamă.

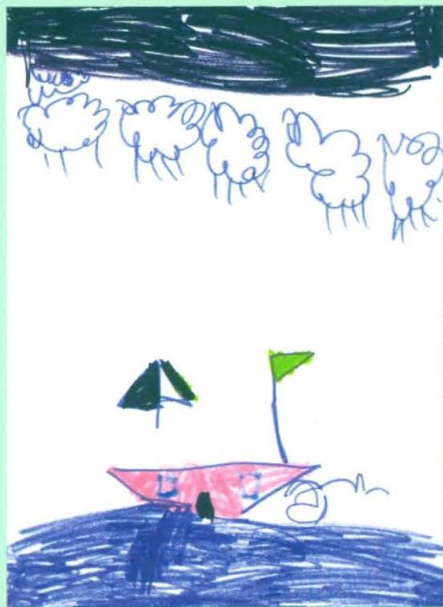

FIGURA 21

Când apa este reprezentată ca o ploaie ușoară care cade din cer, ca în desenul lui Giorgio, de 6 ani și 5 luni, este semn că micuțul este visător, romantic și puțin melancolic. Apa, în general, este simbol al eliberării și al stării de bine, dar poate indica teama unui copil deosebit de suspicios.

FIGURA 22

Barca pe mare a lui Filippo, de 5 ani și 6 luni, se află sub câțiva nori de ploaie. În general, reprezentarea unui peisaj marin sau lacustru care include bărci sau pescari exprimă nevoia copilului de a depăși dificultățile trăite care îi pot crea tensiuni și care adesea se manifestă prin semnale regresive, cum ar fi enurezia.

PĂMÂNTUL

Reprezentat de copii printr-o linie orizontală verde sau maro, plasată în josul foii, pământul este indiciul siguranței date de figura maternă care a știut să-l hrănească adecvat pe copil, oferindu-i stabilitate emoțională.

FIGURA 23

Linia pământului din desenul Arianei, de 3 ani, susține întregul desen.

CURCUBEUL

Este o magie care apare pe cer, o fantezie colorată care exprimă bogăție, originalitate, nevoia de a-i minuna pe ceilalți și de a fi luat în seamă. Conține și o notă de omnipotență. Copilului care umple foaia cu un curcubeu i-ar plăcea să poată produce lucruri ieșite din comun, cu care să-i uimească pe adulți și să treacă peste conflictul patern; este aproape o redirectionare a atenției către figurile de referință.

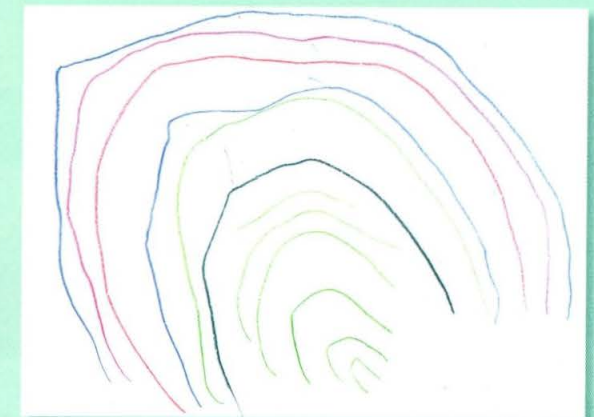

FIGURA 24

Curcubeul Sarei, de 3 ani și 4 luni, ocupă singur întreaga foaie.

MUNȚII

Copilul care desenează munți ușor rotunjiți exprimă delicat nevoia sânelui matern, manifestând un puternic atașament față de mamă și necesitatea fizică de a se simți protejat de ea. Micuțul poate să exprime și unele dificultăți apărute în timpul alăptării sau al înțărării. Dacă munții sunt ascuțiți sau formează un lanț, copilul trece printr-un moment dificil, legat, de exemplu, de nașterea unui frățior sau de un eveniment traumatizant.

FIGURA 25

Dealurile verzi, rotunjite ale lui Marco, de 6 ani, comunică nevoia copilului de a se reface în îmbrățișarea liniștitoare a mamei.

FIGURA 26

Munții Gaiei, de 7 ani, au vârfurile ascuțite, probabil semn că fetița se confruntă cu o realitate pe care nu o acceptă și care îi produce tensiuni.

ANIMALELE

Adesea, copiii, instinctiv atrași de animale, le desenează pentru a-și exorciza propriile temeri sau pentru a-și descărca sentimentele violente, directe, față de adulții cu care nu îndrăznesc să fie agresivi; în acest sens, reprezentarea unui animal poate fi semn al tensiunilor emoționale.

Acest lucru este valabil, în mare parte, când copilul alege să reprezinte un animal feroce (leu, tigru, șarpe, lup, crocodil...), adesea interpretabil ca simbol falic care, la băieți, trimite la competiția cu tatăl, tipică fazei oedipiene.

Despre același subiect, vezi și pagina 115 și următoarele.

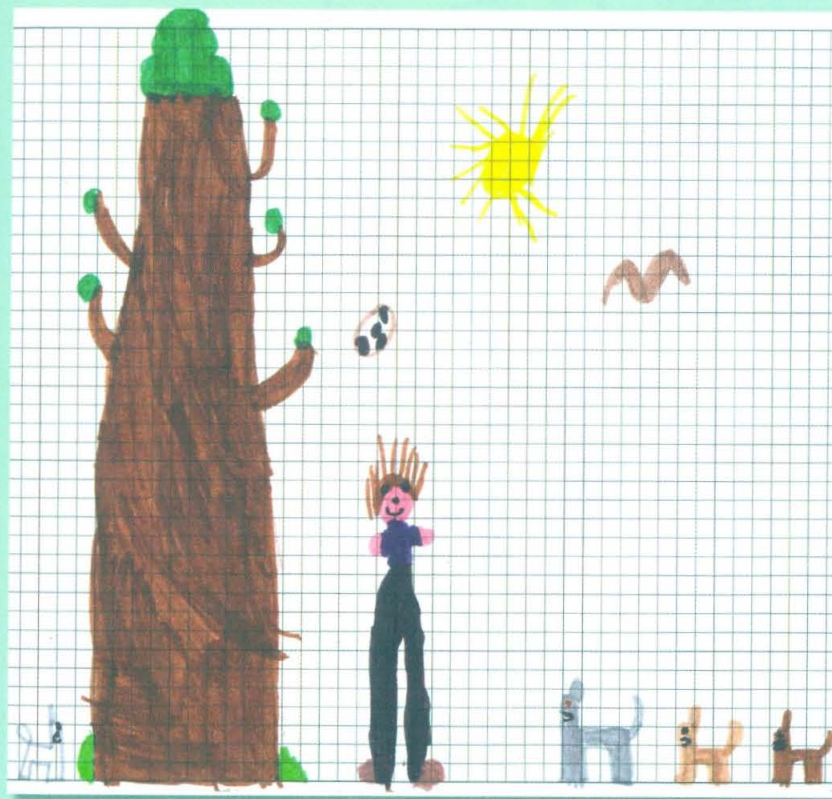

FIGURA 27

În desenul lui Alessandro, de 5 ani, apar patru cățeluși și o pasăre.

MONȘTRII

Copilul care desenează monștri manifestă o teamă pe care încearcă să o exorcizeze, adăugând adesea un personaj care le ține piept.

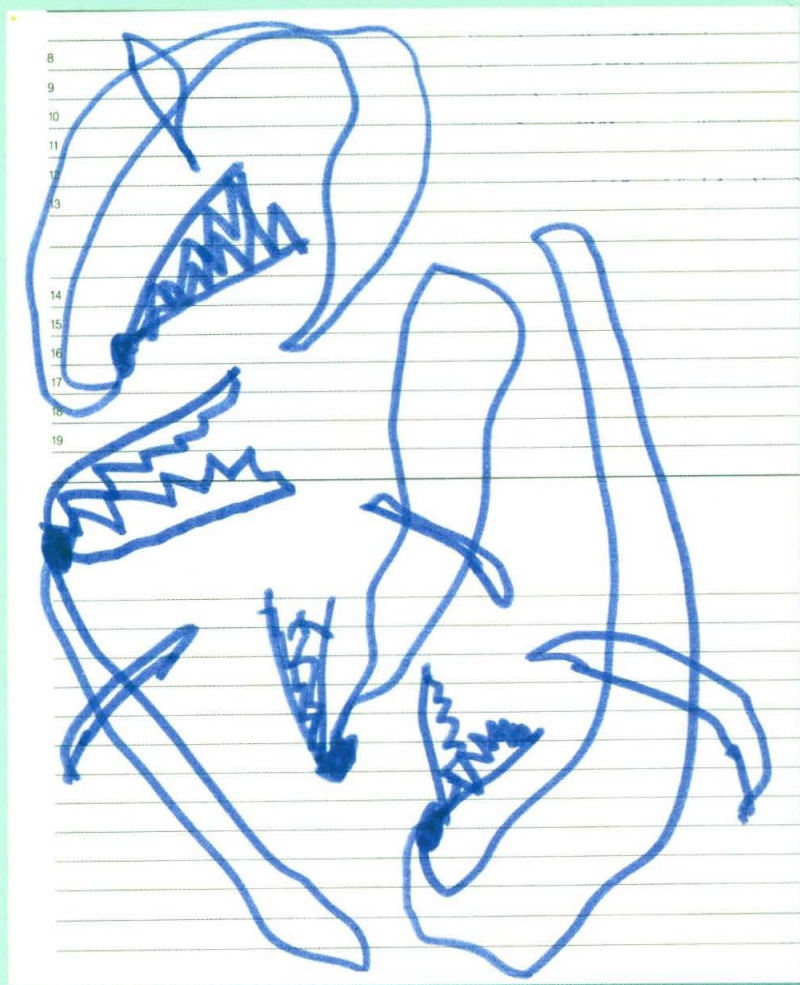

FIGURA 28

Monștrii zburători ai lui Mattia, de 5 ani, par să se urmărească amenințători.

STOLURILE DE PĂSĂRI

De obicei, păsările populează cerul unui desen în care sunt reprezentate și o casă, un arbore sau o persoană. Exprimă dorința de ieșire din copilărie, din nucleul familiei, sigur, dar în același timp opresiv, cum indică adesea prezența unui cuib în copac, unde păsările se pot refugia.

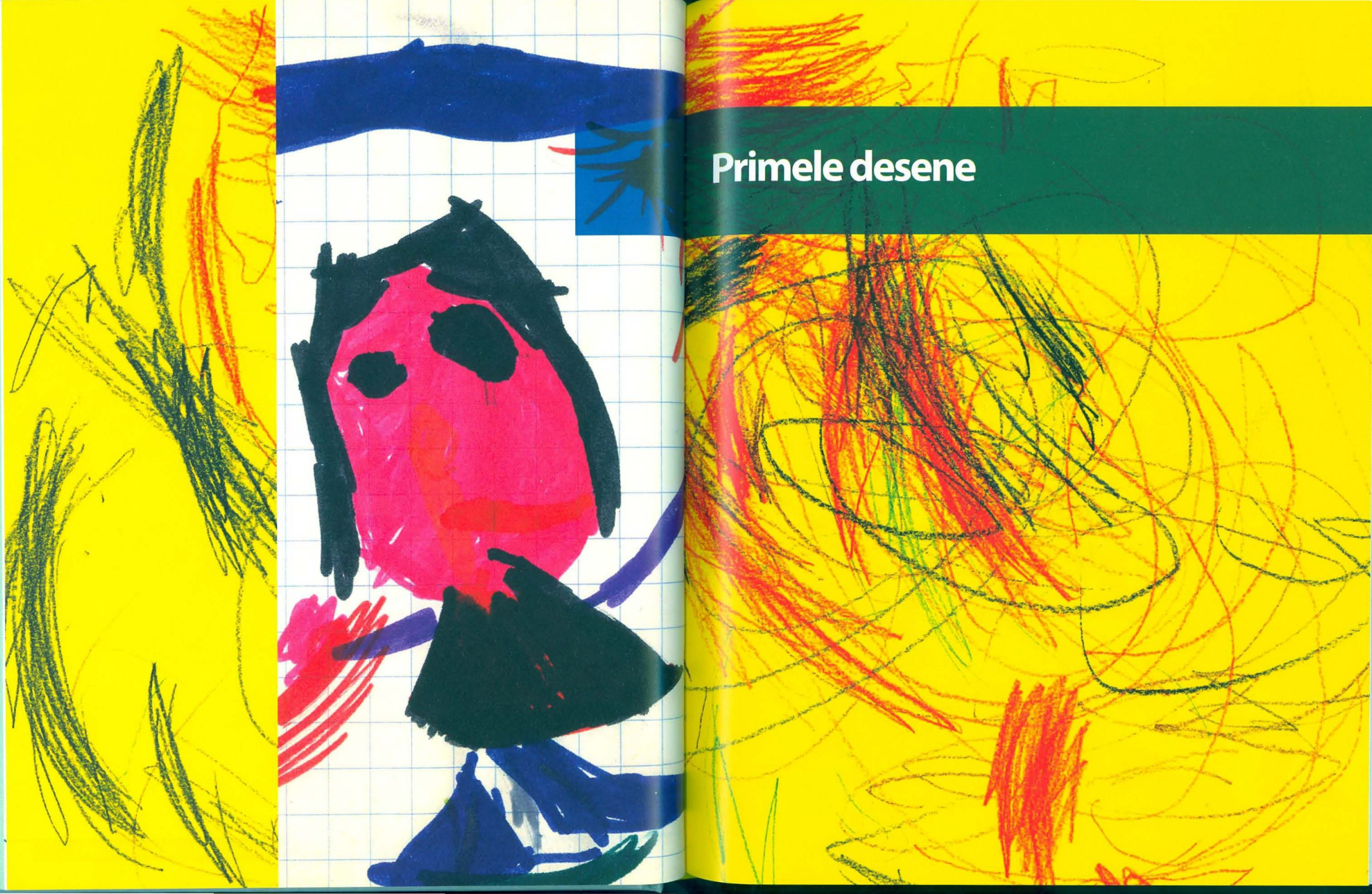
Stolurile de păsări sunt bune indici ale gradului de autonomie, siguranță și încredere în propriile capacități ale copilului; dimpotrivă, uneori pot exprima rezistența față de abandonarea familiei, dulcele și plăcutul cuib al copilăriei. În primul caz, copilul este vesel, visător, comunicativ și extrovertit, dar are nevoie de atenție pentru înlăturarea gândurilor triste care îi tulbură creșterea armonioasă. În al doilea caz, copilul vrea să rămână ancorat de familie, pentru că încă nu se simte capabil să-și ia zborul și este în căutarea alinturilor și mângâierilor care îl consolează emoțional.

FIGURA 29

Stolul de păsări al Francescăi, de 5 ani, ocupă spațiul dintre cer și pământ. Cum se întâmplă adesea în operele copiilor, păsările nu sunt singurele protagoniste ale desenului, ci apar împreună cu alte figuri (în acest caz, o fetiță și un fluture).

Primele desene

PRIMELE DESENE ȘI EVOLUȚIA LOR

PRIMELE DESENE (MÂZGĂLITURILE), UN LIMBAJ UNIVERSAL

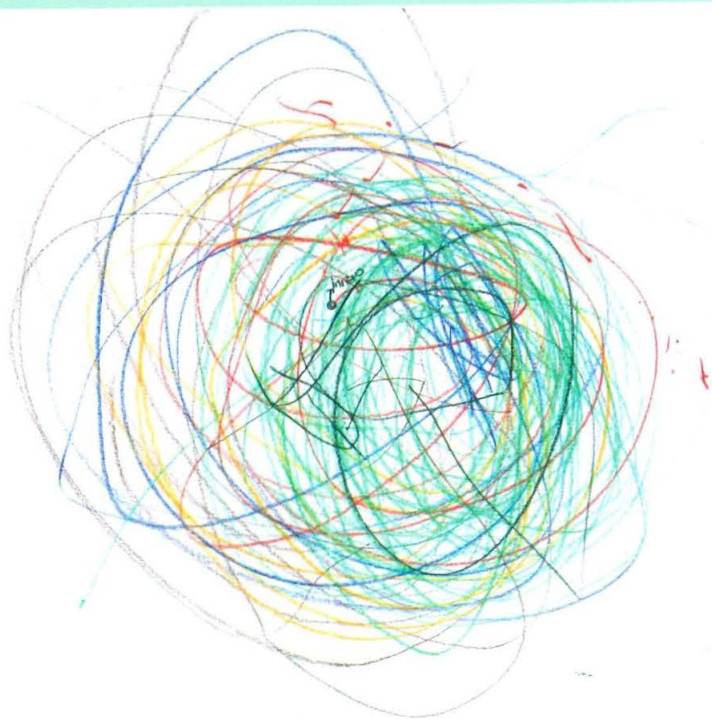
Omul primitiv a lăsat semne ale prezenței sale, folosind argila ca să deseneze cu degetele sau trasând conturul mâinii pe pereții peșterilor. Sunt mărturii care încă ne uimesc, dar să ne gândim și la uimirea primilor oameni care experimentau extraordinara coordonare a unui instrument unic în regnul animal: mâna omului. Este aceeași uimire pe care o are și copilul care privește urmele degetelor sale sau ale mâinii imprimate pe foaie și, în acel moment, își conștientizează existența și faptul că este ceva diferit de restul lumii, capabil să lase urme ale prezenței sale.

Părinții care păstrează toate desenele copiilor, chiar și pe cele mai puțin reușite, procedează bine. Există ceva magic, pur, artistic, care îl leagă pe micuț de lume și care îi unește pe copiii din orice colț al pământului, pentru că așa-zisele mazăgăleli sunt un gest universal care apare similar în toate culturile, la orice vârstă și în toate colțurile lumii.

Unii artiști contemporani păstrează un contact specific cu acest tip de gestică, prin care, în parcurgerea unei căi aparent necunoscute pe foaie, re trăiesc actul primitiv de exprimare de sine, de lăsare a unei urme ca mărturie a propriei prezențe tangibile. (• FIGURILE 30 și 31)

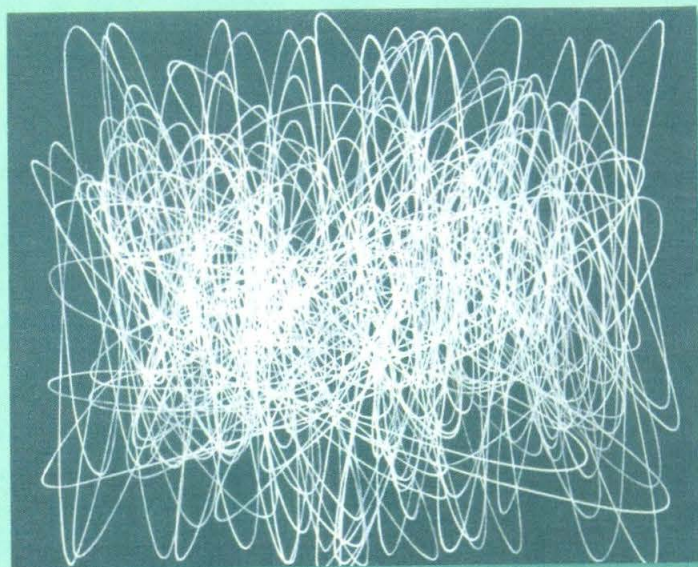
Putem astfel să afirmăm că, prin aceste mazăgăleli, copiii noștri regăsesc originea scrisului. Este un act plin de semnificații: este începutul aventurii, momentul construirii limbajului scris care va deveni comunicare.

Primele încercări de desen sunt un fel de cordon ombilical simbolic care îi transmite copilului un sentiment de apartenență chiar în timp ce încearcă să-și manifeste treptat autonomia. Mâna liberă a micuțului, parcurgând foaia în lung și lat, lasă o urmă, o expresie, senzația de existență și... marea dorință de a spune asta tuturor!

FIGURILE 30 și 31

Mâzgăleala unui copil și desenul unui artist. Nu sunt la fel, dar și schița lui Roberto Crippa (1921-1972), pictor milanez, este mai densă în centru și mai rarefiată la margini, precum cea a Mariei, de 2 ani și 8 luni.

SĂ FIM ATENȚI LA PRIMELE ÎNCERCĂRI DE DESEN

Bogăția perioadei preșcolare nu este mereu suficient apreciată de adulți, care adesea privesc cu indiferență desenele copiilor sau, dimpotrivă, le laudă excesiv, mai mult din motive hiperprotectoare decât în scopuri educative. Totuși, limbajul non-verbal al desenelor le permite părinților, dacă sunt capabili să îl descifreze, să îl înțeleagă pe copil și să intre în strânsă legătură cu el. Învățarea limbajului „primitiv” al primelor desene le permite adulților să îl cunoască pe micuț cu adevărat (care altfel nu prea oferă informații despre el) și să îi înțeleagă ritmurile biologice și nevoile cele mai profunde, ajutându-l astfel să crească respectând „mediul său natural”.

Încă de la creșă, copilul își dezvăluie primele trăsături ale temperamentului și caracterului. Dacă adultul ar reuși să se detașeze de propriile experiențe și ar evita să-și proiecteze propria personalitate asupra micuțului, ar putea extrage din desene aspecte importante ale caracterului și temperamentului acestuia, care altfel riscă să îi scape.

Ce ne comunică primele desene ale copilului

Prin intermediul primelor desene, explorăm mai ales aspectele instinctive și afective ale copilului, acea parte care colorează și însuflețește comportamentul: modul în care desenează copilul este, de fapt, oglinda care îi reflectă toate sentimentele. De exemplu, un copil cu multă energie își va proiecta vitalitatea și în mișcările grafice, care vor fi mai degrabă zgârieturi, linii întrerupte și puncte decât linii moi. (•FIGURILE 32 și 33)

Datoria adultului este să descopere emoțiile care îl tulbură pe copil pentru a-l putea ajuta să-și controleze teama, agresivitatea, furia, temerile și gelozia și pentru a-i induce emoțiile pozitive, cum ar fi iubirea, plăcerea, aprecierea de sine; să-i determine echilibrul stărilor psihice și atitudinea pozitivă față de persoanele și lucrurile din jur.

PRIMELE DESENE ȘI EVOLUȚIA LOR

Schițarea pe foaie permite un tip de comunicare între adultul care interpretează și copilul care astfel își exprimă întreaga lume interioară.

ELEMENTELE FUNDAMENTALE ALE PRIMELOR DESENE

Pentru interpretarea corectă a desenelor din primii ani, este nevoie să cunoaștem elementele fundamentale.

- Mai întâi, toate desenele au două componente tipice: gestul și urma. Prin *gest* se înțeleg intenționalitatea, spontaneitatea sau tentativa de reprezentare; *urma* se referă la controlul, fluiditatea gestului, naturalețea mișcărilor, ocuparea spațiului, prevalența liniilor curbate sau a punctelor.
- În al doilea rând, desenarea are cel puțin două faze fundamentale: momentul în care copilul decide să lase o urmă și momentul în care urma prinde formă. Ca în toate procesele creatoare, copilul „caută inspirația”, care nu e nimic altceva decât elaborarea mintală, finalizată prin realizarea lucrării.
- În fine, în activitatea grafică a copilului mic, sunt foarte importanți alți doi factori: *elementul senzitiv*, care îi pune la dispoziție un rafinat sistem de organe de simț, ajutându-l să perceapă milioane de mesaje trimise de lumea înconjurătoare, și *elementul motor*, cu care poate să acționeze asupra lumii.

ETAPELE PRIMELOR DESENE

Din momentul în care copilul începe să poată mânui obiectele (începând cu vârsta de 3 luni), viața lui intelectuală, afectivă și emoțională devine o succesiune de experiențe fundamentale.

Pe la 2-3 ani, cei mai mulți copii au abilități grafice, la această vârstă reușind în general să controleze coordonarea mișcărilor, canalizându-le spre realizarea unei lucrări care poate fi numită artistică. Prin desene, micuțul își exprimă modul în care simte și înțelege realitatea.

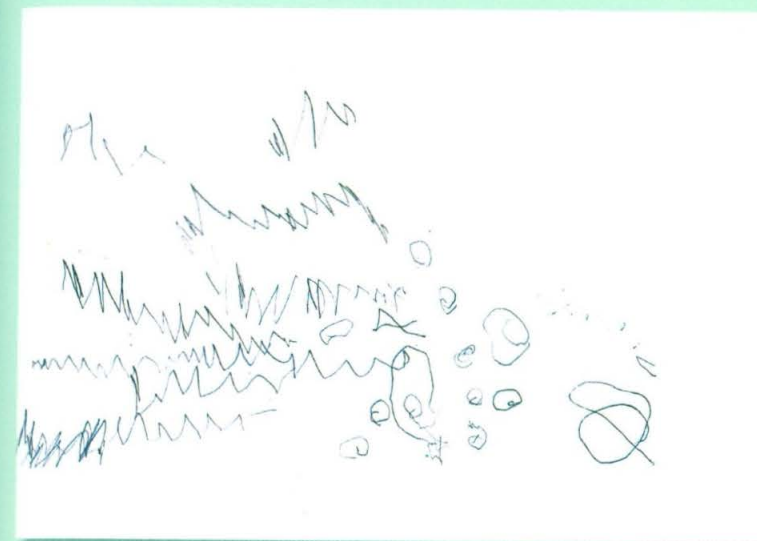

FIGURA 32
Desenul lui Matteo, de 2 ani și 10 luni, trădează o tulburare care merită investigată. Punctele și liniile întrerupte exprimă, de fapt, comunicarea problematică între copil și cei apropiați.

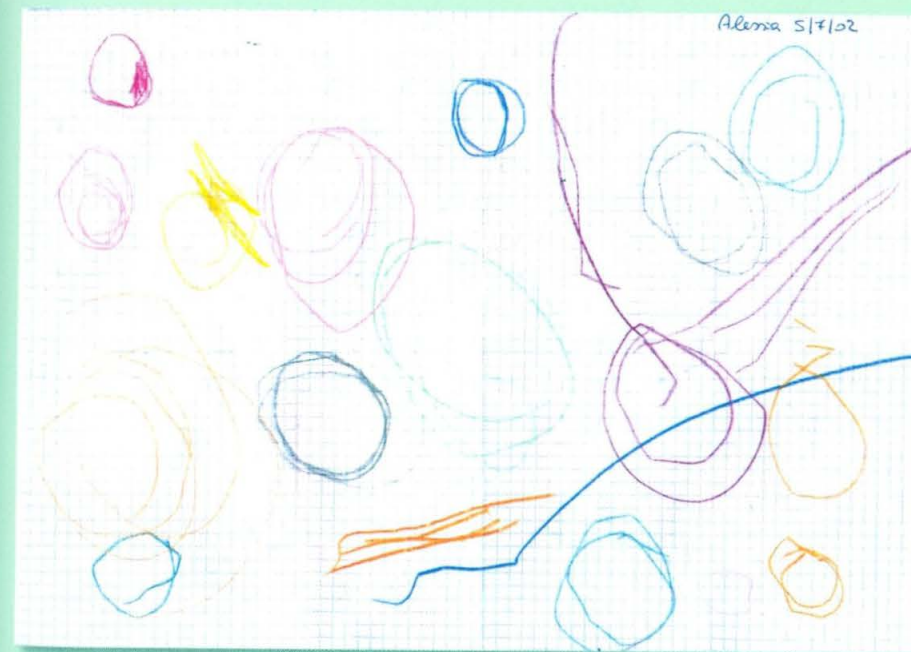

FIGURA 33
Desenul Alessiei, de 2 ani și 10 luni, compus din multe cercuri colorate, relevă că este un copil foarte sensibil și cu o capacitate redusă de tolerare a frustrărilor. Părinții trebuie să fie atenți să nu o solicite mai mult decât trebuie.

PRIMELE DESENE ȘI EVOLUȚIA LOR

Pentru a descoperi cum mângălește un copil, apoi cum desenează și scrie, trebuie să recurgem la concepte ca motricitate, percepție, poziționare, spațiu, funcție simbolică, limbaj... toate acestea fiind elemente care concură la structurarea abilității expresive grafice.

Condiția indispensabilă pentru atingerea unei capacități adecvate de mișcare a stiloului pe foaie este maturizarea sistemului nervos, care se produce în etape bine definite, dar nu și la vârste bine determinate. Adică, unii copii pot dezvolta unele abilități mai repede decât alții.

În procesul de dezvoltare a coordonării mișcărilor se pot identifica unele etape principale.

Nivelul motor (până la 20 de luni)

- Urmele lăsate pe foaie sunt unilaterale: acest lucru înseamnă că sunt executate cu mâna dreaptă și plasate în partea dreaptă a foi; la fel, dacă cel mic folosește mâna stângă, se vor afla pe partea stângă.
- Urmele tind să fie centrifuge: pleacă de la cel mai apropiat punct desenat de copil și se îndepărtează fie spre dreapta, fie spre stânga.
- Liniile curbe pot avea direcție pozitivă, când sunt în sens invers acelor de ceasornic, sau negativă, în sensul acelor. Alegerea nu e întâmplătoare, ci depinde de tipul de structurare cerebrală, care până pe la 3 ani rămâne neschimbată. Abia după această vârstă copilul va fi în stare să execute cercuri complete, alegând conștient direcția.

PUNCTELE TARI ALE ANALIZEI DESENULUI

Unul dintre avantajele analizei schițelor și a desenelor față de studierea altor forme de exprimare este posibilitatea examinării lucrărilor copiilor în liniște, după realizarea lor, și astfel observarea mai multor semnificații decât în exprimarea verbală. Desenele pot fi observate și „analizate” și de copil, pentru că stimulează impulsul natural de comunicare și relaționare.

Nivelul perceptiv (de la 20 la 30 de luni)

Se distinge o primă fază, în care copilul își adaptează progresiv gesturile mâinii în spațiul grafic disponibil, apoi o a doua fază, în care stăpânește gestul și mâna în trasarea liniilor: mai întâi, copilul își privește mâna cu care scrie, apoi devine capabil să o ghideze și să o ducă unde vrea (iată de ce pentru un copil mic este atât de util să coloreze imagini predefinite fără să iasă din linie). Acest control se perfecționează, îmbunătățind calitatea desenului și a întregii opere realizate.

Nivelul reprezentării (de la 30 la 48 de luni)

Este momentul în care copilul este capabil să convertească exprimarea grafică într-una orală; adică însoțește desenul de descrieri cu voce tare. De obicei, în această fază știe să facă linii distincte, care îi permit să deseneze, pe aceeași foaie, obiecte separate și individuale.

Există patru elemente care îi permit această tranziție, fundamentală pentru evoluția sa ulterioară.

1. *Forma*: îi permite să distingă și să deseneze mai degrabă un pătrat decât un cerc.
2. *Proporția*: percepția că un obiect este mai mare ca altul.
3. *Numărul*: permite cuantificarea lucrurilor sau a persoanelor desenate și deci o descriere mai precisă.
4. *Spațiul grafic*: foaia în interiorul căreia trebuie să rămână.

Din alăturarea elementelor simple apar formele cele mai complexe: de exemplu, un cerc și o linie vor forma omul-cerc, prima tentativă de redare a figurii umane.

Aceasta este faza primelor tentative de grafism scriptural, adică desenele ce imită scrierea adulților.

După această fază începe să își facă loc, de obicei pe la 4-5 ani, diferențierea între formele nefigurative, care vor constitui scrisul, și obiectele figurative, care vor sta la baza desenului.

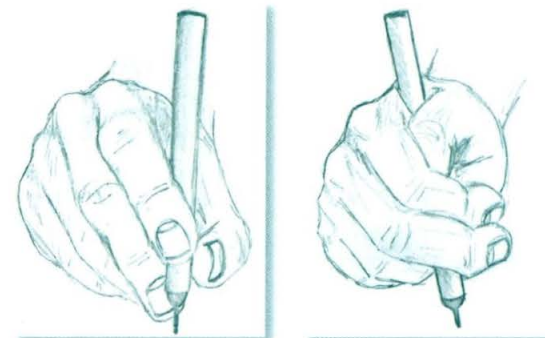
ELEMENTE DE OBSERVAT

Când desenează, copilul trimite o infinitate de mesaje pe care trebuie să știm cum să le interpretăm corect. Trebuie să observăm în special *poziția mâinii* cu care ține creionul, *punctul de pornire* pe foaie, *spațiul ocupat*, *urma lăsată* pe hârtie, *mișcarea* și *viteza* de desenare, *presiunea* exercitată pe foaie și *forma* pe care o ia desenul.

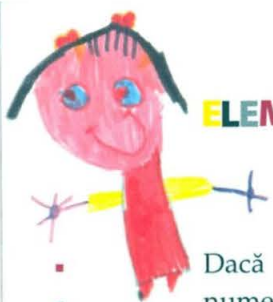
POZIȚIA MĂINII

Ceea ce trebuie observat cu privire la poziția mâinii este naturalețea sau, dimpotrivă, efortul cu care copilul ține instrumentul folosit la desen. Chiar dacă această poziție este neobișnuită sau foarte personală și aparent nearmonioasă, nu trebuie să vă gândiți neapărat la o posibilă tulburare organică sau funcțională a motricității.

Cea mai corectă poziție a mâinii este cea ergonomică, adică cea prin care se obține rezultatul maxim cu cea mai mică oboseală a degetelor. Se caracterizează prin îndoirea medie a tuturor degetelor care formează, ideal, o sferă.

La stânga este redată poziția corectă, iar la dreapta un exemplu de poziție incorectă.

ELEMENTE DE OBSERVAT

- Dacă poziția este corectă, oboseala apare mai târziu. Există, totuși, numeroase „personalizări” care îi permit copilului să scrie și să deseneze corect; mai ales copiii mici, la primele experiențe cu cariocile și creioanele, adoptă adesea o poziție anormală, considerată experimentală, o căutare a modului ideal de strângere între degete a instrumentului pentru desenat.
- Abia mai târziu, spre 8-12 ani, când sistemul nervos este bine structurat, se pot observa și eventual corecta pozițiile anormale ale instrumentului de scris.

De fapt, după această vârstă, în afară de influența asupra calității caligrafiei, prinderea incorectă poate crea dificultăți emoționale copilului, care pot interfera cu procesul de învățare.

În aceste cazuri, în afară de recomandarea să deseneze ori să scrie mai frumos, părinții și profesorii trebuie să observe și vederea, auzul și starea afectivă și emoțională a copilului, pentru a întâmpina cu seriozitate și fără teamă această problemă.

Mâna dreaptă sau mâna stângă?

Alegerea mâinii pentru schițat, desenat și apoi scris trebuie să fie cât mai spontană cu putință și să respecte lateralizarea fiziologică (adică tendința naturală) a copilului. Orice constrângere împiedică o structurare

ATENȚIE LA POSTURĂ

Încă din prima copilărie, trebuie să fiți atenți la postura copilului în timp ce scrie sau desenează. Adesea copiii se întind peste foaie sau își apleacă prea mult privirea; altelei stau în fund pe jos sau în genunchi pe scaun. Sunt posturi care se pot corecta repede, cu blândețe, înainte să cauzeze probleme ca disgrafie (tulburări ale scrisului) sau dislexie (tulburări ale cititului) din motive emoționale.

psihomotorie armonioasă și poate duce la inhibiții, încetineală sau alterări ale dezvoltării abilității de a scrie, de a desena sau chiar de a vorbi.

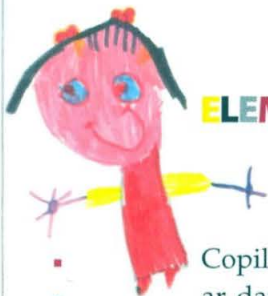
PUNCTUL DE PORNIRE PE FOAIE

Punctul din care copilul începe de obicei să deseneze oferă indicații prețioase asupra modului în care este ancorat în realitate: din acest motiv, este important să fiți atenți la locul unde așază creionul sau carioca pentru a începe mișcarea.

- De obicei, copiii aflați la primele desene încep din **partea centrală** a foii, exprimând astfel un egocentrism natural. Copilul își manifestă starea de bine, bucuria și fericirea de a se simți în centrul atenției adulților: acesta este cel mai plăcut loc pentru el.
- Începerea de la **marginea foii** poate indica o inhibiție ori sentimentul de înstrăinare față de mediu. Este ca și cum ar fi împiedicat să exploreze, să investigheze și să ocupe locul care-l așteaptă în exprimarea propriilor sentimente.
- Alegerea părții **stângi** pentru a începe desenul indică nevoia copilului de a rămâne ancorat în starea fericită din trecut, când era în pântecul mamei.
- Dacă pornește din partea **dreaptă**, copilul arată dorința de creștere, de deschidere față de lume și de experimentare a prieteniei.

OCUPAREA SPAȚIULUI

Pentru înțelegerea și descifrarea unui desen, este nevoie să ne lăsăm implicați, fără prejudecăți, în impulsul creativ care îl face pe copil să ia creionul și să-și rotească mâna în timp ce desenează cercuri pe foaie: este un gest spontan care îi permite să exploreze spațiul și să se măsoare cu acesta. Primele probe grafice sunt linii drepte și curbe, unghiuri și elemente punctiforme.

ELEMENTE DE OBSERVAT

■ Copilul mișcă mâna fără un scop aparent și lasă urme pe foaie ca și când ar dansa pe ea. Astfel își pune în lumină temperamentul, sfera afectivă, gradul de dezvoltare motorie la care a ajuns, ritmul și forța vitală. În mâna lui, creionul merge după o comandă precisă a minții, făcându-i vizibile emoțiile.

• Uneori, copilul **nu ocupă tot spațiul**: desenul său merge în sus, în spirale ori se blochează în zona cea mai joasă și mai apropiată de el, rămânând într-un spațiu restrâns. În acest caz, copilul nu vrea să illustreze nimic deosebit, ci exprimă ceea ce simte în interior. Așa cum spunea pictorul Jackson Pollock: „Eu nu lucrez după urma unor desene ori scheme făcute cu culoare. Pictura mea nu e mediată de nimic... Metoda de a picta este manifestarea naturală a unei nevoi. Eu vreau să îmi exprim sentimentele, nu să le ilustrez.”

• Copilul care **ocupă tot spațiul disponibil, cu un gest rotund și amplu**, adesea trecând dincolo de marginile foi (•FIGURA 34), pune în lumină un temperament extrovertit și arată că poate trăi confortabil și în afara familiei. De natură expansivă, are nevoie să-și descarce energia prin joacă și să experimenteze. Caracterul lui vesel, dinamic, generos și sociabil câștigă simpatia celorlalți, dar are nevoie de aprobare, confirmări continue, de alinturi și zâmbete. În afara familiei, este un copil căruia îi place să se înconjoare de prieteni. Vitalitatea sa îl împinge spre mișcare continuă; toți îi spun: „Dar tu nu stai locului?”. Un copil cu un astfel de temperament nu trebuie să stea doar cu părinții, pentru că are o nevoie înăscută de a fi în compania celor de aceeași vârstă; dacă este privat de posibilitatea de a-și exprima toată vitalitatea în relația cu alți copii, poate deveni melancolic sau agitat.

• În schimb, copilul care schițează, cu **gesturi reținute, unghiuri și puncte** (•FIGURA 35) denotă un temperament introvertit și nevoia de spații limitate, sigure și protectoare, unde să-și investească energia în jocuri puține, alese.

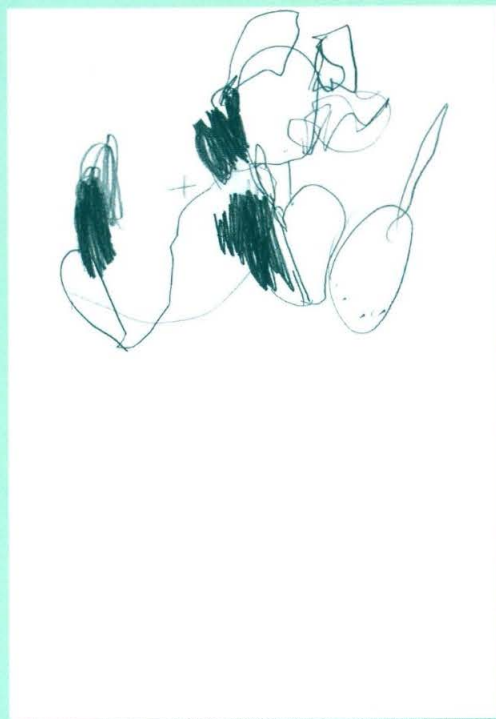
FIGURA 34

Desenul extrovertit, contrastant și violent al lui Filippo, de 3 ani și 4 luni, ocupă întreaga foaie.

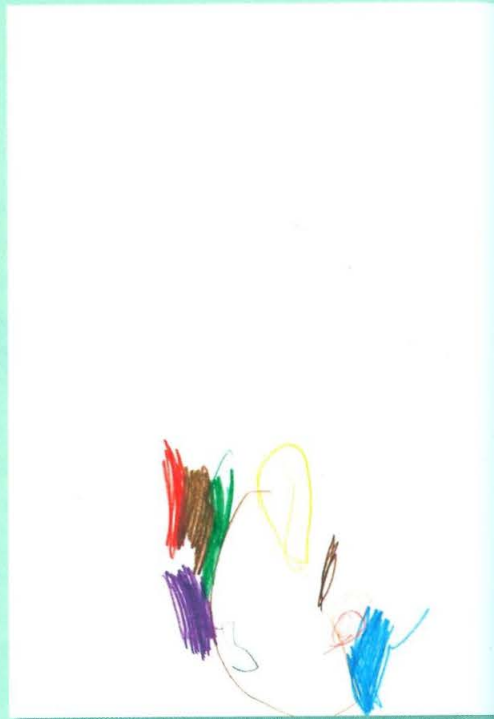

FIGURA 35

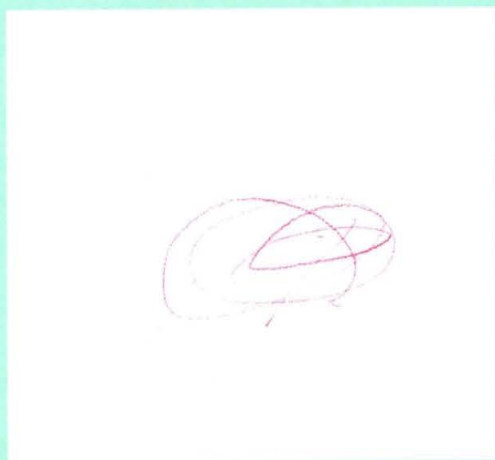
Gesturile reținute ale desenului Francescă, de 3 ani și 1 lună, dezvăluie un caracter introvertit.

FIGURA 36

Desenele lui Alice, de 2 ani și 4 luni, plasate în partea de sus a foii, evidențiază o imaginație efervescentă.

FIGURA 37

Desenul Anei-Maria, de 2 ani și 6 luni, plasat în josul foii, indică nevoia de a fi asigurată că „rădăcinile” sale sunt lungi și bine prinse în mediul familial liniștitor.

FIGURA 38

Desenul lui Riccardo, de 3 ani și 2 luni, ocupă partea centrală a foii, semn al egocentrismului tipic copiilor.

Nu dorește să aibă mulți prieteni, dar e interesat de multe lucruri, fiind curios.

Nu îi place confuzia, deci nu este recomandabil să-l „împingeți în față” în speranța că va socializa. Însă trebuie să îi respectați nevoile și ritmul temperamentului, fără să confundați introvertirea cu tristețea, melancolia, închidere în sine sau cu un defect de comunicare. Astfel de trăsături au la bază, oarecum constitutiv, timiditatea, care nu trebuie atribuită unei educații greșite, ci unei sensibilități deosebite care îl face pe copil să trăiască în mediul înconjurător ca și când ar fi un sprijin în sine.

- Copilul care își plasează întotdeauna desenele în **partea de sus a foii** (•FIGURA 36) este înclinat spre visare, are fantezie, imaginație. Îi place să inventeze povești incredibile și adesea le confundă cu realitatea.

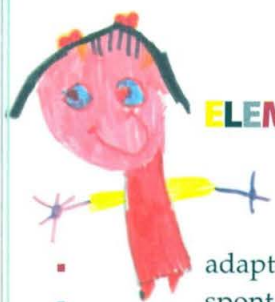
- În schimb, copilul care ocupă cu desenele sale mai ales **partea de jos a foii** (•FIGURA 37) are nevoie să atragă atenția asupra rădăcinilor sale adânc prinse în mediul cald și sigur al familiei, al casei și al școlii, dacă este bine integrat. Mama va trebui să îl liniștească cu prezența ei calmă și afectuoasă. Dacă vrea, copilul nu trebuie împiedicat să doarmă cu jucăria preferată sau cu suzeta.

- Până la vârsta de 6-7 ani, faptul că desenul ocupă mai ales **partea centrală a foii** (•FIGURA 38) exprimă egocentrismul natural al copiilor și nevoia normală de atenție.

Însă plasarea desenului, până la vârsta de 3-4 ani, pe partea dreaptă sau stângă a foii nu este neapărat relevantă.

LINIILE

- **Liniile sigure și fluente** (•FIGURA 39) sunt tipice copilului care, sigur pe propriile afecte, înfruntă cu entuziasm realitatea. Nu are dificultăți de

ELEMENTE DE OBSERVAT

- adaptare în mediile noi, cum ar fi creșa, și este capabil să intre, în mod spontan și fără întârziere, în contact cu alți copii.

- Copilul care trasează **linii nesigure** (• FIGURA 40) se teme de despărțirea de familie și de contactele cu ceilalți. De obicei este timid și are dificultăți de adaptare. Adesea trăiește cu teamă experiența grădiniței, pentru că o percepe ca o dorință a părinților de a-l îndepărta. Prin desenul nesigur trimite un mesaj clar: are nevoie să fie liniștit, cu blândețe și apropiere fizică, pentru calmarea fricii. Siguranța pe care i-o pot da părinții, și mai ales mama, precum și celelalte persoane de referință îi garantează stabilitatea afectivă și îi asigură o dezvoltare armonioasă.

Un mediu agitat este însă o sursă de teamă pentru el, din cauză că astfel interiorizează teama și mărește atât de mult sentimentul că depinde de adulți, încât nu mai reușește să aibă încredere în lumea exterioară. Liniile neregulate sunt un indiciu al acestei frici și al nevoii unei apropieri fizice de părinți (care nu întâmplător se exprimă prin dorința de a dormi în patul lor, loc magic unde este satisfăcută nevoia de apropiere).

MIȘCAREA ȘI VITEZA DE DESENARE

Viteza cu care desenează copilul este un semn important al maturității sale generale, al dinamismului și tendinței de ancorare în realitate.

- **Desenele făcute încet** și cu gesturi fragmentate (• FIGURA 41) arată că micuțul are nevoie de locuri liniștite pentru a se putea exprima ordonat, logic și clar; este mai degrabă leneș, atât în exprimarea verbală, cât și în realizarea diferitelor sarcini. Nu se lasă ușor stimulat din exterior, nu îi place să se deranjeze mai mult decât e nevoie și rămâne mereu calm. Practica regulată și buna capacitate de asimilare îi asigură o învățare satisfăcătoare, dar într-un ritm mai degrabă lent. Rezultatele sunt în general sigure, chiar dacă nu imediate.

FIGURA 39

Liniile curbe făcute de Tommaso, de 3 ani și 9 luni, arată că micuțul e sigur pe propriile afecte.

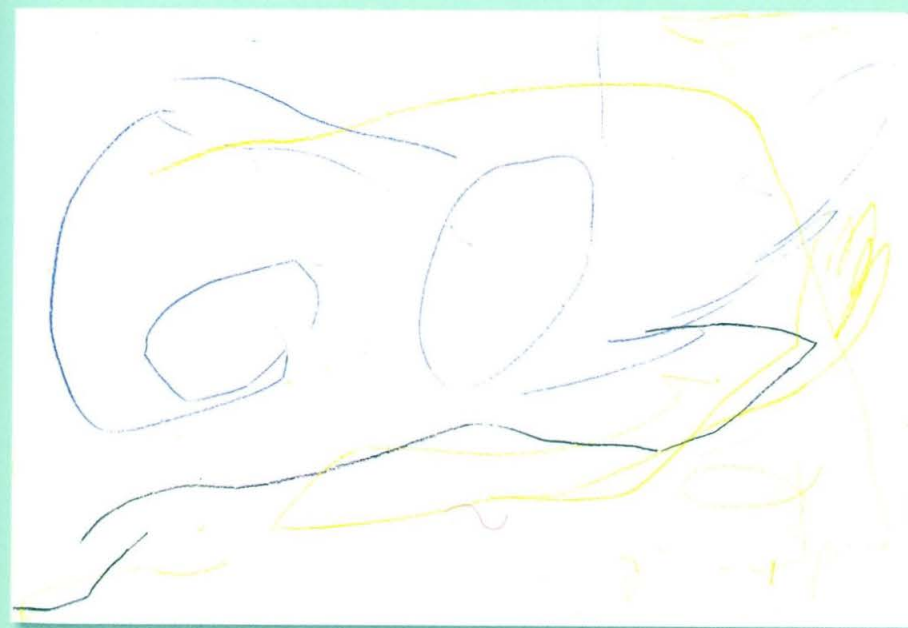
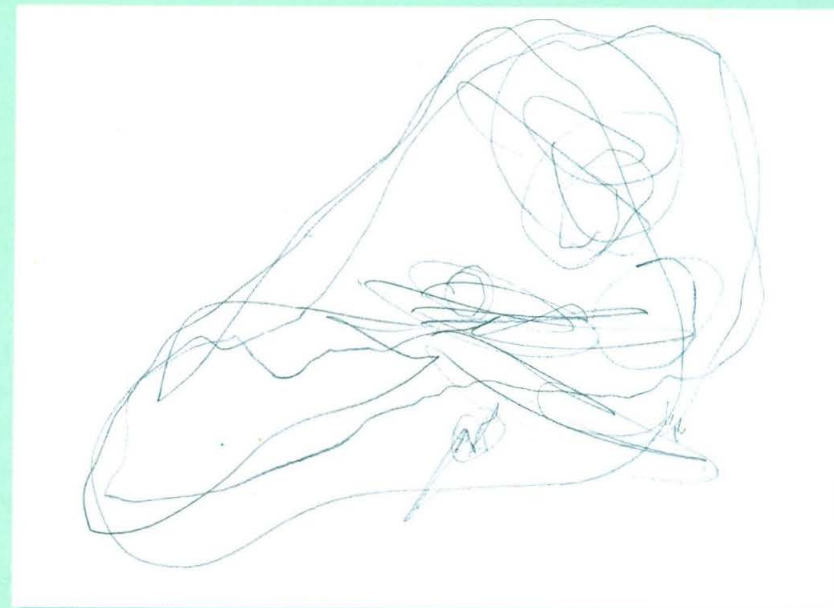
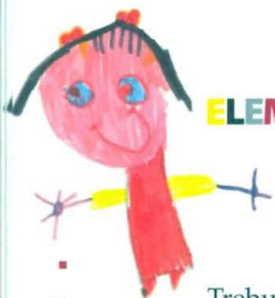

FIGURA 40

Liniile nesigure și neregulate ale Margaretei, de 3 ani și 3 luni, arată că este dificil pentru ea de a se despărți de familie și de a relaționa cu străinii; totodată, exprimă dorința sa de a fi liniștită cu blândețe, prin apropiere fizică.

ELEMENTE DE OBSERVAT

Trebuie să respectați ritmurile copiilor care au nevoie de mai mult timp, pentru a nu-i stresa cu cerințe exagerate.

- **Desenul rapid, exploziv, dinamic** (• FIGURA 42) este indiciul unei gândiri vioaie, bogate și efervescente. Este tipic copilului care știe să-și controleze impulsurile și să-și canalizeze forțele pentru a duce lucrurile la bun sfârșit. Mai mult, este generos și adaptabil, caracteristici care îl fac capabil să „lucreze” în grup și să stabilească noi relații, pentru că poate să îi facă pe ceilalți să se simtă bine în prezența lui.

Nerăbdarea de a-și atinge scopurile sau de a-și satisface repede nevoile îl poate face, totuși, precipitat și intolerant: este vorba, în general, de copiii foarte sensibili și nerăbdători să primească totul și imediat.

PRESIUNEA EXERCITATĂ PE FOAIE

Presiunea exercitată asupra foii este expresia imediată a energiei celui care desenează.

- **Gesturile puternice** (• FIGURA 43) comunică încărcătura vitală a copilului, modul de abordare a realității și siguranța pe care o dă această energie. Indică și o structură constituțională rezistentă și capacitatea de dominare a mediului.

O puternică energie psiho-fizică îl face pe copil activ, dinamic și în continuă mișcare; micuțul găsește în joacă o cale de a-și manifesta vitalitatea exuberantă. Are nevoie de spațiu și de autonomie; dacă este oprit, poate avea momente de agresivitate și de furie pe care și le descarcă asupra obiectelor, a jucăriilor, animalelor sau colegilor.

Agresivitatea copilului ce desenează cu gesturi puternice nu trebuie să sperie adulții, fiind doar un impuls de a-și afirma personalitatea.

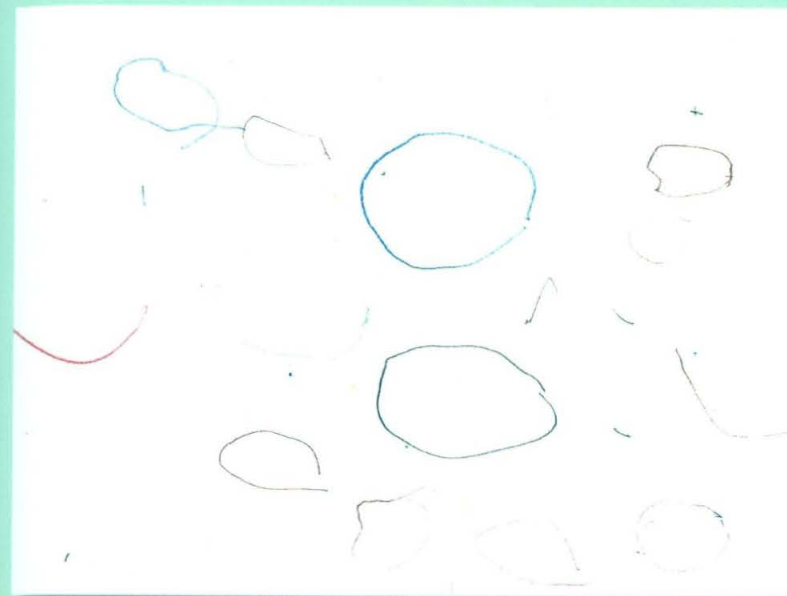

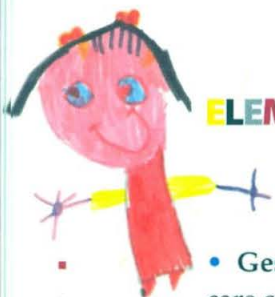
FIGURA 41

Desenul lui Francesco, de 3 ani și 1 lună, ocupă tot spațiul și este trasat încet, indiciu al nevoii de liniște a copilului.

FIGURA 42

Desenul lui David, de 3 ani, exprimă o mare energie și vioiciune intelectuală.

ELEMENTE DE OBSERVAT

- **Gesturile ușoare** (• FIGURA 44) sunt semn al unei personalități sensibile, care se poate exprima printr-un comportament timid și inhibat. Pentru că obosește ușor, are nevoie de pauze frecvente și de puține sarcini simultane. Apăsarea ușoară a foii indică printre altele și dificultatea de a intra în contact imediat cu mediul.

Adulții trebuie să limiteze activitățile copilului care prezintă aceste caracteristici, să evite să-l facă să întreprindă împotriva voinței lui activități sportive sau de alt fel, prea solicitante fizic. În schimb, trebuie să îi fie valorificate imaginația, bogăția sentimentelor și relativa nevoie de corespondență afectivă.

Este un copil delicat, care tolerează cu greu dezamăgirile, motiv pentru care evită confruntările directe și, în fața agresivității colegilor, se închide din cauza timidității. Educatorul trebuie să îl ajute să nu se teamă de ceilalți copii, introducându-l treptat în grup, fără să îl forțeze. Urma atât de delicată lăsată pe foaie nu este expresia unor inhibiții, ci a unei naturi atente la tot ceea ce îl înconjoară, dar care îi poate produce nesiguranță.

LINIILE ÎNTRERUPT

- Liniile ascuțite, unghiulare, cu **întreruperi** (• FIGURA 45) evocă teama de abandon și de separare de persoanele sau obiectele iubite: mama, tatăl, frații, casa, jucăriile... Acest tip de desen este tipic pentru copilul care se poate irita sau agita ușor, de exemplu atunci când o figură liniștitoare se îndepărtează. Părinții trebuie să capteze mesajul de teamă trimis de copil și să îl asigure de prezența lor afectivă.

- Când copilul schițează succesiv o serie de **linii ondulate** (• FIGURA 46), încearcă să imite scrisul mamei sau al tatălui. Nu este vorba de un adevărat început de scriere, ci de o simplă imitație sau o emulație a adultului cu care se identifică copilul și pe care l-a luat drept model. Începutul scrierii apare mai târziu, când o mai bună structurare neuromotorie și cerebrală îi va permite controlarea mișcărilor fine.

FIGURA 43

Maxim, de 3 ani și 2 luni, a imprimat cu hotărâre liniile pe toată foaia, dezvoltând o vitalitate deosebită.

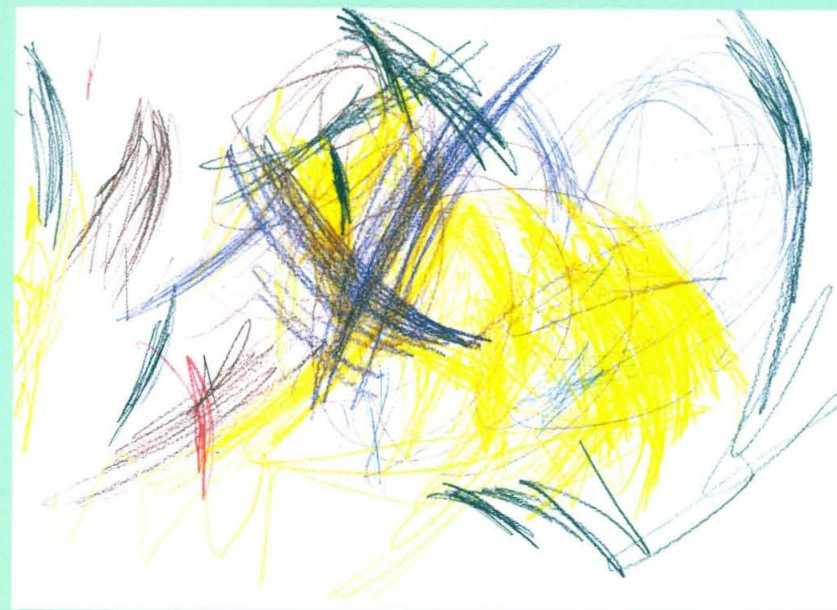

FIGURA 44

Apăsarea ușoară a lui Matteo, de 3 ani, arată o personalitate sensibilă.

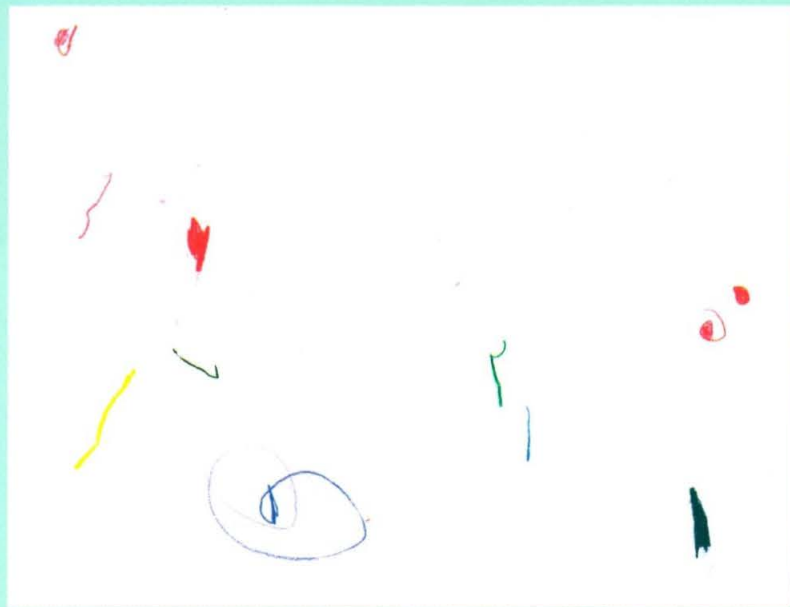

FIGURA 45
 Liniile întrerupte
 ale Elenei, de 3 ani,
 dispuse pe întreaga
 foaie, indică teama
 sa de a se despărți
 de persoanele sau
 obiectele iubite.

FIGURA 46
 Desenul lui Matteo, de 4 ani și 3 luni, încearcă
 să imite scrisul.

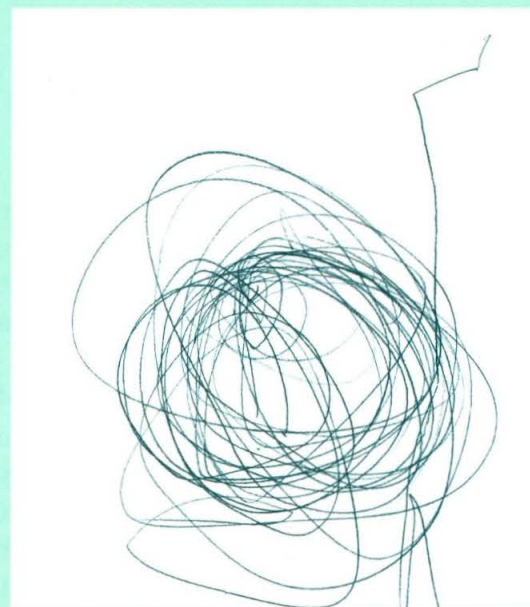

FIGURA 47
 Desenul rotund al lui
 Nicola, de 3 ani, este
 o succesiune de curbe
 armonioase, care-i
 pun în evidență
 natura deschisă.

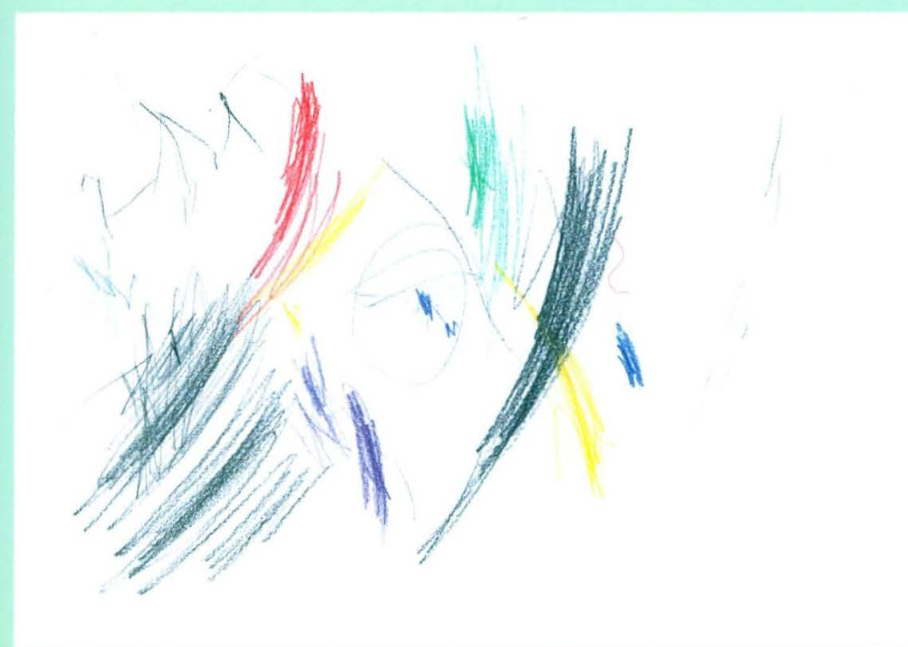
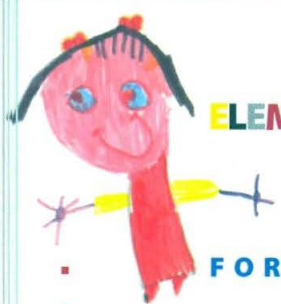

FIGURA 48
 Desenul plin de gesturi nervoase al Isabellei, de 3 ani și 1 lună,
 indică tensiuni interioare.

ELEMENTE DE OBSERVAT

FORMELE

- Prin **cercuri**, copilul proiectează prima imagine cunoscută: chipul uman, în particular cel al mamei. Mai târziu adaugă ochii, nasul, gura: cercul are aspectul unei fețe și se încarcă de sensuri simbolice.

- Copilul care schițează **linii curbe** (•FIGURA 47) are nu numai un caracter deschis și entuziast, dar și o dorință înăscută de comunicare și de joacă cu alți copii de vârsta lui. Această figură geometrică simplă este expresia capacității de adaptare, a generozității și a bune dispoziții în prezența celorlalți. Mișcarea circulară a desenului este armonioasă, lipsită de tensiuni și marcată de o motricitate destinsă; simbolic, reprezintă „batistuța”, un joc îndrăgit de copiii din întreaga lume, care evidențiază o etapă fundamentală a dezvoltării.

- Formele cu **unghiuri** (•FIGURA 48) și gesturile tensionate și nervoase exprimă tensiunea, rezistența și nevoia de a fi îngrijit fără constrângeri; arată că micuțul a fost rănit de ceva. Tensiunea poate depinde de mulți factori: o natură sensibilă sau timidă, care are constant nevoie de susținere, sau dificultatea de adaptare la situații noi, cum ar fi nașterea unui frățior sau începerea grădiniței. Este vorba de dificultăți absolut normale, care se manifestă mai ales la copiii introverți; este important să știm că prin aceste desene copilul vrea să ne comunice un disconfort sau o teamă pe care nu o poate exprima prin alte mijloace.

De fapt, de multe ori, o minimă schimbare în obiceiurile sale sau o mică activitate suplimentară, eventual atunci când este mai obosit, este de ajuns ca să-l tulbure pe copil, dacă nu este în stare să o îndeplinească sau dacă se teme să nu piardă dragostea părinților. Unele experiențe noi, cum ar fi o despărțire temporară de mamă, pot fi interpretate ca un refuz sau o diminuare a afecțiunii, mai ales dacă sunt asociate cu nașterea unui frățior. Iată de ce copilul își transmite mesajul printr-un gest tensionat și nervos.

Desenele nervoase și liniile trasate în forma de unghi pot indica, în afară de neliniște, neastâmpăr, și o natură plină de voință și hotărâtă care îl face pe copil să își exprime cu fermitate propriile dorințe și să lupte cu tenacitate pentru a obține ceea ce vrea, demonstrând ceea ce este definit ca „un caracter hotărât”, care în viitor îi va permite să depășească obstacolele vieții.

- Desenele compuse din **semne punctiforme** împrăștiate ici-colo pe foaie (•FIGURA 49) indică neliniște, dar pot dezvălui și o luptă pentru câștigarea autonomiei. Copilul înfruntă cu dificultate separarea de universul sigur și plăcut al familiei și cere, în mod metaforic, să fie ajutat. Gestul său grafic este o cerere presantă de susținere și de confirmare, de căldură și de înțelegere. Copilului emotiv îi este adesea teamă să nu piardă afecțiunea cea mai prețioasă, a mamei.

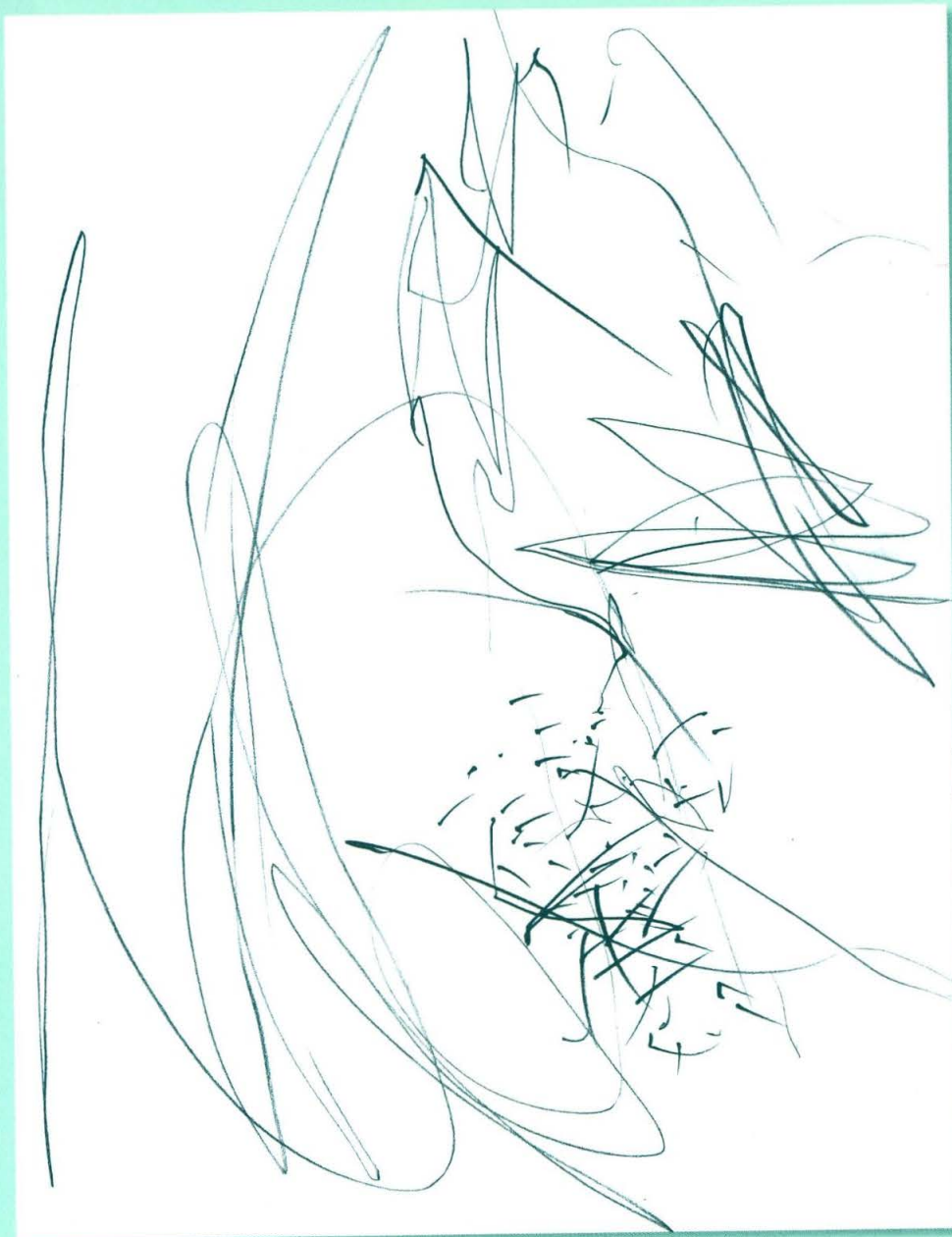
Semnele grafice punctiforme disperate indică o stare emoțională de foarte mare agitație, o încercare de trecere a barierelor comunicării prin gesturi agitate, dictate de teamă.

Evoluția formei

Primele mâzgălituri reprezintă manifestarea energiei vitale a copilului, care lasă pe foaie, în mod spontan, urme lipsite de formă. Mai târziu, de obicei pe la vârsta de 2-3 ani, micuțul începe să controleze mișcările creionului și reușește să facă forme mai mult sau mai puțin complete, care, pentru el, descriu fidel realitatea care îl înconjoară.

Odată cu trecerea timpului, spiralele, semicercurile, liniile curbe și toate celelalte forme devin tot mai asemănătoare cu obiectele reprezentate. Pe măsură ce se îmbunătățește controlul asupra mâinii, copilul reușește să mânuiască creionul așa cum vrea.

Mișcarea circulară este cea mai naturală, motiv pentru care prima formă care apare în desene este cercul, care, în general, precede formele cu unghiuri, pentru trasarea cărora este nevoie de un gest mai controlat.

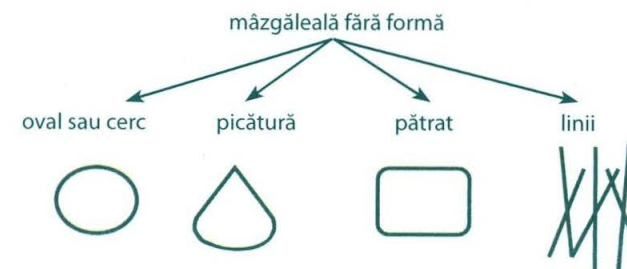
FIGURA 49

Mesajul tensionat al lui Renato, de 2 ani și 7 luni, este compus din puncte și linii nervoase, semn al neliniștii interioare sau al luptei aprige pentru câștigarea independenței.

Formele intermediare, în tranziția de la cerc la pătrat, se produc după secvența descrisă mai jos:

1. Oval sau cerc
2. Picătură
3. Pătrat
4. Linii

Natural, rămâne neschimbată forma cercului, care, mai târziu, se combină cu formele secundare pentru a produce imagini complexe. Din aceste forme elementare derivă toate formele complexe care apar în desenul elaborat și reprezentativ care caracterizează vârsta de 2-3 ani până la 4-5 ani.

Din cerc derivă:

- Chipul
- Soarele
- Florile
- Roțile

Din picătură derivă:

- Trunchiul
- Peștele
- Acoperișul casei
- Coroana arborilor
- Fructele de pe crengi

Din pătrat derivă:

- Casa
- Trunchiul arborilor
- Automobilul
- Trenul

Din linii derivă:

- Brațele
- Picioarele
- Părul
- Ramurile arborilor
- Străzile
- Pășările
- Gardurile

CUM SĂ ÎNTELEGEM PERSONALITATEA COPILULUI

CARACTERUL

Simplificând lucrurile, îi putem clasifica pe copii în trei grupe care le definesc caracterul: extrovertiți, introvertiți și sensibili. În această parte vom ilustra principalele trăsături ale fiecărui caracter și vom explica, prin intermediul desenelor, cum putem înțelege care tip caracterizează copilul nostru. Identificarea timpurie a personalității copilului le permite părinților să îi înțeleagă mai bine nevoile reale și să îi aleagă un model de educație adaptat temperamentului și înclinațiilor naturale.

Caracterul extrovertit

Copilul extrovertit are nevoie de spațiu pentru a-și folosi cât mai bine, în activitățile care presupun mișcare, toată vitalitatea sa. Este foarte sociabil, îi place să organizeze mici evenimente (fiind protagonistul lor indiscutabil) și poate avea o foarte dezvoltată imaginație teatrală. În manifestările afective este adesea impulsiv, cald și foarte pasional când se joacă. Îi plac lucrurile și situațiile concrete, este atras de noutate și interesat de tot ceea ce îl înconjoară. Din aceste motive, nu îi limitați nevoia înăscută de a se dezvolta și nici nu îi impuneți multe restricții, altfel riscați să îi transformați vitalitatea în agresivitate față de el însuși și de ceilalți.

În schimb este obligatoriu să îi direcționați încărcătura vitală spre un sport ce presupune multă mișcare, cum ar fi scrimă, volei sau judo, ori spre teatru, unde poate să își exprime liber excentricitățile. Puse în slujba eului, caracteristicile sale egocentrice își vor găsi o realizare corectă.

Cum se exprimă în desene

Copilul extrovertit are tendința de a ocupa întreaga foaie cu numeroase forme dispuse transversal, care se întind de la un capăt la altul al spațiului de desen.

CUM SĂ ÎNTELEGEAM PERSONALITATEA COPILULUI

- Desenează forme mai ales rotunjite, apăsând foarte bine foaia. Îi plac culorile tari, mai ales roșul. Folosește multe foi de hârtie și are tendința să iasă din linia paginii. (•FIGURILE 50 și 51)

Caracterul introvertit

Este foarte important să nu confundăm, așa cum se întâmplă adesea, introvertirea copilului cu timiditatea sau cu lipsa de deschidere.

Copilul introvertit este mai degrabă rezervat, îi place să stea singur sau cu puține persoane în jur, își alege cu grijă prietenii și nu își oferă cu ușurință jucăriile, pe care le păstrează cu gelozie. Demonstrează un precoce simț al ordinii și îi este ușor ca, odată ce a terminat de desenat, să strângă, metodic, culorile și să le pună în cutia lor.

Are nevoie să fie susținut și să simtă confirmarea afecțiunii celor apropiați, dar se și teme că nu se ridică la înălțimea situațiilor în care este pus. Încă de mic îi este greu să accepte dezaprobarea și interdicțiile și devine anxios când este pus în fața unor situații neclare.

Îi este adesea greu să își exprime în cuvinte sentimentele, din cauza sensibilității sale profunde, dar este avid de mângâieri. Familia trebuie să învețe să îi respecte discreția și să evite să umple casa de oameni ori să îl „constrângă” să socializeze, considerând că îi face bine, pentru că, dimpotrivă, i-ar putea dezvolta atitudini de autoagresiune și poate deveni timid tocmai din cauza unei educații care respectă prea puțin liniile temperamentului său.

Cum se exprimă în desene

Copilul introvertit tinde să concentreze desenul într-un colț al foii, mai ales în partea stângă. Preferă formele mici, liniare sau întrerupte, pe care le desenează în culori delicate. Apăsarea pe foaie poate alterna, de la formele abia trasate la cele redată cu forță și punctiforme. (•FIGURILE 52 și 53)

Caracterul sensibil

Copilul sensibil are un prag foarte scăzut de rezistență la frustrări și poate fi ușor rănit impunându-i-se anumite sarcini; în schimb, caută mereu laude și aprecieri din partea celorlalți.

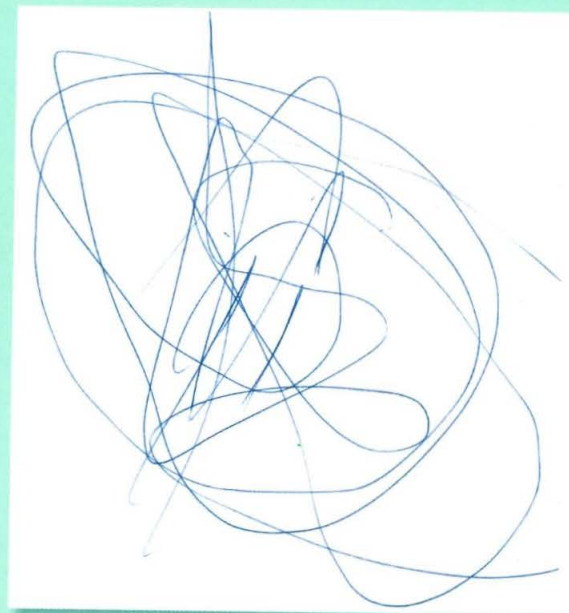

FIGURA 50
Mișcarea bine definită din desenul lui Alessandro, de 1 an și 6 luni, denotă deja un caracter extrovertit și liber.

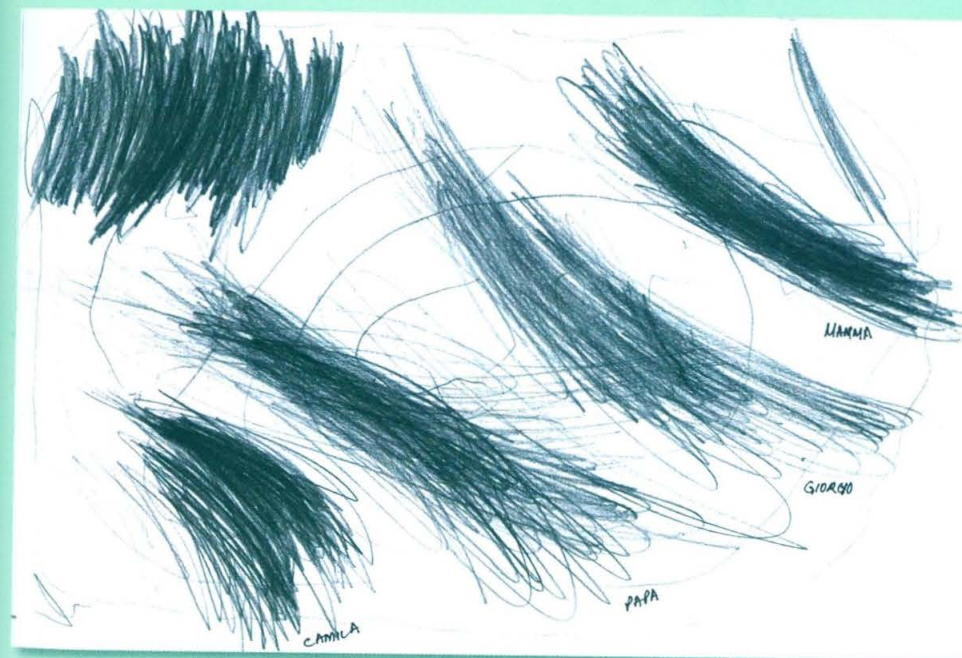

FIGURA 51
Desenul lui Giorgio, de 4 ani și 1 lună, arată un caracter extrovertit neînțeles sau reprimat.

CUM SĂ ÎNTELEGEAM PERSONALITATEA COPILULUI

Mama și tatăl trebuie să ia serios în considerație importanța unei educații adecvate din punct de vedere afectiv, fizic și alimentar: astfel, educația trebuie să fie adecvată structurii fizice și psihice a micuțului, dacă doriți să îi respectați și să îi valorificați personalitatea aflată în formare.

Ca o trăsătură specială, copilul sensibil nu are nevoie de multă hrană, ci de multe ore de somn. Părinții trebuie să pornească de la aceste date pentru a-l educa, să fie conștienți că va tinde mereu spre perfecțiune și să evite să confunde sensibilitatea sa înăscută cu emotivitatea. Diferența dintre emotivitate și sensibilitate este, de fapt, radicală: emotivitatea poate apărea în situații de tensiune sau prea solicitante, în timp ce sensibilitatea este o trăsătură permanentă a caracterului.

O curiozitate: foarte adesea, pielea copiilor sensibili este fină și deschisă la culoare.

Cum se exprimă în desene

Copilul sensibil desenează abia atingând foaia și folosește cu predilecție culorile estompate. Foarte interesantă, în acest sens, este compararea desenului unui copil sensibil (•FIGURA 54) cu cel al unui copil emotiv (•FIGURA 55).

TEMPERAMENTUL

Este important ca părinții să poată să identifice cât mai repede temperamentul și aptitudinile propriului copil pentru a-l putea direcționa către activitățile cele mai adecvate, astfel încât să nu altereze, ci dimpotrivă, să-i valorifice înclinațiile naturale.

Pe baza câtorva caracteristici extrase din analiza desenelor, putem împărți copiii în grupe cărora le corespunde un anumit tip de comportament. Desigur, nu este vorba de o distribuie rigidă, nici de scheme riguroase, ci de un tabel flexibil, care permite valorizarea înzestrărilor semnificative și a potențialității efective a fiecărui tip de temperament, cu scopul de a le sugera părinților cele mai eficiente metode de educație.

FIGURA 52

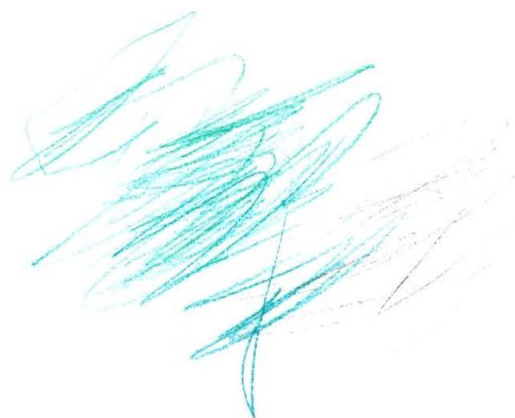
Desenul Giuliei, de 3 ani și 2 luni, exprimă un caracter introvertit, dar care nu a suferit constrângeri.

FIGURA 53

Desenul Mariei Sofia, de 3 ani și 1 lună, indică un caracter introvertit care nu a fost înțeles și acceptat de familie sau care, poate, este prea solicitat.

FIGURILE 54 și 55

Desenul lui David, de 3 ani și 4 luni, realizat cu nuanțe deschise și foarte puțin apăsate, denotă un caracter sensibil; este foarte evident contrastul cu desenul lui Pietro, de 2 ani și 11 luni, un copil emotiv care folosește culori tari și murdărește foaia.

Putem identifica opt tipuri de temperament:

- Liderul
- Timidul
- Nesigurul
- Visătorul
- Agresivul
- Leneșul
- Dinamicul
- Egocentricul

Liderul

Copilul lider este, în general, expansiv. Ceea ce contează pentru el este să-și manifeste curajul și să-i mulțumească pe adulți, mai ales pe tată, pe mamă și pe învățătoare.

De obicei are un caracter generos și conciliant și are mulți prieteni, pentru că e simpatic. Încearcă adesea să îi implice pe colegi în ceea ce face, arătându-le tuturor micile lui capodopere și oferind sugestii într-un mod spontan, ceea ce îl ajută să își găsească adepți fideli. Când lipsește de la grădiniță sau de la școală, prietenii simt lipsa personalității sale hotărâte și solare.

Este, însă, nevoie să fiți atenți să nu-i fie rănite sentimentele, căci din cauza emotivității sale poate ajunge să se închidă în sine.

Cum se exprimă în desene

Copilului lider nu-i sunt niciodată suficiente foile de desen și cere mereu altele noi; folosește cu ușurință toate instrumentele care îi sunt puse la dispoziție și, după ce umple toate spațiile albe ale foi, are tendința să lase urme de culoare și pe masă.

Desenul este amplu, cu linii puternice și hotărâte; când desenează oameni, aceștia sunt mari și bine evidențiați (•FIGURILE 56 și 57).

Sfaturi pentru părinții unui copil lider

- Evitați să-i tăiați entuziasmul copilului etichetându-l ca fiind egocentric sau prea vioi;
- Nu limitați spațiul unde lucrează, pentru că îi puteți înfrâna potențialul și îi puteți trezi agresivitatea.

FIGURA 56

Desenul lui Lorenzo, de 4 ani și 4 luni, denotă siguranța liderului prin ocuparea, cu linii ferme, a întregii foi. Mai mult, predominanța formelor cu unghiuri este tipică pentru un copil care tinde să se impună în fața prietenilor, izolând sau înlăturând copiii mai sensibili.

FIGURA 57

Omul desenat de Edoardo, de 5 ani și 2 luni, ocupă întreaga foaie prin liniile bine marcate, manifestând caracteristici de lider. Notele de agresivitate uneori necontrolată sunt puse în evidență de alegerea roșului și de forma mâinilor. Părinții trebuie să încerce să reducă această agresivitate, de exemplu prin sport.

CUM SĂ ÎNTELEGEM PERSONALITATEA COPILULUI

Timidul

De obicei, copiii nu se nasc timizi, dar devin astfel dacă, încă de mici, sunt puși în situații dificile. La baza acestei timidități poate sta, de exemplu, prezența unui frate mai mare care atrage asupra lui toată atenția tatălui, a mamei, a bunicii și a prietenilor, ori perioade de spitalizare sau o anumită teamă, cum ar fi aceea de a nu fi mai prejos decât colegii săi. Chiar și o întârziere normală în apariția vorbirii (să nu uităm că orice copil are ritmul lui!) poate cauza timiditate, pentru că îl pune pe micuț în situații jenante și îl face să se simtă inadapdat pentru înfruntarea realităților cotidiene.

Copilul timid tinde mereu spre perfecțiune și, pentru a-l ajuta să depășească această problemă, are nevoie de recunoaștere constantă. Îi este dificil să lege relații cu ceilalți și să intre cu seninătate în medii noi, pentru că înainte de a se implica într-o anumită situație are nevoie să o cunoască bine. Timiditatea, deși nu este un defect, poate crea dificultăți în gestionarea relațiilor de prietenie.

Cum se exprimă în desene

Desenele copilului timid se caracterizează prin formele întrerupte, apăsarea ușoară și dificultatea de a ocupa liber foaia, unde predomină spațiul alb. (• FIGURA 58)

Pentru a desena, copilul timid folosește cu grijă instrumentele puse la dispoziție, pentru că este foarte atent să nu se murdărească; așază cu precizie imaginile într-o ordine rigidă, pentru că nu suportă să fie certat pentru diverse greșeli și cere mereu confirmarea înainte să înceapă și în timpul executării sarcinii. Casele desenate sunt mici, cu uși și ferestre abia conturate, iar liniile sunt incerte. (• FIGURA 59)

Sfaturi pentru părinții unui copil timid

- Ajutați-l pe copilul timid să intre treptat în grupuri de copii de aceeași vârstă, fără să îl forțați.
- Activitățile fizice cele mai indicate sunt înotul, dansul sau echitația, care îl obligă să aibă grijă de cal, instaurând un raport în doi care, mai târziu, se poate extinde și asupra altor persoane.

FIGURA 58
Desenul lui Marco, de 3 ani și 4 luni, exprimă întreaga sa timiditate prin liniile ușoare și întrerupte și prin culorile pastelate

FIGURA 59
Casa Martinei, de 5 ani și 2 luni, ocupă o mică porțiune a foii și are ferestre mici, semn al timidității sale.

CUM SĂ ÎNTELEGEAM PERSONALITATEA COPILULUI

Nesigurul

Nesiguranța se manifestă încă din prima copilărie, când micuțul, aflat în fața unui străin care îi dă ceva, îi aruncă mamei o privire întrebătoare, neștiind dacă să întindă mâna sau nu. Copilul nesigur preferă ca mama sau tatăl să decidă în locul lui tot ceea ce are de făcut, o atitudine pe care o păstrează și când începe să meargă la grădiniță. Dacă educatoarea nu îl stimulează corespunzător, îi va fi dificil să preia inițiative autonome.

Copilul nesigur nu trebuie să fie solicitat în situații care îi depășesc posibilitățile, în special pentru a le face pe plac adulților. Pentru a-i respecta și valorifica natura, este nevoie să fie scoasă la iveală partea ascunsă a bogăției sale interioare pe care, de altfel, orice copil o are.

Pentru el nu sunt indicate sporturile de competiție, care riscă să aibă un impact negativ asupra lui: de fapt, dacă se simte amenințat de forța sau de agresivitatea altor copii, se poate închide în sine și va avea un respect de sine scăzut.

Cum se exprimă în desene

Desenul copilului nesigur, adesea dominat de forme rotunde, are modele nesigure și ștersături. (• FIGURA 60)

Dacă desenul ocupă doar partea de jos, sau în cel mai bun caz, partea stângă a foii, înseamnă că micuțul nu a găsit încă forța de a se exprima pe deplin, poate din cauza educației din familie sau din școală. Are un caracter instabil, este plângăcios și caută adesea confortul, ascunzându-se după mamă pentru a nu fi văzut.

În desenele care reprezintă figuri umane lipsesc de cele mai multe ori tălpile, iar picioarele sunt lipite, într-un singur element, semn al fragilității. (• FIGURA 61)

Sfaturi pentru părinții unui copil nesigur

- Să știți că nu e nimic anormal în faptul că micuțul are constant nevoie de aprobare din partea familiei și a educatoarei: recunoașterea este o dorință importantă, dacă nu chiar indispensabilă pentru respectul de sine.

FIGURA 60

Desenul lui Vittorio,
de 4 ani și 2 luni,
dispus în cerc,
denotă nesiguranță.

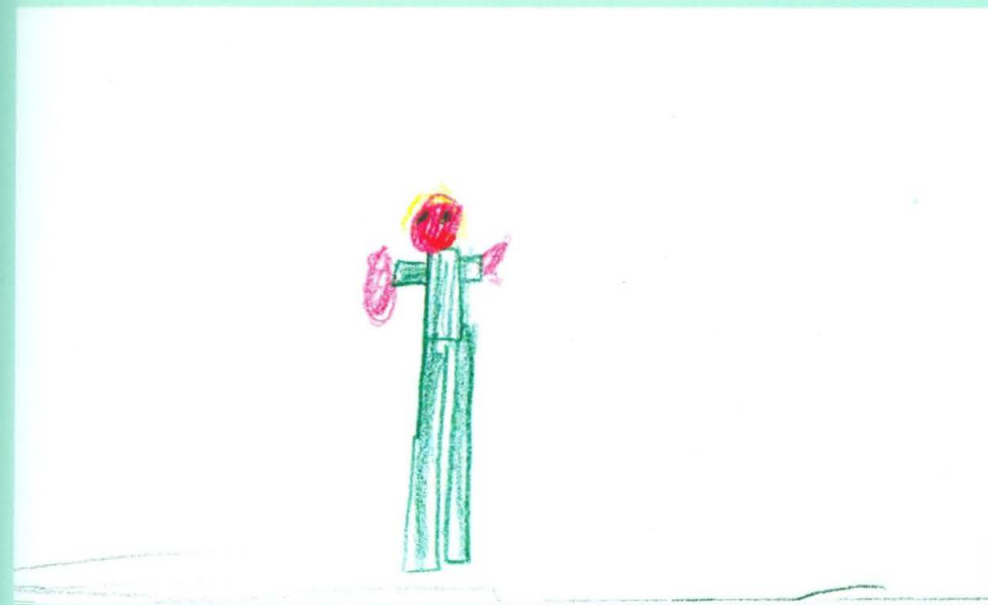
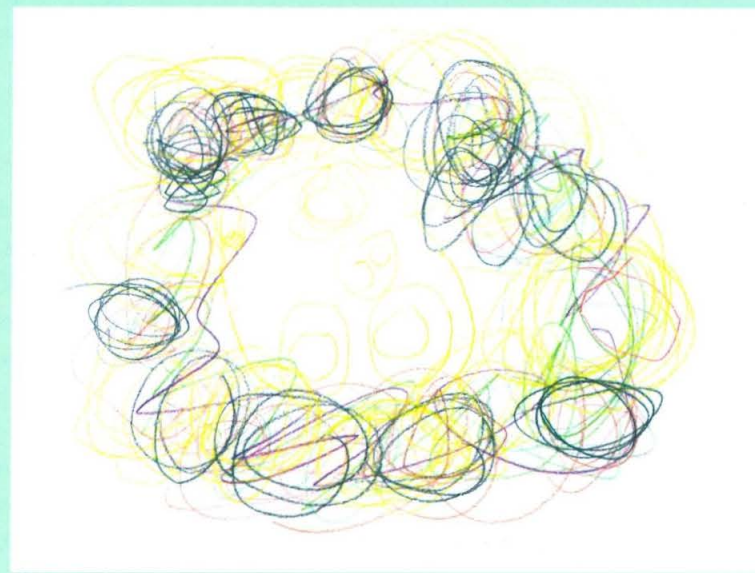

FIGURA 61

Figura umană a lui Federico,
de 6 ani și 7 luni, nu are etichete
picioarelor, semn al nesiguranței sale.

FIGURA 62

Desenul lui Alice, de 2 ani, care pornește din partea de sus a foii, denotă un copil visător.

FIGURA 63

Și desenul lui Beatrice, de 4 ani și 10 luni, bogat în detalii, redă cu fidelitate caracteristicile visătorului.

- Să nu credeți că un copil nesigur nu știe să înfrunte realitatea pentru că este fragil sau slab: față de alți copii de vârsta lui, pur și simplu are nevoie de mai multă libertate pentru a-și construi propria personalitate.
- Rețineți că, asemenea altor copii, și copilul vostru are un potențial care trebuie să scos la iveală prin întărirea respectului și a încrederii de sine.

Visătorul

Este un copil plin de fantezie, cu un caracter vesel, expansiv și dotat cu o imaginație efervescentă.

Este vorbăreț și inventează povestioare vesele cu care își distrează colegii și adulții. Merge cu bucurie la grădiniță și la școală, pentru că acolo poate fi între multe persoane care îi stimulează fanteziile.

Cum se exprimă în desene

Desenele copilului visător sunt plasate în special în partea de sus a foii, de unde și pornește desenul. (• FIGURA 62)

Desenele sunt bogate în detalii, cum ar fi păsările în zbor, care indică nevoia de mângâiere și căldură din partea celor dragi. (• FIGURA 63)

Sfaturi pentru părinții unui copil visător

- Nu-i cenzurați niciodată povestirile fantastice, spunându-i că este un mincinos, pentru că îi micșorați respectul de sine și îi blocați imaginația.

Agresivul

Copilul agresiv are un temperament vioi și agitat: pune mâna pe tot ceea ce vede și se mișcă fără încetare. Încă de mic vrea să-și impună voința; are o atitudine impetuoasă față de copiii de aceeași vârstă și nu acceptă cu ușurință nici cele mai elementare reguli de viață în comun.

Agresivitatea poate indica dorința lui de a crește și de a-și demonstra propria valoare; poate indica însă și tulburarea copilului pus în fața unei situații dificile, care i-a creat o frustrare pe care a dezvoltat-o din motive mai mult sau mai puțin întemeiate.

CUM SĂ ÎNTELEGEAM PERSONALITATEA COPILULUI

- Cum se exprimă în desene
- Elementele care indică agresivitatea sunt formele bine marcate, apăsate, care lasă urme și pe spatele foii de desen, folosirea culorilor tari, reprezentarea animalelor periculoase ori a formelor ascuțite. (•FIGURA 64)

Sfaturi pentru părinții unui copil visător

- Nu ajută la nimic să-l certați pe copil și nici să-i limitați câmpul de acțiune, fiind inutile și contraproductive și pedepsele sau regulile prea rigide. Mai degrabă contează ca linia educativă pe care o alegeți să fie coerentă. Nu acceptați provocările lansate de copil și, după ce trec momentele de furie, încercați să reluați dialogul cu el.
- Este recomandat un sport de mișcare, ce îi permite copilului să-și descarce excesul de energie, ajutându-l în același timp să învețe să respecte regulile și autodisciplină.

Leneșul

Copilul foarte calm, lent în mișcări, care în limbajul curent este numit, greșit, leneș, are de obicei un bun potențial cognitiv, este pacifist și îi sunt suficiente puține jocuri pentru a se distra. Are nevoie de un program foarte precis pentru somn, joacă și masă și știe să respecte acest orar.

Se îndepărtează de colegii prea agresivi și gălăgioși. Alintat și blând, este mare iubitor de jucării de pluș, pe care le ia adesea peste tot cu el.

Este capabil să îi calmeze pe cei din jurul său și, în ritmul lui, reușește să îndeplinească sarcinile care îi sunt date, o calitate care îi va fi utilă atunci când va începe să meargă la școală.

Trebuie să fiți atenți în special la alimentația sa, pentru că are tendințe de obezitate. De aceea este necesar să practice o activitate fizică, pe care să i-o propuneți, la început, sub forma unui joc.

Cum se exprimă în desene

Copilul leneș schițează și desenează forme estompate și ușoare, puțin delimitate, și preferă în special formele rotunde. (•FIGURA 65)

FIGURA 64

Prevalența unghiurilor și a liniilor bine marcate ale desenului lui Alessandro, de 4 ani și 3 luni, trădează un comportament agresiv.

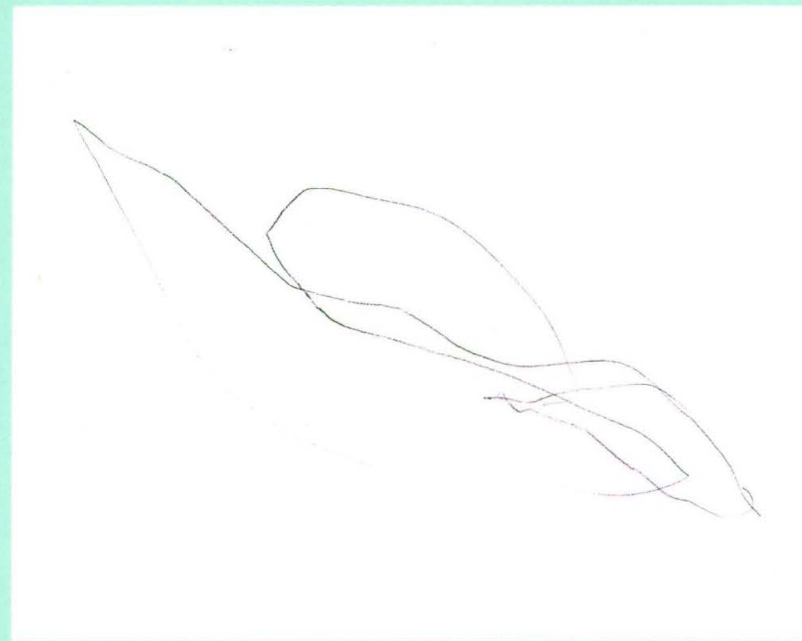
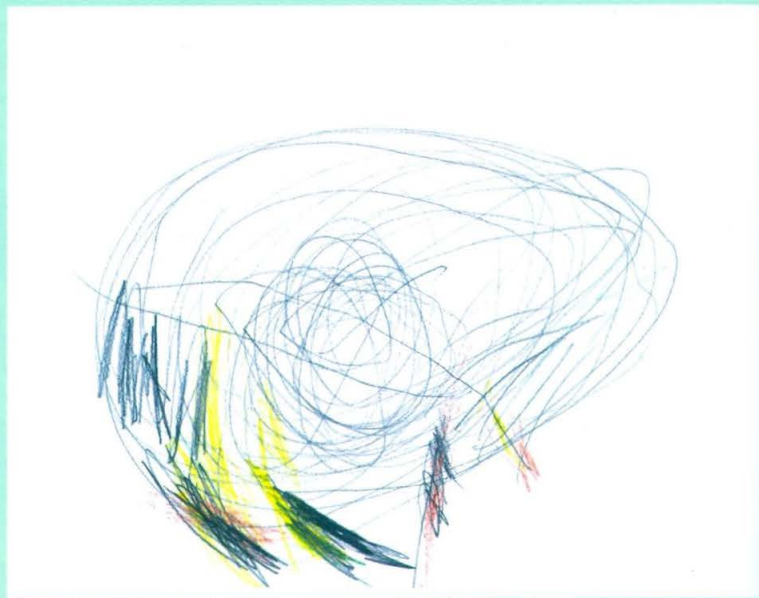

FIGURA 65

Desenul Silviei, de 6 ani și 4 luni, delicat, cu linii ușoare și culori estompate, dezvăluie caracterul ei leneș.

FIGURA 66

Desenul lui Valerio,
de 2 ani și 10 luni,
înfățișează o
mișcare continuă.

FIGURA 67

Desenul hotărât și
central al lui Giorgio,
de 3 ani, îl plasează
fără îndoială printre
egocentri.

Sfaturi pentru părinții unui copil leneș

- Evitați să îl solicitați excesiv, pentru că riscați să îi provocați blocaje emoționale și disconfort, care vor putea interfera negativ cu productivitatea lui.
- Faceți-l să înțeleagă că îl acceptați așa cum e și demonstrați-vă continuu afecțiunea și respectul față de el; dacă se simte iubit și apreciat, poate oferi mari satisfacții celor dragi și lui însuși.

Dinamicul

Întotdeauna ocupat, plin de energie și neobosit, copilul dinamic trece extrem de ușor de la un joc la altul. Acest mic „cutremur” este dificil de oprit. Spre deosebire de majoritatea copiilor, consideră televizorul prea puțin atrăgător și știe să își mobilizeze prietenii, inventând mereu diverse ocazii de distracție.

Copilul dinamic respectă regulile, de obicei, mai ales dacă nu este pedepsit, dar se neliniștește când trebuie să se dedice activităților statice, pentru că suportă cu greu să stea nemișcat. În schimb, este întotdeauna gata pentru noi activități.

Cum se exprimă în desene

Copilul dinamic este rapid chiar și când desenează, iar foile par să nu-i mai ajungă niciodată. (• FIGURA 66)

Sfaturi pentru părinții unui copil dinamic

- Nu subestimați inteligența sclipitoare a unui copil dinamic și, pentru a-i fructifica energia, încercați să îl direcționați către o activitate cum ar fi dansul sau patinajul.
- Evitați să îi puneți prea multe piedici; chiar și regulile trebuie impuse, încă din primii ani, cu o fermitate delicată, pentru a evita reacțiile nechibzuite din partea lui.

FIGURA 68

Omul plasat central, cu cămașă cu nasturi, din desenul lui Andrea, de 7 ani și 6 luni, este o reprezentare deplină a egocentricului.

FIGURA 69

Fetița grațioasă desenată de Chiara, de 7 ani, denotă un copil egocentric și doritor de admirație, mai ales pentru aspectul său fizic.

Egocentricul

Copilul egocentric are tendințe evidente de a se plasa în centrul atenției, iar acestea trebuie moderate treptat. În general este sociabil și câștigă simpatia tuturor. Îi place să fie mereu în atenția celorlalți și face tot ce îi stă în putință să reușească acest lucru. Nu acceptă să fie al doilea și dacă, de exemplu, un frate mai mic se dovedește a fi mai bun decât el într-un anumit domeniu, se simte atât de rănit încât izbucnește cu ușurință în lacrimi.

Copilul egocentric nu se joacă cu cei despre care crede că ar putea fi mai buni decât el și încearcă să fie mereu în centrul atenției profesorilor.

La băieți, egocentrismul se manifestă prin atitudini exhibiționiste atunci când se află în medii sigure, de exemplu în familie sau printre persoane care îl iubesc. În situații noi, cu o anumită doză de necunoscut și printre străini, își pierde siguranța.

La fete, egocentrismul se manifestă prin vanitate și prin nevoia de a se simți admirate: acordă mare importanță aspectului fizic, fac pe vedetele printre colegi și au tendința de a izola sau evita colegele care le pot depăși prin frumusețe sau grație.

Cum se exprimă în desene

Desenele copilului egocentric sunt compuse din forme precise și ocupă mai ales zona centrală a foii. (• FIGURA 67)

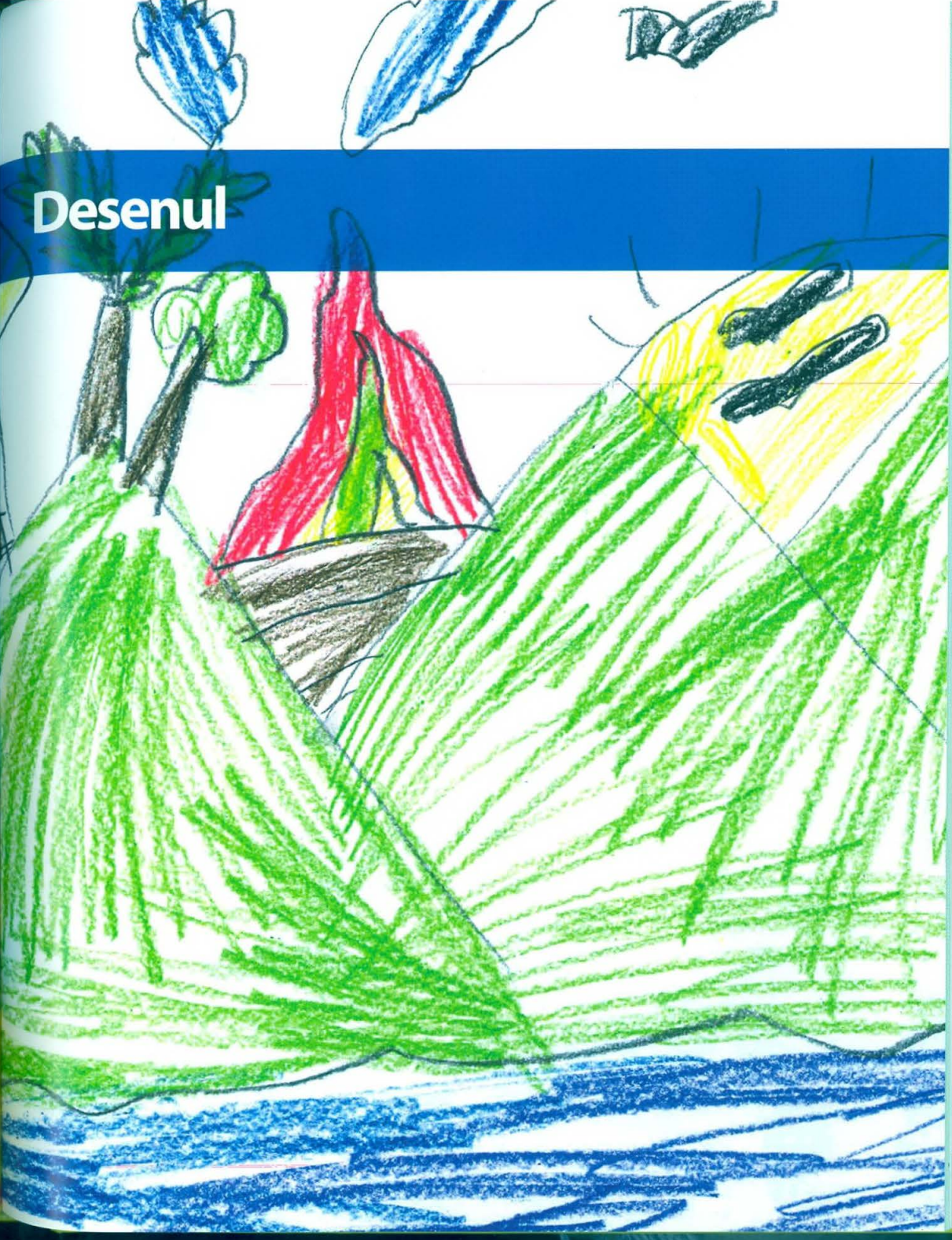
Figura umană, desenată cu multă acuratețe, ocupă o mare parte a foii. (• FIGURILE 68 și 69)

Sfaturi pentru părinții unui copil egocentric

- În prima copilărie, este bine să susțineți nevoia de aprobare a copilului și astfel tendințele sale egocentrice. Apoi, aceste tendințe trebuie redimensionate treptat, punând în valoare faptul că fiecare om e diferit și evitând ca el să se compare cu alții; prin valorizarea diversității, faceți-l pe copil să înțeleagă că sunteți mulțumiți de el așa cum este. Puțin câte puțin, este nevoie ca micuțul să accepte marele adevăr că fiecare individ este unic și irepetabil.

Desenul

FORMELE ȘI FIGURILE EVOLUATE

DE LA PRIMELE DESENE LA CREAȚII ELABORATE

După faza celor dintâi desene, care ocupă prima perioadă de experiențe grafice, către 3-4 ani, copilul, urmând linia maturizării generale a structurii psihomotorii, dezvoltă spontan un nou mod de a desena în cazul a cel puțin două tipuri de subiecte, **formele** și **figurile**, cărora le asociază explicații și comentarii care adesea îi uimesc pe adulți, dar care li se par absolut normale copiilor de aceeași vârstă.

Comunicarea complexă și structurată îl implică activ pe copil, care își înghesuie întreaga lume în limitele foii și o domină. Prin desen, copilul își manifestă sentimentele, furiile, invidia, iubirea, pasiunile și dorințele; pe foaie, personajele se mișcă după propria lui voință, sunt excluse, mărite, anulate, eliminate, dominate...

Astfel, pe foaie se realizează dorința infantilă naturală de împlinire a omnipotenței. Dacă, după aceea, mama, tata sau educatoarea îl laudă și își exprimă aprecierea față de lucrarea realizată de el, confirmând valoarea operei sale, se nasc și se dezvoltă în copil respectul de sine, siguranța și autonomia.

Imaginile devin mai complexe

Foaia devine astfel o scenă pe care copilul reprezintă, în secvențe aproape cinematografice, scenete din viața cotidiană și povestiri fantastice.

Băieții redau cel mai frecvent acțiuni de vânătoare și de război, în timp ce **fetele** preferă mediile familiare și lumea domestică. Aceste subdiviziuni după gen par să persiste și să supraviețuiască în ciuda trecerii timpului și a unei aparente suprapunerii a rolurilor masculine și feminine, astăzi adesea interschimbabile: copiii, în esență, continuă să o perceapă pe mamă ca pe stăpâna casei, iar pe tată ca pe cel care garantează siguranța economică a familiei.

FORMELE ȘI FIGURILE EVOLUATE

FORMELE

Consecință directă a schițelor libere, formele le permit copiilor să exploreze conștient spațiul în care trăiesc. Sunt noi și complexe, se articulează înglobându-se, se încrucișează în ansambluri originale și se modelează în structuri tot mai complexe și personalizate. (•FIGURA 70)

Toate acestea necesită o anumită abilitate manuală, dezvoltată fie din obișnuința de a desena, fie datorită adevăratului talent grafic; începutul grădiniței este perioada în care, în general, apare această fericită transformare a grafismului.

Reinventând lumea, copilul face noi descoperiri: repetă, de exemplu, forme geometrice simple și, în consecință, construiește arabescuri și coregrafii, mișcă personajele, reale sau imaginare, după bunul plac, în reprezentări unde orice este posibil, cu condiția să fie inspirate din experiențele pe care micul scenarist le trăiește în realitate.

Apare astfel un tip de comunicare, aproape în timp real, a trăirilor copilului. Mișcându-se liber și dezinvolt pe foaie, micuțul învață să recunoască direcțiile: sus și jos, dreapta și stânga, în față și în spate, înainte și după. Prin formele tot mai personale și complexe se structurează abilitățile specializate și direcționate care îi favorizează maturizarea generală.

FIGURILE

Figurile se nasc din perfecționarea formelor, din căutarea efectului și dintr-o mai bună sensibilitate estetică. Autocritica nu pune încă piedici reprezentării grafice, dar copilul înțelege repede că un desen este cu atât mai apreciat, cu cât seamănă mai mult cu realitatea pe care vrea să o reprezinte. (•FIGURA 71)

Următoarele capitole sunt dedicate figurilor individuale, dar vom anticipa aici unele caracteristici pe care le au în desenele copiilor trecuți de 3-4 ani.

- **Figura umană** se îmbogățește cu detalii care demonstrează interiorizarea mintală a schemei corporale.

FIGURA 70

Schița lui Pietro, de 4 ani și 2 luni, se structurează în forme evolute.

FIGURA 71

Desenul Isabellei, de 4 ani, are forme evolute și ușor de înțeles.

FORMELE ȘI FIGURILE EVOLUATE

- Casa indică vioiciune sau abandon, în funcție de cum e reprezentată (cu multe detalii sau pustie).
- Copacul are diferite forme, este plasat într-un peisaj cu soare, păsări, flori, norișori, iarbă, fluturi și e îmbogățit cu detalii ca fructe, cuiburi, scorbururi.
- Apar obiecte neobișnuite, ca **mașini, avioane, tancuri**, care, treptat, formează scene complexe de viață familială, de vânătoare sau de război.

Figurile mecanice

În ultima vreme, în desenele copiilor au început să apară și să devină predominante figuri care acum un deceniu nu erau prezente; așa sunt automobilele, navele, tancurile, rachetele, roboții, avioanele.

Automobilul

Automobilul, mijloc aproape indispensabil de transport și comerț, a devenit simbol al rapidității și puterii. Apare mai frecvent în desenele băieților, care sunt la volan alături de tații lor.

Copilul care desenează des automobile încearcă să-și măsoare propriile forțe și propriul grad de independență și își manifestă dorința de autonomie. Vrea să crească repede, pentru a se separa de modelele prea opresive sau de colegii de vârstă pe care îi consideră imaturi. (•FIGURA 72)

Vaporul și barca

Sunt figuri care denotă dorința de evadare și, simultan, nevoia de protecție. Prin alunecarea pe apă, aceste mijloace comunică mesajul unei mari dorințe de a fi apreciați de către „undele materne”. Ele sunt și semnul unui caracter sensibil, în căutarea confirmărilor, dar intolerant față de restricțiile care îl împiedică pe copil să călătorească în imaginație către noi teritorii fericite.

Avionul și racheta

Aceste figuri au caracteristici similare automobilului și vaporului: denotă nevoia de mișcare, de explorare, de a visa la cerul nesfârșit și la lumi fantastice.

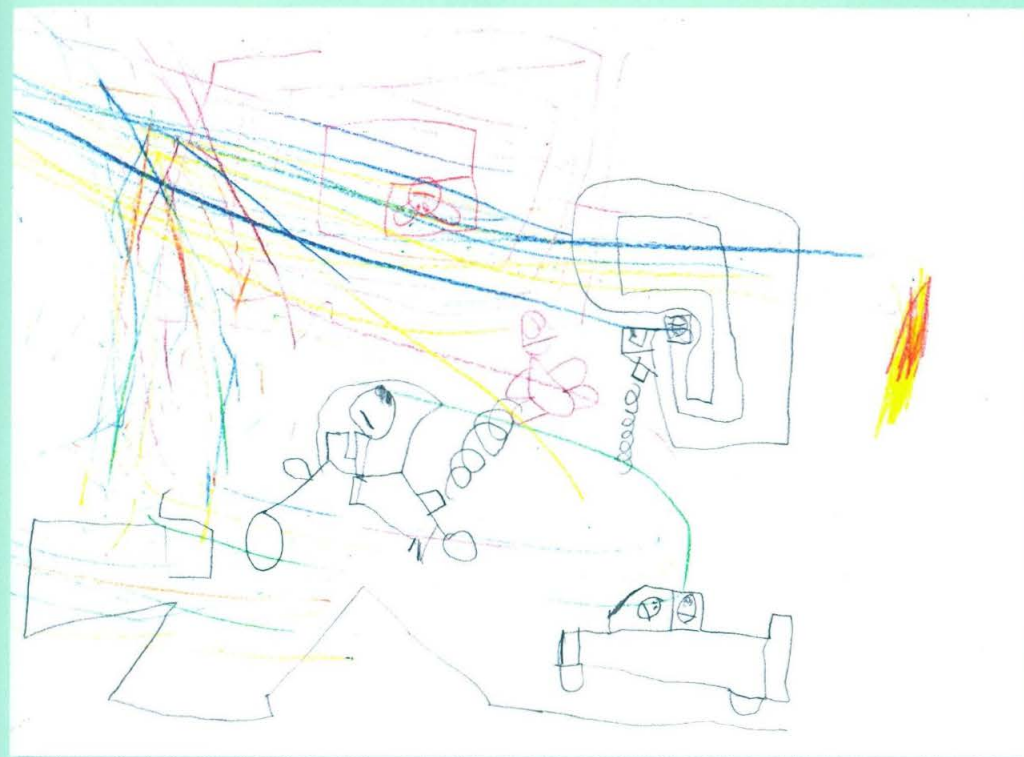
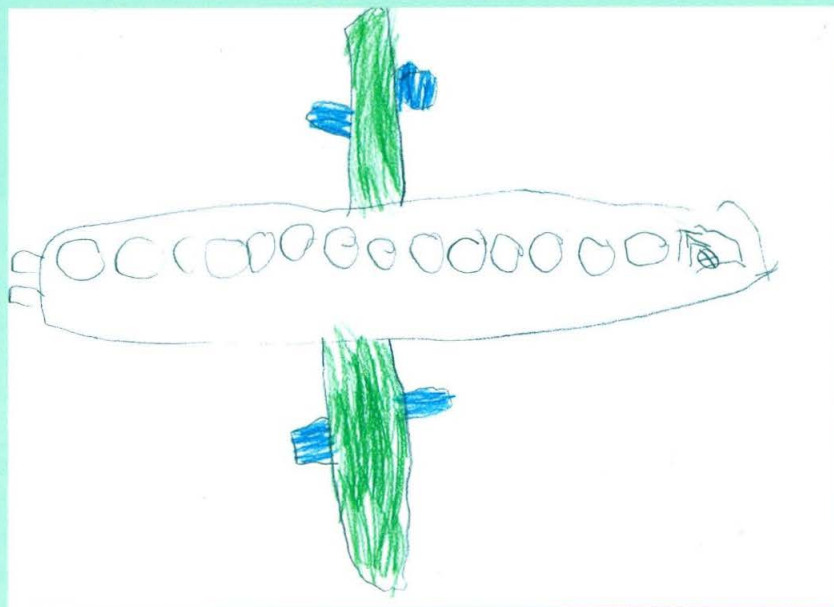

FIGURA 72

Desenul lui Pietro, de 4 ani și 1 lună, ilustrează un automobil și este simbol al dorinței lui de independență, de a crește repede pentru a pleca departe, de a fi pe propriile picioare.

FIGURA 73

Avionul
lui Lorenzo,
de 4 ani și 11 luni,
ocupă tot spațiul
foii, la fel ca nevoia
lui de a explora
noi teritorii reale
și fantastice.

Avionul este desenat mai ales de copiii care vorbesc bucuroși despre ei, extinzând realitatea și inventând povești extraordinare pe care adulții le consideră, greșit, minciuni: ele sunt, cel puțin până la o anumită vârstă, manifestarea naturală a exhibiționismului narcisist al copiilor.

Copilul care desenează adesea avioane este un visător, apreciază prietenia și lucrurile spirituale, dar e prea puțin practic. Din când în când este nevoie să-l „faceți să aterizeze”, învățându-l să stea cu picioarele pe pământ. (•FIGURA 73)

Tancul

Este o figură reprezentată în special de copiii care au senzația de slăbiciune interioară, pentru că este o expresie a forței: tancul este agresiv și copilul este gata să îndrepte tunul spre oricine îl amenință sau pare să îl amenințe.

Poate să mai indice anxietatea și teama provocate de adulți: de fapt, tancul, o armă ofensivă, este și un instrument defensiv optim pentru cine stă înăuntru, iar copilul care îl desenează frecvent poate fi în căutarea unui loc sigur unde să se ascundă. În acest caz, este nevoie ca adulții să facă tot posibilul să-l ajute să ajungă treptat autonom, fără să reprime crizele de intoleranță tipice copilăriei. (•FIGURA 74)

Roboții

Foarte întâlniți în desenele copiilor de astăzi, exprimă solidaritatea, spiritul practic și îndemânarea.

Copilul care desenează des roboți este concret, realist, practic, stabil emoțional. Partea negativă o poate constitui o anumită detașare de lumea adulților și o fractură în comunicare, care poate apărea „din nimic”. De aceea, el are nevoie să fie susținut afectiv pentru a ajunge la echilibru. (•FIGURA 75)

Animalele

Încercați să-i cereți copilului să deseneze un animal: preferința sa poate pune în lumină anumite aspecte ale caracterului său și ale dorințelor cele mai

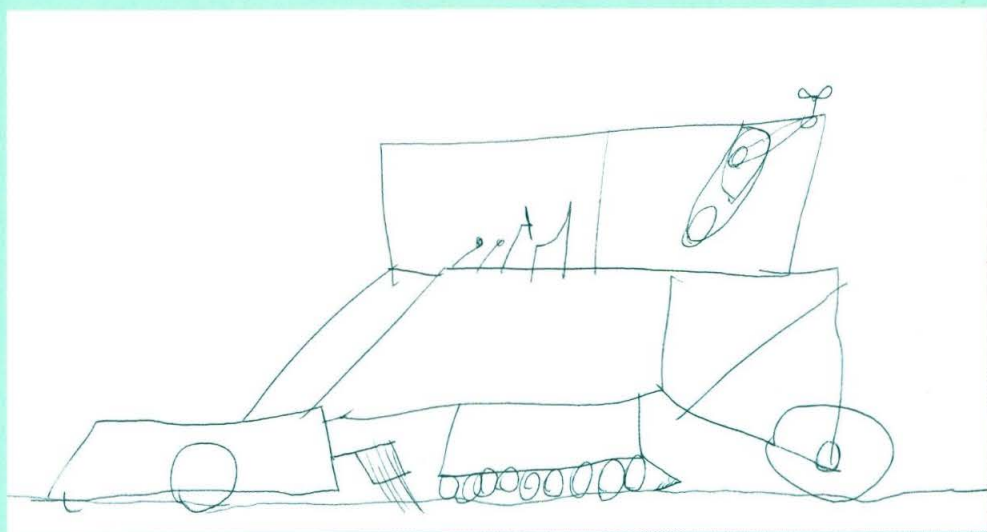

FIGURA 74

Imaginea tancului lui Jacopo, de 5 ani și 5 luni, arată dorința sa de autonomie și siguranță.

FORMELE ȘI FIGURILE EVOLUATE

ascunse. Alegerea se restrânge, de obicei, la animale domestice, dar unii copii reprezintă și animale exotice și sălbatice.

Pisica

Copilul care desenează pisici e la fel de delicat și de șiret ca și ele. Politicos și viclean, îi place să aibă o viață liniștită și este secretos, dar dacă este necăjit, este gata să-și scoată ghearele. Este foarte iubit de colegi pentru că inspiră încredere și este o companie plăcută. (• FIGURA 76)

Câinele

Câinele este preferat de copiii cu caracter plin de bunătate și dependenți afectiv. Generoși și loiali, au nevoie de mulți prieteni cu care să se joace și să se distreze, altfel se întristează și cad în melancolie. Pot să protesteze în fața cererilor pe care le consideră nejustificate, dar proasta dispoziție le trece repede. Îi înțeleg ușor pe ceilalți. (• FIGURA 77)

Șarpele

Este considerat un animal aproape magic pentru că, prin schimbarea periodică a pielii, întinerește. Șarpele, simbol care trimite spre sfera sexuală, apare în general în desenele din perioadele de evoluție, când copilul își schimbă aspectul și se transformă și în interior.

Alegerea desenării acestui animal denotă calculul și precauția, dificultatea de manifestare a sentimentelor, o bună memorie și locvacitate scăzută, simț al responsabilității și forță de caracter. (• FIGURA 78)

Animalele feroce

Caracteristica fundamentală a copilului care redă animale feroce este agresivitatea, folosită mai ales pentru depășirea obstacolelor. Copilul își manifestă puterea pentru a-i domina pe ceilalți și este impulsiv, vioi, orgolios și doritor de autonomie. Îi este foarte greu să facă parte dintr-un grup.

Desenarea animalelor feroce poate indica și prezența în viața copilului a unei figuri influente, temute sau prea exigente.

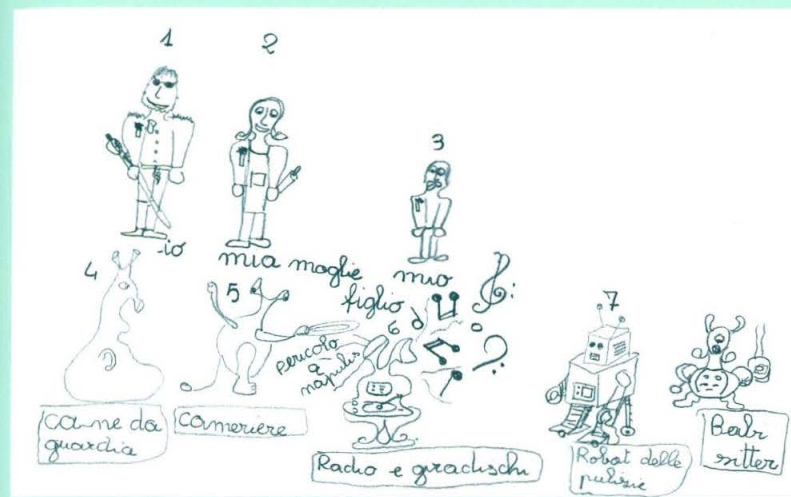

FIGURA 75

Mulțimea de roboți, desenați de Filippo, de 7 ani și 5 luni, pare să fie implicată în activități practice semnificative.

FIGURA 76

Iată pisica Martei, de 4 ani și 1 lună, expresie a bunătății și a dezinvolturii.

FORMELE ȘI FIGURILE EVOLUATE

Maimuța

Este simbolul unei inteligențe în care naivitatea se amestecă cu viclenia. Copilul care o desenează este interesat de multe lucruri și, ca adult, versatilitatea îi va permite să se dedice mai multor profesii, atâta timp cât nu sunt statice sau repetitive.

Calul

Este simbolul energiei și al precocității, chiar și sexuale. Copilului căruia îi place să deseneze cai demonstrează o vitalitate neobosită, bucurie și lipsă de griji; îi place să stea în aer liber și are nevoie de libertate. Dacă este constrâns să se confrunte cu concepții închistate, se simte limitat și devine nesuferit, prost dispus.

Dragonul

Este simbol al puterii. Copilul care îl desenează este înzestrat cu voință, abordează sarcinile cu seriozitate și demonstrează curaj în situațiile complicate. Are o gândire vie și o deosebită intuiție. Sociabil și ușor teatral, depășește cu optimism dificultățile pe care le întâlnește, dar are nevoie să fie susținut în numeroasele sale domenii de interes pentru a-și dezvolta calitățile interioare. Spațiile limitate îl pot face agresiv și să „scurge foc” asupra celor din jur.

Peștele

Este simbol falic, dar și semn al bucuriei și veseliei. Copilul care îl desenează este liniștit și plin de imaginație. Trebuie să fie ajutat să devină mai conștient de sine pentru a evita să fie o pradă ușoară pentru colegii mai vicleni.

Păsările

Evocă nevoia înăscută a copilului de a se simți iubit, alintat și protejat, dar și ceea ce-l face să caute în afara mediului familial spațiul în care să se miște liber și unde să găsească în prietenia cu alți copii un contact construit pe blândețe.

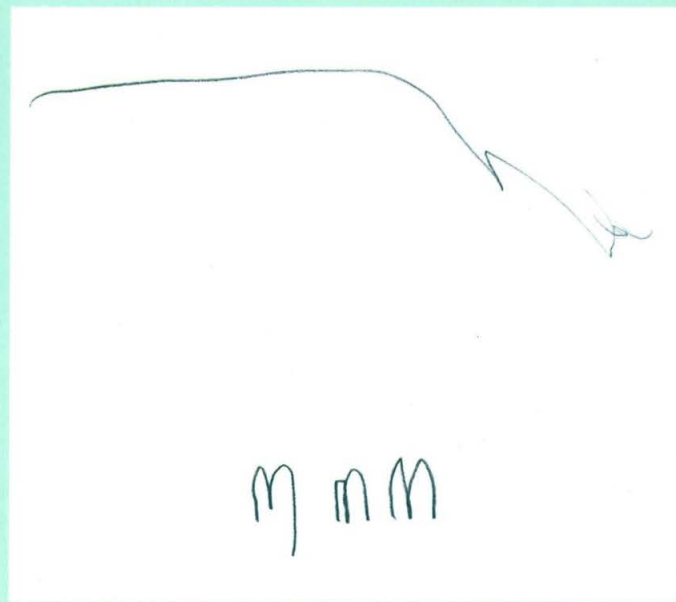
FIGURA 77

Câinele lui Lorenzo, de 5 ani, nu se îndepărtează deloc de micul și veselul lui stăpân, care prin reprezentarea acestui animal își dezvăluie caracterul sociabil și bunătatea.

FIGURA 78

În desenul lui Filippo, de 2 ani și 6 luni, apar un șarpe (sus) și trei lei (jos).

TESTUL FIGURII UMANE

COPILUL SE REPREZINTĂ PE SINE

Atunci când desenează figura umană, copilul se reprezintă, inconștient, pe sine însuși și, prin urmare, modul în care își percepe propriul corp și dorințele pe care acesta i le comunică. Adesea putem identifica asemănări între omulețul desenat și caracteristicile celui care l-a desenat. Din acest motiv, din desenul figurii umane se pot extrage informații prețioase despre caracterul și comportamentul copilului.

Dacă figura umană este bine plasată în spațiu și proporționată ca formă, înseamnă că micuțul crește în mod armonios și demonstrează o bună adaptare la realitate. Dacă, însă, copilul desenează cu o linie ușoară sau nesigură un omuleț înghesuit într-un colț al foii, e semn că se subestimează și se consideră inferior celor de aceeași vârstă.

Mai mult, absența unor organe, ștersăturile constante, întreruperea liniilor și plasarea incorectă a membrilor sunt semne ale nesiguranței pe care adultul va trebui să le corecteze în timp, inducând stima de sine și încrederea copilului în propriul potențial.

De la omul-cerc la figura umană

Testul figurii umane ne dă o idee aproximativă, dar corectă, despre nivelul de evoluție și maturitate al copilului.

La copilul foarte mic, desenul figurii umane se conturează treptat, plecând de la imaginea primordială a cercului, care reprezintă chipul mamei: este vorba de prima imagine pe care copilul o recunoaște ca separată de el, dar de care depinde total în primele luni de viață.

Evoluția redării figurii umane nu reprezintă perfecționarea conștientă a unei structuri realiste, ci o succesiune treptată de senzații și percepții pe care copilul le asimilează în timpul creșterii.

TESTUL FIGURII UMANE

În tabelul care urmează sunt indicate etapele de evoluție ale figurii umane: după cum se poate observa, există o diferență semnificativă între băieți și fete în unele situații. Datele de mai jos sunt, evident, doar informative.

FATĂ	BĂIAT
3 ani	
• Om-cerc	• Om-cerc
4 ani	
• Cap • Ochi • Trunchi • Brațe • Picioare	• Cap • Ochi • Desen orientat pe foaie
5 ani	
<i>Ca mai sus și în plus</i> • Gură • Nas • Brațe atașate corpului • Picioare • Îmbrăcăminte colorată	<i>Ca mai sus și în plus</i> • Nas • Trunchi lung • Brațe • Brațe atașate corpului • Picioare atașate corpului • Picioare • Îmbrăcăminte colorată
6 ani	
<i>Ca mai sus și în plus</i> • Păr • Trunchi lung • Brațe din două linii • Picioare din două linii • Pantaloni sau fustă • Încălțăminte	<i>Ca mai sus și în plus</i> • Culori realiste ale chipului • Gură • Contur cu creionul • Brațe din două linii • Picioare din două linii • Pantaloni
7 ani	
<i>Ca mai sus și în plus</i> • Culori realiste ale chipului • Contur cu creionul • Degete	<i>Ca mai sus și în plus</i> • Degete • Încălțăminte

8 ani	
<i>Ca mai sus și în plus</i> • Ochi evoluți • Trunchi delimitat • Gât • Brațe proporționale • Poziție corectă a brațelor • Picioare flexibile • Mânele și haina de aceeași culoare	<i>Ca mai sus și în plus</i> • Brațe proporționale • Picioare proporționale
9 ani	
<i>Ca mai sus și în plus</i> • Gura evoluată • Gât delimitat • Sex recognoscibil • Curea	<i>Ca mai sus și în plus</i> • Gura evoluată • Nas evoluat • Trunchi delimitat • Sex recognoscibil • Poziție corectă a brațelor
10 ani	
<i>Ca mai sus și în plus</i> • Mărime egală a ochilor • Umeri • Cap proporționat • Palmele mâinilor • Cinci degete • Vârstă recognoscibilă	<i>Ca mai sus și în plus</i> • Ochi evoluți • Palmele mâinilor • Picioare cu formă flexibilă • Poziție naturală a labelor picioarelor • Mânele și haina de aceeași culoare • Vârstă recognoscibilă
11 ani	
<i>Ca mai sus și în plus</i> • Nas evoluat • Pieptănătură • Poziție naturală a labelor picioarelor	<i>Ca mai sus și în plus</i> • Părul bine definit • Gât • Umeri • Curea
12 ani	
<i>Ca mai sus și în plus</i> • Înălțime egală a ochilor • Pupile • Sprâncene • Gură roșie	<i>Ca mai sus și în plus</i> • Mărime egală a ochilor • Pupile • Pieptănătură • Cap proporționat • Figură personalizată (prințesă, polițist...)

TESTUL FIGURII UMANE

Cum se aplică testul figurii umane

Oferiți-i copilului materialele indicate în caseta de pe această pagină și invitați-l să deseneze o figură umană, cea mai frumoasă cu putință, și, dacă vrea, să o coloreze.

Ca în orice test, nu trebuie să interveniți cu sugestii, ci doar să îi stimulați pe copiii nehotărâți sau inhibați cu fraze de tipul „E bine așa!”, „Continuă liniștit”. Celui care cere informații despre cum să facă desenul îi răspundeți: „Fă cum vrei tu, sigur o să iasă bine”.

După terminarea desenului, invitați copilul să-și scrie numele pe foaie, alături de vârstă și dată; dacă nu poate, ajutați-l sau scrieți în locul lui.

Celor mai mici, care poate nu înțeleg termenul de „figură umană” explicați-le că pot desena un bărbat, o femeie, un băiat sau o fetiță, în funcție de preferințele lor.

Nu există limită de timp în executarea desenului. Copilul este liber să șteargă și să-și modifice lucrarea cum dorește.

Observați cu atenție ce face și notați unele particularități: secvența formelor care compun figura, abordarea și comportamentul spontan al copilului, timpul necesar pentru executarea testului și numărul de foi utilizate.

MATERIALELE NECESARE PENTRU TEST

Când îl supuneți pe copil la testul figurii umane, ca în cazul tuturor testelor din această carte, puneți-i la dispoziție:

- un creion;
- o gumă de șters;
- o ascuțitoare;
- cele 7 culori fundamentale: albastru, verde, roșu, galben, mov, maro și negru;
- câteva coli de hârtie neliniată.

Nu sunt permise accesorii ca echerul, rigla sau compasul.

Pentru o corectă interpretare a creațiilor unui copil, este nevoie de mai multe desene, pentru a putea identifica, nu doar pe baza unui exemplu accidental, modul său de a desena.

Și dacă micuțul copiază sau desenează figuri stilizate?

De obicei, copiii nesiguri, în loc să producă figuri inventate, caută modele de copiat. Dacă le dați simultan mai multor copii acest test, așezați-i la o anumită distanță unul de celălalt, ca să nu se inspire din desenul vecinului.

Faceți astfel încât copiii să nu vadă planșe cu figuri umane pe care să le folosească drept model. Spuneți-le să evite să vă deseneze pe dumneavoastră; dacă nu este posibil, după ce termină prima figură, cereți-le să facă o alta, de această dată din propria imaginație.

Adesea, copiii mai măricei, pentru a nu se implica în desen, redau figuri stilizate, ca în benzile de desene animate; desenele nu pot fi utilizate pentru test, dar trimit un mesaj clar adulților: copilul nu vrea să fie văzut „pe dinăuntru”.

ANALIZA DESENULUI FIGURII UMANE

Desenul figurii umane trebuie analizat urmând o cale care permite identificarea aspectelor generale ale personalității copilului, cât și a unor particularități care ajută la înțelegerea apariției unui comportament.

Elementele de observat în testul figurii umane sunt:

- dispunerea desenului pe foaie și dimensiunile;
- proporțiile părților corpului;
- linia grafică;
- folosirea culorilor;
- unele elemente specifice ale figurii umane, cum ar fi ochii, bustul, picioarele, mâinile etc., și eventuala lipsă a acestor elemente, precum și alte particularități.

TESTUL FIGURII UMANE

Disponerea desenului pe foaie

Disponerea desenului pe foaie urmează o lege interpretativă, numită „simbolism spațial”, care atribuie fiecărei părți a foii o semnificație clară. Să ne imaginăm că împărțim foaia în nouă segmente, fiecare, atunci când este ocupat constant, corespunzând unei caracteristici a desenatorului și arătând tendințele și abordarea sa față de viață și mediu.

Amintiri	Fantezie	Vis
Legătură cu originile	Egocentrism	Eul proiectat în viitor
Frică	Nesiguranță	Dorință

Partea stângă:
trecut

Partea centrală:
prezent

Partea dreaptă:
viitor

Pentru a deduce corect, plasarea figurii umane pe foaie trebuie să se repete de la un desen la altul și să nu fie o alegere întâmplătoare, eventual condiționată de interferențe externe.

Alegerea plasării desenului în diferite zone ale foii depinde, dincolo de caracteristicile psihologice, și de vârsta și starea emotiv-afectivă prin care trece copilul în acel moment. De exemplu, un desen plasat în stânga, sus – „zona trecutului” – poate semnala tendința copilului de a se lega de amintiri, dar și timiditate, inhibiție după evenimente dureroase (internarea în spital, boală, abandon) sau, mai simplu, presiuni excesive din partea părinților sau a școlii. Copilul își exprimă dorința de fugă de responsabilitatea prezentului prin întoarcerea la trecut.

În general, copilul care tinde să ocupe partea stângă este expresiv, participativ, cald și legat de mamă; cine desenează în dreapta este controlat, vrea să crească și este mai legat de figura paternă.

Dacă este vorba de ocuparea verticală a foii, copiii folosesc mai ales partea inferioară, unde, cel puțin până la trei ani, se simt protejați. Apoi trec la partea centrală și, după șapte ani, ar trebui să ocupe tot spațiul.

Dimensiunile desenului

Dimensiunea completă a figurii umane, desenată pe o foaie format A4 (21X29 cm), este direct legată de percepția copilului despre sine, despre corpul său și despre imaginea lui în mediul de viață.

- Figura umană de **dimensiuni mici** este semn al timidității. Copilul are un nivel scăzut al stimei de sine, se consideră un lucru mărunț și tinde să se subestimeze. Se teme de confruntarea cu ceilalți și cu mediul. (•FIGURA 81)
- Figura umană de **dimensiuni mari** – adică cea care ocupă mai mult de jumătate din înălțimea foii – exprimă siguranța de sine, extrovertirea și exuberanța, ajungând uneori până la expansiune. (•FIGURA 82)
- **Dimensiunea corectă** este cuprinsă în general între 8 și 18 cm. Dimensiunea se măsoară de la cap, inclusiv părul sau pălăria, până la picioare.

FIGURA 81

Om desenat de Diego, de 6 ani și 9 luni, mic și plasat central pe foaie, indică o anumită stabilitate a stărilor copilului, care, totuși, are nevoie din când în când să se izoleze de prieteni pentru a se juca singur.

FIGURA 82

Dimensiunile mari ale figurii umane desenate de Ubaldo, de 5 ani și 5 luni, denotă voința sa de a crește și de a-l înfrunta imediat pe tatăl sau pe fratele său mai mare.

Băieții și fetele acordă atenție diferită dimensiunilor desenului

Vârsta și sexul copilului par să influențeze în mod semnificativ dimensiunile desenului.

De fapt, de la 3-4 ani, băieții tind să deseneze figuri mai degrabă mari, expresie a dorinței inconștiente de a-și demonstra propria superioritate fizică. În schimb, desenele fetelor au o creștere regulată și progresivă, ajungând să reprezinte, la pubertate, figuri mai mari decât cele ale băieților puberi, corespundente ale unei puternice nevoi inconștiente de a plăcea.

Creșterea în dimensiune a figurii umane la fete este constantă, în timp ce la băieți are două momente critice: la cinci-șase ani și la pubertate. Explicația acestui fenomen unic se regăsește în două momente cruciale ale evoluției sferei emotiv-afective și sexuale care implică procesul de dobândire a identității.

Primul însoțește evoluția capacității de acceptare a regulilor impuse de părinți, o capacitate mai dezvoltată la fete, care la vârsta de 5-6 ani aproape au ajuns la o mare conștiință de sine.

Al doilea moment critic la băieți privește pubertatea și reflectă teama de creștere și de separare de obiectul dragostei (mama), renunțând la privilegiile copilăriei. O figură umană care scade tot mai mult în dimensiune în desenele băieților indică o inhibiție regresivă. La asta se adaugă faptul, tipic cultural, că fetele sunt și astăzi mai obișnuite să aibă singure grijă de ele, în timp ce băieții sunt tradițional mai protejați și mai puțin autonomi.

Proporțiile părților corpului

În desenele copiilor, trebuie observat raportul între cap, trunchi, membre și, în interiorul acestora, între anumite detalii: de exemplu, între dimensiunea ochilor și cea a chipului sau între dimensiunea mâinilor și cea a brațelor. Nu există o regulă care să stabilească dacă proporțiile elementelor figurii umane sunt corecte. Copilul învață să respecte proporțiile odată cu maturizarea grafică, fenomen ce corespunde creșterii complexe.

Totuși, unele disproporții sunt deosebit de relevante:

TESTUL FIGURII UMANE

- **Capul mare** indică o puternică nevoie de schimb, fie nutritiv (pentru că un chip mare înseamnă în primul rând o gură mare), fie de comunicare. Satisfacțiile se exprimă verbal; adesea, copiii care desenează figuri umane cu capul foarte mare nu evită să se pună în valoare prin abordări ușor exhibiționiste. (•FIGURA 83)
- **Capul mic** poate fi semnul experiențelor dificile trăite în perioada de alăptare sau de înțărcare, de exemplu convalescența în spital, intoleranțele alimentare, dietele forțate, datorate tulburărilor gastro-intestinale sau apetitului scăzut.
- **Gâtul lung sau absența acestuia**, cu capul detașat de corp exprimă tendința de înstrăinare de realitate și nevoia de a explora singur evenimentele din jur pentru a putea crea apoi, cu propria imaginație, o lume de vise și de recompense fantastice. (•FIGURA 84)
- **Brațele lungi** evidențiază necesitatea de comunicare, întâlnire, de a îmbrățișa, fizic și metaforic, tot ce este în jur. Sunt expresia unei afectivități exuberante și a unui caracter conciliant, cu excepția cazurilor când există semne care trimit la agresivitate, cum sunt mâinile cu gheare sau dinții foarte evidenți.
- **Brațele scurte** semnaleză teama de confruntare cu ceilalți, nesiguranța și timiditatea, caracteristici care pot înfrâna avântul spre lume. Este nevoie să îl ajutați pe copil și să îi asigurați o viață liniștită. (•FIGURA 85)
- **Mâinile mari** relevă nevoia de schimburi intense și frecvente, dar semnificația lor este ambiguă, pentru că mâinile sunt pentru atins, mângâiat, pipăit, dar și pentru ciupit și lovit. (•FIGURA 86)
- **Picioarele lungi** semnaleză dorința copilului de a crește repede, de a-l ajunge pe adultul care îi este model. Semne de stabilitate și de mișcare, picioarele reprezintă de fapt nevoia de încredere și siguranță.
- **Picioarele scurte** indică robustețe, siguranță, putere fizică și rezistență: copilul este cu picioarele pe pământ.
- **Ochii mari** arată dorința de dominare a lucrurilor, curiozitatea față de mediu și interesul față de sentimentele persoanelor de la care copilul învață binele și răul.

FIGURA 83

În desenul lui Beatrice, de 4 ani, capul este disproporționat față de corp, semnalând o profundă dorință de interacțiune fizică și de comunicare.

FIGURA 84

Omul desenat de Alberto, de 6 ani, nu are gât, iar faptul că este plasat central exprimă tendința copilului de a se desprinde cu ușurință de realitate.

FIGURA 85

Omul lui João, de 7 ani, are brațele relativ scurte, semn al nesiguranței și al fricii de relaționare cu ceilalți, dar are picioarele foarte lungi, ceea ce indică dorința copilului de a crește foarte repede.

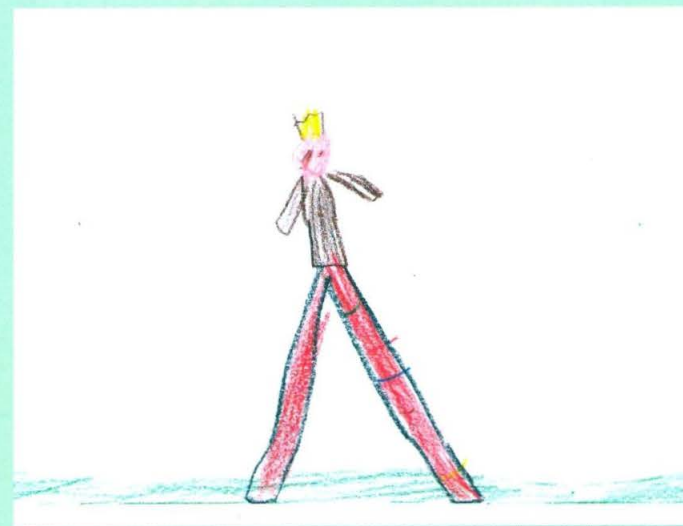

FIGURA 86

Andrea, de 5 ani,
a desenat un om
cu mâinile
exagerat de lungi,
care simbolizează
nevoia lui de
interacțiune
frecventă
cu ceilalți.

FIGURA 87

Ochii mari ai figurii umane
desenate de Riccardo, de 5 ani,
denotă curiozitate și dorința
de dominare a lumii.

Ochii, nu degeaba numiți „ferestrele sufletului”, sunt un instrument important de captare a eventualelor mesaje de respingere pe care copilul le simte dinspre lumea adulților. (•FIGURA 87)

Linia grafică

Este un element grafologic tipic, care permite colectarea anumitor date constitutive ale copilului și identificarea eventualelor elemente care pot împiedica o dezvoltare armonioasă.

Prin termenul „linie grafică” se înțelege pe de o parte, gestul – care poate fi curbat sau unghiular –, iar pe de altă parte, forța cu care copilul apasă pe foaie, demonstrând cantitatea de energie psihofizică utilizată și gestionarea forței, care poate fi continuă sau fluidă, alternată de momente indecise sau întreruptă.

Gestul

- Gestul curbat este tipic copilului adaptabil, extrovertit și dependent de consensul și aprobarea mediului. Această categorie se adaptează cu ușurință la situațiile noi, socializează repede cu colegii de aceeași vârstă și nu are dificultăți la școală sau la grădiniță. Părinții trebuie să evite să îl frustreze inutil și să impună limitări excesive temperamentului său extrovertit.
- Gestul unghiular duce la desenarea, în special, a figurilor geometrice și unghiulare, ca de exemplu roboți; când copilul redă o persoană normală, tinde să sublinieze contururile în aceeași manieră, iar abundența unghiurilor este evidentă peste tot.

Acest mod de a desena este tipic celor pentru care voința și tenacitatea sunt mai importante decât improvizația. Cauza poate fi o educație rigidă, în spirit de ordine și control sau, mai simplu, un temperament agresiv și o mare dorință de creștere și de opoziție față de cerințele și directivele impuse de mediu.

Evenimentele perturbatoare (cum este nașterea unui frate) pot provoca sau amplifica această tendință.

TESTUL FIGURII UMANE

Forța cu care apasă pe foaie

- **Forța medie** este semnul unei investiții echitabile a energiilor implicate pentru atingerea scopurilor.
- **Forța redusă** arată o mare sensibilitate față de orice stimul; sensibilitatea poate fi un impuls extraordinar pentru creștere, dar arată și capacitatea redusă de toleranță pe termen lung a frustrărilor.
- **Forța mare** evidențiază hotărârea, entuziasmul și hotărârea de a înfrunta dificultățile; copilul nu se teme de mediu, este sigur pe sine și acționează impulsiv, fără să reflecteze.

Gestionarea forței

Fluiditatea gestului grafic depinde de vârsta copilului, căci crește odată cu acesta.

- Gestionarea **continuă și fluidă** a forței denotă disponibilitate, siguranța afectelor, adaptabilitate și o bună integrare în mediu, caracter deschis, sociabil, afectuos și pacifist, pentru că este liniștit în interior.
- Gestionarea forței cu **alternări de momente de indecizie sau fragmentare** este semn al incapacității de efort susținut. Obosit și neatent, copilul are nevoie de susținere și să nu fie supus unor cerințe intense și continue.

Folosirea culorilor

Colorarea figurii umane este semn al maturității și permite interpretarea mai precisă a desenului, mai ales în ceea ce privește sfera emotiv-afectivă. Faptul că micuțul alege să nu utilizeze culorile pe care le are la dispoziție ar putea fi semnul unei creșteri lipsite de armonie.

Este cât se poate de normal ca până la 5-6 ani copilul să utilizeze culorile pentru conturarea figurii; apoi acest fapt devine neobișnuit, moment în care merită să vă întrebați dacă dezvoltarea sa intelectuală și afectivă decurge corect.

Înainte de a analiza semnificația celor șapte culori care trebuie puse la dispoziția copiilor în timpul testelor proiective, trebuie să evaluăm modul de aplicare și intensitatea actului de desenare.

- **Culorile pastelate** aplicate lejer și uniform denotă afectivitate, sensibilitate și drăgălășenie, dar și timiditate.
- **Culorile tari** și liniile puternice exprimă intensitatea sentimentelor, fie de iubire, fie de agresivitate și furie, dar și dorința copilului de a „ataca” viața.
- Nu putem să nu ținem seama de **realismul culorilor**, căci colorarea în mod neobișnuit și anormal a uneia sau mai multor părți ale figurii este un mesaj de interpretat. De exemplu, gâtul colorat în roșu ar putea indica o traumă, o boală sau o dificultate fizică ori psihosomatică legată de gât, de deglutiție sau de respirație.

Elementele specifice ale figurii umane

Capul

Reprezintă sentimentele pe care copilul le-a dedus din figura mamei, dar este și un simbol al percepției de sine, pentru că este locul plăcerii nutriționale sau, dimpotrivă, al suferinței derivate din problemele sau dificultățile legate de hrană.

- **Capul mare** pune în lumină expansivitatea, dar și egocentrismul acceptat până la 6 ani, dar care apoi devine exagerat.
- **Capul mic** trădează o atitudine de închidere, o îndoială a copilului față de sine și dificultatea de a intra în relație cu lumea exterioară. Poate indica și timiditate. (•FIGURA 88)

Ochii

În funcție de mărime, ochii evidențiază forța și vitalitatea raportului cu ceilalți și curiozitatea intelectuală.

- Ochii mici evocă introvertire, teamă de comunicare, neîncredere în adulți.
- Ochii închiși arată narcisism, afectare și cochetărie.
- Ochii mari indică agresivitatea față de exterior.
- Lipsa ochilor, caz mai degrabă rar, indică refuzul de a vedea și de a înfrunta realitatea.

FIGURA 88

Omul lui Leonardo, de 7 ani și 5 luni, are capul mic și un chip fără trăsături, semne ale dificultății de relaționare cu lumea exterioară.

FIGURA 89

Chipul intens colorat al lui Gabriele, de 5 ani și 6 luni, se remarcă prin punerea în evidență a dinților.

FIGURA 90

Chipul desenat de Sofia, de 5 ani și 2 luni, are o gură roșie bine delimitată, care indică agresivitate.

Gura și dinții

Gura este „poarta” de nutriție reală, afectivă și spirituală. Prin intermediul gurii, copilul primește hrană și schimbă cuvinte și mângâieri.

- **Lipsa gurii** este un semn puternic care poate indica dificultăți de diferite tipuri; de exemplu, copilul a depășit cu greu perioada înțercării, îi lipsește o comunicare calmă cu adulții, suferă de carențe afective, are impresia că este prea slab și ar vrea să mănânce fără limită, are o autonomie limitată.
- **Dinții** sunt simbol al furiei, al nevoii de a roade, a prinde și mușca ceva sau pe cineva considerat cauza disconfortului și a inconvenientelor. (•FIGURA 89).
- **Gura roșie** comunică agresivitate, care poate fi și un stimul pentru creștere, mai ales în perioada pubertății. (•FIGURA 90)
- **Gura închisă sau abia schițată** de o linie subțire indică, după vârsta de 7 ani, tensiune și dezamăgire, aproape o tentativă de excludere a mediului care nu e capabil să satisfacă nevoile primare ale copilului.
- **Gropițele** din jurul gurii denotă un caracter jovial, fantezie, imaginație și bunătate.

Nasul

Este un simbol falic, pe care în general băieții îl desenează cu mai multă precizie. Este indiciu al pubertății abia instalate sau anticipate.

- **Nasul diform sau accentuat** trebuie pus în legătură cu teama-dorința sexualității.
- **Lipsa nasului**, relativ comună la vârsta pubertății, indică teama de exprimare a impulsurilor sexuale care caracterizează pubertatea.

Urechile

Arată nevoia de a asculta pentru a învăța sau chiar curiozitatea – și în aceste cazuri sunt semne de atenție la realitatea exterioară – sau indică tulburări ale auzului.

- **Urechile mari sau clăpăuge** arată subevaluarea propriei persoane și stima de sine scăzută, cauzate în principal de frustrările de la școală. (•FIGURA 91)

TESTUL FIGURII UMANE

Alte elemente ale chipului

- **Chipul fără trăsături** atenționează asupra dificultății în manifestarea sentimentelor și asupra suferinței pe care îl provoacă acest lucru: copilul utilizează mecanismul negării față de o realitate care îi este insuportabilă. Trăsăturile feței conțin de fapt toate organele de comunicare și de schimb cu lumea exterioară. (•FIGURA 88)
- **Bărbia pronunțată** arată dorința de a se impune în fața celorlalți.
- **Barba și mustățile** arată forță, exuberanță, creativitate sau o mare dorință de a fascina; pot fi semnele adulației.
- **Părul**, mai ales lung, exprimă vitalitate și forță, chiar și sexuală. La fete înseamnă o precoce dorință de a plăcea sau de a se identifica pe ele cu un personaj public. (•FIGURA 92)

Gâtul

Este legătura dintre cap (adică rațiune) și trunchi (adică instinct).

- **Gâtul lung** este semn al creșterii fiziologice, reale sau dorite, și al dorinței de a se arăta lumii. (•FIGURA 93)
- **Gâtul scurt sau foarte îngust** denotă anxietate și dificultăți de respirație.
- **Gâtul colorat în roșu** este indiciu al timidității, al nesiguranței și agresivității reprimite sau, mai simplu, al unei intervenții medicale imediate asupra gâtului copilului.
- **Gâtul bine reprezentat** și flexibil arată autonomia și capacitatea de a se opune mediului.
- **Absența gâtului** indică o emotivitate dominantă, normală până la 10 ani. Dincolo de această vârstă, devine un semn al instabilității afective, care se poate reflecta asupra comportamentului, lăsând loc unei vioiciuni excesive, excitabilității, impulsivității și intoleranței (care se manifestă, de exemplu, prin incapacitatea copilului de a rămâne într-o postură stabilă).

Picioarele

Picioarele sunt simbol al siguranței și, când le desenează, copilul își exprimă capacitatea de rezistență, de dinamism și de stabilitate.

FIGURA 91

Figura umană desenată de Samuele, de 6 ani, are urechi mari, proeminente, care indică o stimă de sine scăzută.

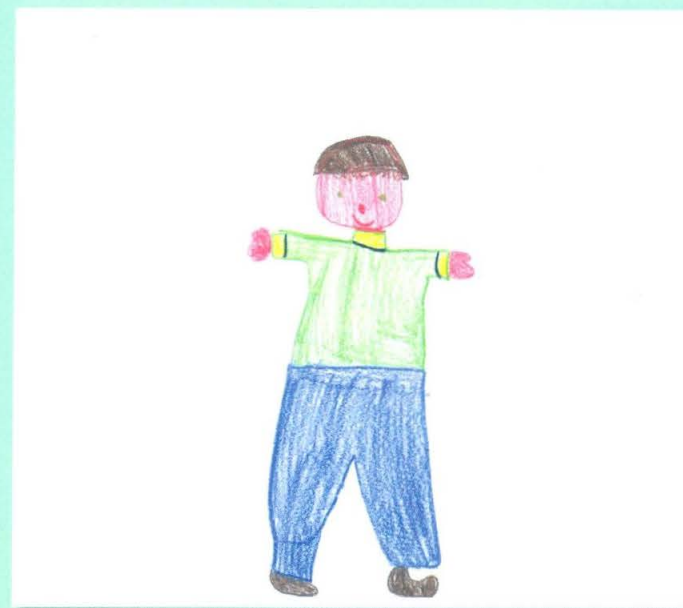

FIGURA 92

Ilaria, de 7 ani și 3 luni, a desenat un omuleț cu brațele deschise și cu o căciuliță bine conturată, elemente care la fete evidențiază o dorință precoce de a plăcea.

TESTUL FIGURII UMANE

- **Picioarele exagerat de lungi** arată dorința de a crește și da se simți mare.
- **Picioarele scurte** sunt indiciu al fricii sau al refuzului de a crește și reprezintă dorința de a se simți apărat.
- **Picioarele foarte asimetrice** pot indica o imperfecțiune fizică sau o dificultate motorie.
- **Picioarele încrucișate** arată inhibiția sau un conflict de origine sexuală.

Labele picioarelor

Legate de simbolismul sexual, labele picioarelor indică stabilitatea și siguranța.

- **Labele picioarelor mari sau cu tălpi proeminente** arată siguranța foarte mare, fermitatea, concretețea.
- **Picioarele mici, în poziție anormală sau care lipsesc** sunt semn al temerilor și al apărării în fața mediului. (• FIGURA 94)

Măinile (brațele) și palmele

Măinile și palmele sunt importante mijloace de comunicare, ce asigură contactul direct cu lumea.

- **Măinile asemănătoare cu gheare** și de culoare roșie comunică agresivitatea și dorința de a „zgâria”, de a ataca realitatea neplăcută.
- **Brațele ridicate spre cer** sunt o cerere de ajutor, de protecție și de îngrijire. (• FIGURA 95)
- **Absența brațelor** nu e niciodată o omisiune, dar poate să depindă de problemele sferei sexuale sau de mascarea unei ostilități reprimată a copilului față de un membru al familiei, însoțită de sentimente de culpabilitate, care pot face loc chiar și unor mici gesturi de autodistrugere.
- **Lipsa palmelor** are aceeași semnificație ca și absența brațelor, deși exprimă o tulburare mai mică.

Trunchiul

Reprezintă latura instinctivă și materială.

FIGURA 93

Omul lui Alessandro, de 7 ani, este plasat în stânga și are gâtul lung, semn al creșterii (reale sau dorite) sau indiciu al dorinței de a-și demonstra capacitățile.

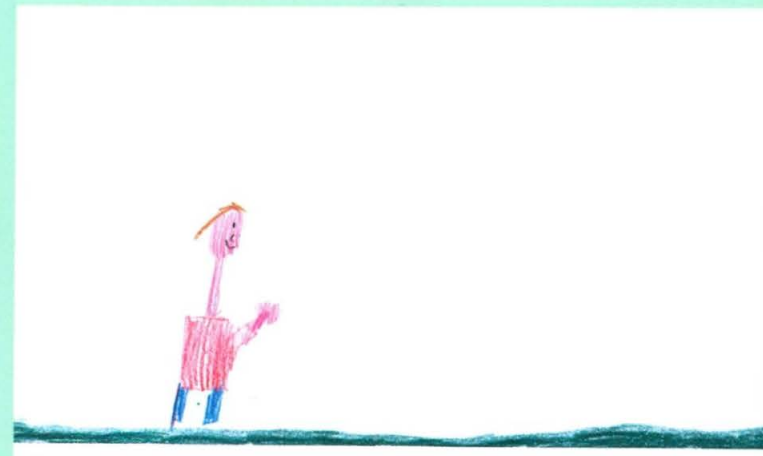

FIGURA 94

Omulețul lui Federico, de 4 ani și 5 luni, nu are labele picioarelor, comunicând astfel nevoia copilului de a se apăra de un potențial pericol.

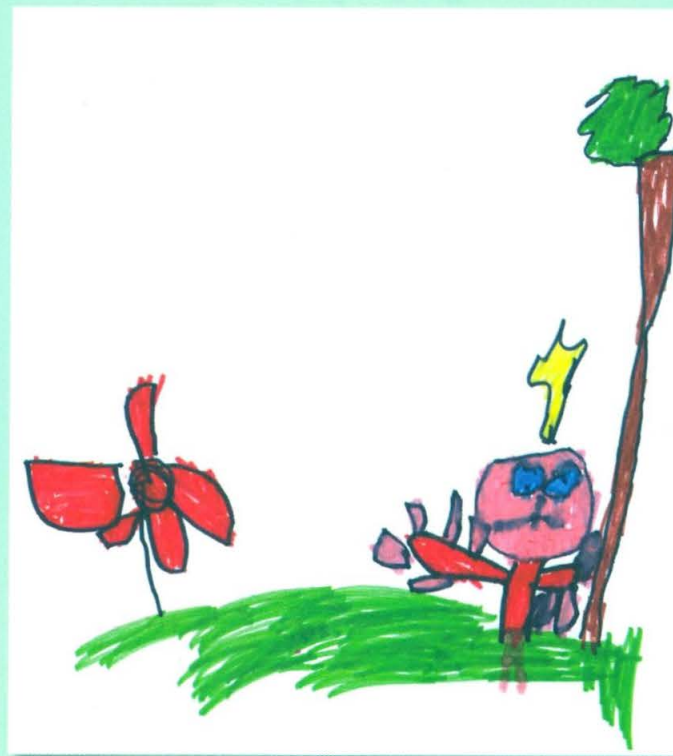

FIGURA 95

Oamenii desenați de Chiara, de 5 ani, au brațele ridicate spre cer, o cerere tăcută de ajutor.

FIGURA 96

Figura umană desenată de Camilla, de 5 ani și 5 luni, are un rând de nasturi pe rochie, semn al unui puternic atașament față de familie și în special față de mamă.

- **Trunchiul subțire** scoate în evidență insatisfacția față de propriul corp și inadaptabilitate.
- **Trunchiul exagerat de mic** indică un sentiment de inferioritate.
- **Trunchiul gigantic** indică un eu puternic.
- **Trunchiul traversat de o linie sau de o curea** la vârsta puberă arată că sfera afectivității și cea a sexualității nu se integrează și nu coexistă armonios. În cazul în care cureaua este bine detaliată, poate fi semnul mascării sentimentului de vină, provocat de dezvoltare.
- **Trunchiul cu sânii delimitați** relevă o puternică legătură cu mama, de care copilul nu știe să se detașeze emoțional.

Alte elemente

- Prezența **nasturilor** la figura umană indică o puternică legătură cu familia, în general cu mama. Nasturii, care prin formă amintesc de cordonul ombilical, pot să reprezinte simbolic cicatricea unei îndepărtări foarte greu suportate. (•FIGURA 96)
- **Pălăria** este desenată de copilul care se simte bombardat de observațiile și interdicțiile adulților. La pubertate indică mascarea unei sexualități reprimată.
- **Organele sexuale** sunt rareori desenate în mod evident și specific, dar, dacă apar în desenul copilului, acest fapt nu trebuie ignorat sau tratat cu superficialitate pentru că el indică o problemă foarte serioasă.

Indicii ale tipului de caracter

Așa cum am văzut, în desene copilul arată câteva aspecte ascunse ale personalității sale, ale înclinațiilor sale naturale, ale temerilor sau preocupărilor care îl agită, dorințele ascunse în adâncul inimii sale. În tabelul din paginile următoare sunt listate principalele semnale prin care, atunci când desenează figura umană, micuțul aduce la lumină aspecte specifice ale caracterului și temperamentului său. Este vorba, normal, de o simplificare, care este totuși foarte relevantă dacă elementele desenului nu sunt întâmplătoare, ci reapar sistematic.

TESTUL FIGURII UMANE

ANALIZA CARACTERULUI PRIN TESTUL FIGURII UMANE

Agresivitate	- Mâinile cu gheare - Dinții vizibili - Umbre exagerate - Gura de un roșu intens - Figură din profil - Pumnii strânși
Calm	- Expresie calmă a chipului - Desen armonios - Proporții bune
Comunicativitate	- Brațele deschise - Palme deschise și bine reprezentate
Curiozitate	- Ochi mari - Urechi mari sau clăpăuge - Detalii ale ochilor
Exuberanță	- Capul mare - Forme ample - Membrele inferioare bine reprezentate - Bogăția detaliilor
Fragilitate	- Trunchiul subțire - Presiune grafică neregulată sau cu întreruperi - Picioarele abia schițate
Hotărâre	- Bărbie bine evidențiată sau ascuțită - Linii sigure și bine marcate
Maturitate emotiv-afectivă	- Armonia figurii - Gât prezent și bine structurat
Narcisism	- Gene lungi - Păr creț sau coafat - Mărgele - Culorile bine marcate, mai ales pe haine - Ornamente pe haine: culori, flori, numere sau cuvinte
Nesiguranță	- Picioarele absente sau vag conturate - Linie grafică tremurată

Sărăcie expresivă	- Ștersături - Linii nesigure - Diferite disproporții - Elemente desenate dezordonat
Sexualitate inhibată	- Mâini ascunse sau absente - Membrele inferioare slab reprezentate - Îmbrăcăminte simplă
Sexualitate precoce	- Dinții evidențiați - Nasul pronunțat sau puternic colorat - Limba scoasă - Părul lung sau coafat
Siguranță	- Linii puternice, dar armonioase și continue - Figură completă și bine delimitată - Figură bine diferențiată din punct de vedere sexual
Stăpânire de sine	- Trunchiul mare și puternic - Dimensiuni medii - Plasarea corectă pe foaie - Culori aplicate cu o mână sigură
Stimă de sine redusă	- Figură mică - Linii incerte - Membrele superioare și inferioare abia schițate - Retușuri și ștersături
Teama de creștere	- Figură micuță - Spațiul puțin ocupat - Linii delicate și abia perceptibile
Teamă	- Ștersături continue - Linii ușoare sau întrerupte - Elemente excesive ale unuia sau mai multor elemente ale figurii
Timiditate	- Chip roșu - Spațiul puțin ocupat - Figură mică, în josul foii - Predomină negrul
Traume	Membrele afectate mai mici, mai subțiri sau oricum slab reprezentate

TESTUL ARBORELUI

UN FEL DE AUTOPORTRET

Testul arborelui este considerat un bun ajutor pentru înțelegerea aspectelor mai profunde, ascunse și autentice ale personalității. În termeni psihanalitici, arborele este, de fapt, simbol al sinelui, adică al energiei care alimentează întreaga persoană și îi revelează adevărata esență. Desenarea unui arbore este similară cu realizarea autoportretului, cu povestirea a ceea ce se află în noi, cu jocul adevărului. Copacul reprezintă caracterul propriu, emoțiile și personalitatea specifică și irepetabilă a fiecărui copil. Orice detaliu are semnificații precise: frunzele, rădăcinile, trunchiul, un fluture care zboară, ramurile care se deschid spre cer, o frunză care cade; la fel și culorile, aprinse, șterse, absente...

Cum evoluează desenul arborelui

Arborele reprezintă imaginea pe care fiecare individ o are despre sine, imagine care capătă contur încă din primii ani de viață. Chiar dacă nu a mai văzut niciodată o plantă, un arbust, un tufiș, într-o zi copilul va desena un arbore. La început este o simplă linie cu câteva frunze, apoi, treptat, arborele se structurează. Schema completă a arborelui apare abia spre 4-6 ani.

Este interesant să observăm desenele copacilor realizate în perioade succesive de către același copil: se observă toate modificările corespundente creșterii și pot apărea semnele unor eventuale dificultăți sau elemente care interferează cu dezvoltarea armonioasă.

La copiii de 4-5 ani, când intenția de redare și abilitățile grafice sunt bine structurate, copacul este desenat rudimentar: adesea o linie, singură sau simplu dublată, nu neapărat închisă la extremități, devine schița esențială a arborelui. (• FIGURA 97)

Apoi figura se închide în sus și de aici apar alte linii subțiri care reprezintă ramurile.

TESTUL ARBORELUI

- Mai târziu, **către 5-6 ani**, copacul începe să fie redat cu formele și culorile naturale, se ridică mai ferm pe pământ, reprezentat de o linie sau de continuarea rădăcinilor, se îmbogățește cu detalii. (• FIGURA 98)
- **Către șapte ani**, când copilul merge la școală, copacul evoluează și ia forme și proporții realiste.

Cum se aplică testul arborelui

Puneți-i la dispoziție copilului materialele indicate în căsuța de la pagina 128. Invitați-l să deseneze un copac așa cum preferă și apoi, dacă vrea, să îl coloreze. La eventualele cereri de sugestie din partea micuțului, dați un răspuns care să nu îl influențeze deloc, de exemplu: „Cum dorești”, „Cum crezi că e mai bine”, „Cum ți se pare mai potrivit”. Nu există limită de timp nici pentru acest test.

ANALIZA DESENULUI ARBORELUI

Pentru o interpretare corectă a testului arborelui, elementele care trebuie să fie observate cu atenție sporită sunt:

- ocuparea spațiului;
- trei elemente specifice copacilor: rădăcinile, trunchiul, coroana;
- dimensiunile desenului;
- tipologia arborelui reprezentat;
- unele detalii, cum ar fi fructele, frunzele, florile, iarba de la baza trunchiului etc.

Ocuparea spațiului

Poziția arborelui pe foaie, care reprezintă mediul, este foarte importantă.

- Desenul care **ocupă aproape toată foaia** este tipic copilului extrovertit, entuziast și generos, uneori considerat chiar intruziv. Mișcările în lungul și latul foi arată că nu are temeri, nici inhibiții în explorarea mediului.
- Micuțul care poziționează arborele **în partea superioară a foi și la dreapta** manifestă o natură plină de fantezie, este un idealist și un visător.

FIGURA 97

O primă reprezentare, esențială, a unui arbore, realizată de Domenica, de 4 ani și 5 luni.

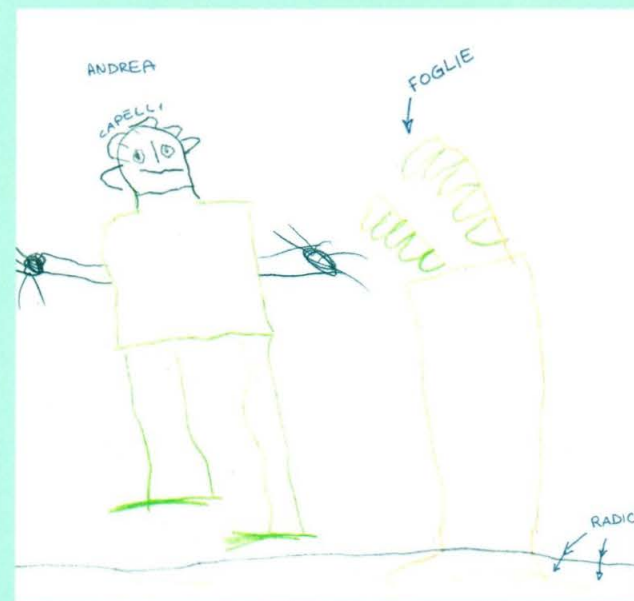

FIGURA 98

Andrea, de 5 ani, a desenat un arbore cu rădăcini și coroană.

TESTUL ARBORELUI

- Desenând arborele în mijlocul foii, copilul scoate la lumină nevoia sa de a fi în centrul atenției.
- Plasarea arborelui în **partea inferioară, cu mult spațiu alb deasupra**, așa cum am văzut, este destul de frecventă la copiii mai mici. Dacă un adolescent desenează astfel, arată că încă nu e gata să înfrunte viața în afara familiei, pentru că are nevoie de protecție și de susținere. Adolescenții de astăzi au o nevoie profundă de susținere: ei percep lumea ca fiind periculoasă, agresivă și violentă și cer ajutor mamei, dar mai ales tatălui.

Elementele specifice copacului

Cele trei elemente fundamentale de observat sunt rădăcinile, trunchiul și coroana.

Rădăcinile

Simbolizează afecțiunea față de Pământul-mamă care hrănește, alimentează și susține arborele. Fără rădăcini, planta doar se sprijină pe sol: îi lipsește hrana indispensabilă pentru a trăi. Printr-o perfectă analogie, rădăcinile sunt viața eului care, protejat și hrănit de afecțiunea și iubirea maternă, se fortifică și crește stabil și sigur. Rădăcinile trimit spre lumea emoțiilor, a legăturii care se stabilește între mamă (rădăcinile) și copil (trunchiul). Rădăcinile sugerează lumea subterană a emoțiilor și instinctelor care persistă în memorie. Din această zonă obscură, eul își extrage toată vigoarea pentru a înfrunta viața.

Trunchiul

Simbolizează eul și exprimă ideea de sine și siguranța copilului. Un **trunchi subțire** arată o rezistență scăzută în fața dificultăților și nevoia de ajutor și protecția adulților. Copilul se percepe fragil și din punct de vedere fizic. Un **trunchi gros și bine delimitat** relevă o personalitate structurată și bazată pe încrederea în propriile capacități. Stabilitatea unui trunchi bine delimitat este indiciul unei forțe fizice care permite și înfruntarea obstacolelor vieții.

Coroana

Este rezultatul integrării între rădăcini și trunchi și indică autonomie și deschidere față de lumea exterioară: ramurile se desfac și se întind dincolo de spațiul ocupat de eu (trunchiul), indicând deschidere (sau închidere) față de comunicare, adaptabilitate, solidaritate și dragoste de lume. Coroana exprimă și capacitățile subiectului de redimensionare a egocentrismului primar (trunchiul dominant), pentru distribuirea energiei și a resurselor către cei apropiați (ramurile și coroana).

Dimensiunile desenului

- Un copac **de mici dimensiuni** arată timiditatea și introvertirea unui copil care lucrează și se joacă bucurios singur, își alege prieteni liniștiți și îi plac alintările. (• FIGURA 99)
- Un arbore **de mari dimensiuni**, care ocupă întreaga foaie, este semn al entuziasmului, al extrovertirii și al plăcerii companiei. Copilul este generos și își oferă cu bucurie jucăriile.

Tipologia arborelui

Alegerea unor anumite tipuri de copaci are o semnificație precisă.

- **Bradul**, simbol al Crăciunului, reprezintă bucuria, intimitatea, nevoia de a fi împreună cu persoanele dragi. Copilul care îl redă este de obicei nostalgic, legat de familie și de tradiții. Este afectuos, are nevoie de protecție, de siguranță și se simte în largul său în medii liniștite, cu puținii prieteni de încredere. Trebuie să fie impulsivat afectiv, pentru că este timid și se teme de situațiile neplăcute, mai ales cu cei de vârsta lui. Îi place să se implice în jocuri individuale. În caz de dificultăți, poate avea momente de regresie. (• FIGURA 100)
- Alegerea **chiparosului** este semnul unui temperament reflexiv și al simțului estetic. Este un copil tăcut, adesea înclinat spre poezie sau literatură.
- **Salcia plângătoare** evidențiază dorința de ieșire din anonimat, simț estetic înăscut și o clară dorință de apreciere. Copilul poate trece prin momente de tristețe și are nevoie de susținere.

FIGURA 99

Copăcelul lui Jonathan,
de 4 ani și 5 luni,
îi dezvăluie timiditatea.

FIGURA 100

Arborele lui Giovanni,
de 6 ani și 10 luni,
e un brad mare, bogat
în detalii, simbol al
bucuriei, intimității
și dorinței de a primi
căldură din partea
persoanelor dragi.

FIGURA 101

Copacul plin de fructe
al lui Tomasso, de 7 ani,
dezvăluie un caracter
extrovertit și generos.

FIGURA 102

Roberto, de 5 ani, a completat
desenul copacului cu flori, ciuperci,
un gândăcel, iarbă și un melc, detalii
care vădesc bunătața sufletească,
sensibilitatea și imaginația copilului.

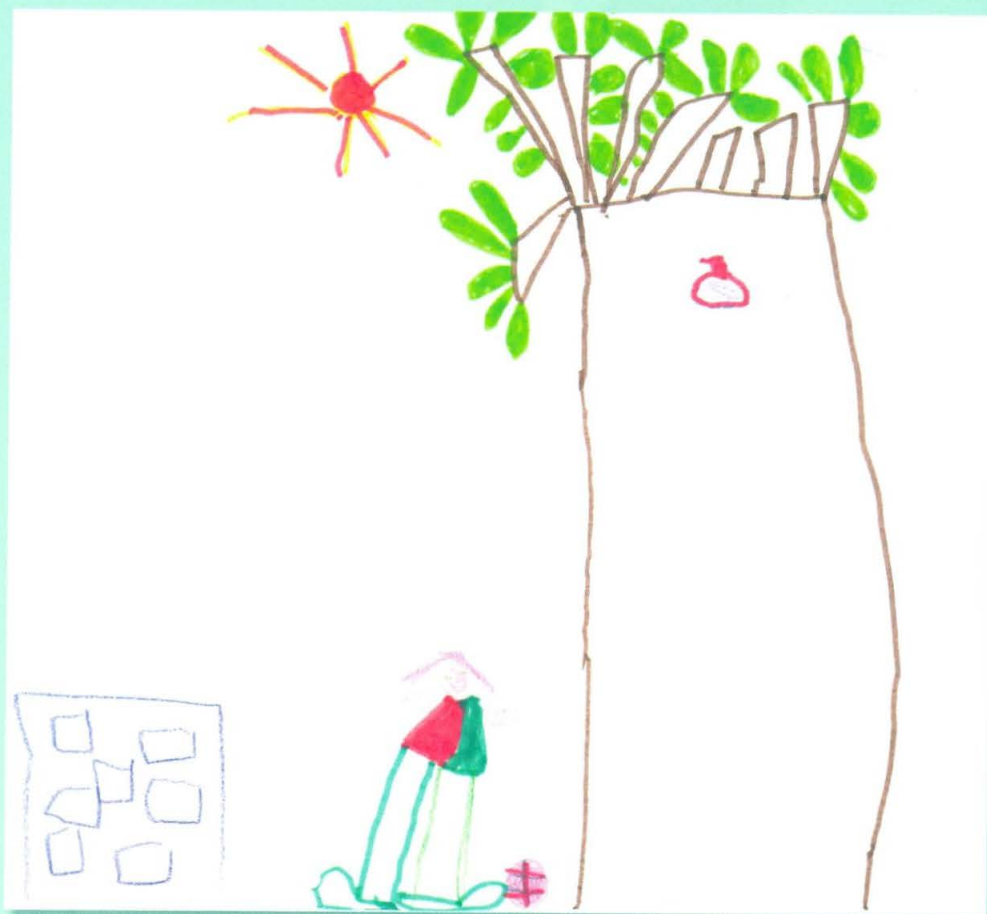

FIGURA 103

Copacul Lindei, de 5 ani, are frunzele desenate individual, semn al vioiciunii și al generozității.

Dacă este desenată de un adolescent, salcia indică aptitudini pentru grafică și fotografie.

Detaliile reprezentate

- **Copacul cu fructe**, semn al abundenței, denotă bogăția sentimentelor și plăcerea de a-i face fericiți pe ceilalți. Copilul simte că are ceva de oferit. Este înclinat spre iubire, vrea să îi ajute pe cei care au nevoie și este întotdeauna gata să se pună la dispoziția celorlalți, cel puțin pentru a le câștiga afecțiunea. Are mulți prieteni pe care știe să îi atragă cu entuziasmul său; adesea este liderul natural al grupului. Cu caracter deschis, dotat cu simț estetic, nu are probleme de integrare la grădiniță și la școală, este talentat la materiile unde este nevoie de imaginație și inventivitate. (•FIGURA 101)
- **Fructele care nu se află pe ramuri**, ci sunt suspendate în coroană indică melancolie, stimă de sine redusă și inhibiție.
- **Florile, ciupercile, iarba, melcii** și toate detaliile de la baza copacului sunt semne ale fanteziei, sensibilității și bunătații sufletului; copilul are un raport armonios cu părinții și cu natura și poate se îndreaptă spre pubertate și începutul dezvoltării sexuale. (•FIGURA 102)
- **Ramurile lungi care pleacă din trunchi**, desenate de obicei de băieți, sunt semn al evoluției sexuale, când se schimbă vocea, apare mustața, iar băiatul devine mai rebel față de mamă și începe să îl considere pe tată un punct de referință tot mai important.
- În schimb, mai ales fetițele înfrumusețează desenul copacului cu **flori, fluturi și curcubeie**, indicii ale sensibilității și ale nevoii de protecție din partea figurilor semnificative.
- **Frunzele în cădere**, tipice toamnei, exprimă un temperament sensibil, cu note de melancolie care se răsfrâng asupra stabilității stărilor. Copilul, cu suflet delicat, nu este prea rezistent la frustrări și percepe cu o deosebită finețe tot ce îl înconjoară. Timid și rezervat, are nevoie de spațiu pentru a se revigora și de confirmări pentru a da tot ce are mai bun.
- **Frunzele desenate individual** pe ramuri denotă vioiciune, generozitate, dorința de a fi activ. (•FIGURA 103)

FIGURA 104

Copacul lui Matteo, de 7 ani, are și o scorbură, dar și numeroase rădăcini subterane, care arată un puternic atașament față de familie.

FIGURA 105

În desenul lui Samuele, de 6 ani, soarele, simbol al figurii paterne, strălucește lângă copac, trimițându-i tatălui invitația de a se ocupa în mod activ de el, „copăcelul”.

- **Copacul care are un cuib sau noduri pe trunchi** arată o puternică legătură inconștientă cu mama și dorința de protecție și susținere. Copilul are nevoie să fie alintat și hrănit (mai ales când în interiorul cuibului sunt desenate veverițe și/sau ghinde) pentru a-și exprima pe deplin capacitățile; nu este încet, ci are nevoie de timp și de un ritm special. Sentimentele îl țin legat de amintiri, care îl susțin afectiv. Este un copil care trebuie descoperit, pentru că tinde să stea ascuns în „cuibul” lui, alături de lucrurile la care ține cel mai mult. Preferă să se joace și să lucreze în grupuri mici și îi plac mediile liniștite, silențioase și calde.

- **Copacul cu multe rădăcini** este expresia unui puternic atașament față de mamă și familie, de unde derivă siguranța și mândria. Copilul este capabil să se adapteze și să înfrunte dificultățile, nu se demoralizează în caz de nereușită, ci încearcă să depășească acest moment. Stabilitatea lui emoțională îl apără de căderi afective și îi conferă încredere și siguranță.

(• FIGURA 104)

- **Copacul fără rădăcini**, cu o linie orizontală care reprezintă solul, indică prezența unei figuri materne care îl susține și îl protejează pe micuț, dar nu îl poate hrăni, pentru că lipsește adevăratul pământ; copilul este înfometat de afecțiune și nesigur. Eșecurile sale școlare și teama de a intra în lumea adultă pot veni de la o figură feminină puțin prezentă într-o fază atât de delicată cum sunt primii ani de viață.

- **Soarele**, simbol al figurii paterne, când este desenat lângă copac, constituie un mesaj explicit către tată, să se ocupe în mod activ de „copăcelul” lui.

(• FIGURA 105)

Indicii ale caracterului

În tabelul din paginile următoare sunt prezentate principalele semnale prin care, atunci când desenează un copac, micuțul pune în lumină aspectele specifice ale caracterului și temperamentului său. Este vorba, desigur, de o simplificare, care este însă relevantă dacă elementele desenului nu sunt întâmplătoare, ci apar sistematic.

TESTUL ARBORELUI

ANALIZA CARACTERULUI PRIN TESTUL ARBORELUI

Adaptabilitate	• Coroană bogată • Trunchi proporționat • Linii sigure • Culori vii • Fructe pe ramuri • Linie orizontală care indică pământul
Ambiție	• Trunchi mare • Ramuri groase și în expansiune • Linie lungă, indicând solul
Autonomie	• Trunchi, rădăcini și coroană proporționate • Linii sigure • Culori alese cu simț estetic
Egocentrism	• Trunchi dominant față de coroană • Trunchiul complet colorat • Linii foarte apăsate
Expansiune și entuziasm	• Copac mare • Linii sigure • Ramuri întinse spre stânga și dreapta • Rădăcini bine reprezentate • Culori tari și vii
Imaginație	• Coroană dominantă față de trunchi • Plasarea în partea de sus a foi • Abundența elementelor suplimentare: flori, ciuperci, curcubeu, iarbă...
Închidere în sine	• Trunchi lung și subțire • Coroană fără ramuri • Coroană din părți separate • Ramuri întretăiate • Ștersături • Absența rădăcinilor
Lene	• Coroana mai mare decât trunchiul • Linii inerte, lipsite de dinamism • Gesturi calculate și lente

Melancolie	• Frunze căzătoare sau deja căzute • Brad • Trunchi cu striții verticale • Culori calde
Narcisism	• Trunchi mare • Rădăcini largite și bine reprezentate • Coroană mică și închisă
Obezitate psihosomatică	• Trunchi mare • Fructe pe ramuri • Scăriță sprijinită de trunchi • Personaje suplimentare
Regresie	• Plasarea în jos, la stânga • Cuib cu animăluțe • Rădăcini fie foarte largi, fie absente
Rigiditate și autocontrol	• Trunchi subțire și liniar • Spațiul puțin ocupat • Forme reținute și stilizate • Linii nesigure • Rădăcini absente sau abia schițate
Sexualitate precocă	• Diferite semne de-a lungul trunchiului • Flori pe pământ • Fluturi sau păsărele pe ramuri • Alegerea roșului, galbenului și movului
Teamă	• Dimensiuni mici • Atenție la simetrie • Fructe suspendate • Nuanțe pastelate, deschise • Linii ușoare și/sau întrerupte • Ștersături • Cuib
Traume	• Trunchi traversat de linii orizontale • Orizont marcat pe lângă linia copacului • Predomină negrul

TESTUL CASEI

SIMBOL AL LINIȘTII ȘI AL STABILITĂȚII

Desenul casei este emblematic pentru lumea în care trăiește copilul, pentru interacțiunile cu propria familie și pentru capacitatea sa de a intra în raport cu exteriorul. El atinge sfera emoțională în două puncte fundamentale: modul în care micuțul trăiește viața de familie și modul în care se plasează în interiorul acesteia.

Casa, foarte des întâlnită în desenele infantile, este deja prezentă, deși irecognoscibilă, în primele mâzgălituri, ca și cum ar demonstra teama de pierdere a afecțiunii și căldurii căminului. Când o desenează, copilul își exprimă dorința de a locui sub „un acoperiș sigur”, între pereți solizi, la adăpost de intemperii și de riscurile aduse de lumea exterioară.

Unii cercetători au asociat casa cu chipul matern: acoperișul reprezintă părul, ferestrele sunt ochii, ușa este gura. Este vorba de un antropomorfism frecvent, mai ales la copiii mai mici, și de confirmarea ipotezei că micuțul proiectează în desen propriile percepții emoționale.

Cum evoluează desenul casei

Odată cu trecerea anilor, desenul casei devine tot mai clar și se îmbogățește cu detalii care permit o analiză mai aprofundată.

La **4-5 ani**, desenul prezintă caracteristici foarte simple, din care apar puține elemente de interpretat. Doar abilitatea și experiența celui care îl analizează poate permite înțelegerea a ceea ce vrea copilul să comunice adulților în acel moment. (• FIGURA 106)

De la **5-6 ani**, casa se îmbogățește cu detalii și decorațiuni, furnizându-i celui care examinează desenul mai multe elemente utile în interpretare: este mare, mică, schițată cu linii sigure sau e plină de ștersături, iese fum pe coș etc.

Spre **7 ani**, desenul este adesea completat cu multe detalii: soarele, un copac, norii, strada sau chiar un întreg peisaj.

FIGURA 106

Casa Serenei, de 4 ani, este simplă și redusă la elementele esențiale, cum se întâmplă de obicei în cazul copiilor foarte mici.

FIGURA 107

Casa mare a Federicăi, de 7 ani și 5 luni, ocupă toată foaia, comunicând deschiderea față de ceilalți și capacitatea de a da și de a primi afecțiune.

În afară de vârsta copilului, desigur, în interpretarea desenului trebuie să se țină cont de faptul că este un test proiectiv: copilul se proiectează pe sine în ceea ce redă. Se poate întâmpla ca un copil mic să redea casa cu multe detalii, iar altul să o deseneze simplu.

Cum se aplică testul casei

Puneți-i la dispoziție copilului materialele indicate la pagina 128 și invitați-l să deseneze o casă, iar apoi, dacă vrea, să o coloreze. Lăsați-l să deseneze cum vrea și să utilizeze culorile preferate; dacă vă cere sugestii, încurajați-l să-și urmeze instinctul. Nu există limită de timp nici pentru acest test.

ANALIZA DESENULUI CASEI

Aspectele la care trebuie să fiți atenți sunt:

- Forma și dimensiunile casei: este mare sau mică, se lărgeste spre acoperiș ori spre bază, este desenată în perspectivă etc.
- Acoperișul: forma lui, are sau nu antenă de televiziune și horn etc.
- Ușa: este deschisă sau închisă, cu sau fără mâner, broască, lacăt etc.
- Ferestrele: sunt deschise sau închise, cu pervaz, vase cu flori sau alte elemente decorative, mici sau mari etc.
- Peisajul din jurul casei: există un gard, copaci, stradă sau alte detalii.

Forma și dimensiunile casei

- **Casa mare** este expresie a bucuriei, veseliei și deschiderii; este primitoare și ospitalieră. Copilul care o desenează este deschis către viață și natură, îi primește pe ceilalți cu spontaneitate și prietenie, știe să dea și să primească afecțiune. Îl putem defini ca extrovertit și altruist. (•FIGURA 107)
- **Casa mică** arată dorința de intimitate, de retragere într-un loc liniștit pentru refacerea forțelor în clipele de oboseală. Este tipică pentru copilul introvertit, care are nevoie să fie susținut de familie pentru îndeplinirea sarcinilor școlare sau pentru stabilirea relațiilor cu copiii de aceeași vârstă.

TESTUL CASEI

Pentru el, familia este încă o salvare, iar casa reprezintă un refugiu sigur, unde se reface atunci când se confruntă cu greutate; doar aici se simte protejat de pericolele reale sau imaginare. Copilul are unele probleme de adaptare și, pentru a reuși, are nevoie să fie stimulat și apreciat continuu. (•FIGURA 108)

- **Casa-castel**, încărcată cu creneluri și turnuri, este simbol al forței și scoate în evidență dorința de putere și de bogăție, dar cine o desenează este, în fond, un visător. Casa-castel este tipică pentru copilul căruia îi place să viseze, să inventeze personaje (sau un prieten imaginar), cu care conversează într-o lume ideală. Cu caracter bun, generos și maleabil, ar putea avea probleme de randament școlar din cauză că este mereu cu capul în nori. (•FIGURA 109)

- **Casa desenată în perspectivă** este semnalul unui conflict interior, al unor schimbări continue de stare psihică, al sentimentelor de inferioritate cauzate de cerințele educative care îi induc copilului teamă și neîncredere în propriile capacități. (•FIGURA 110)

- **Casa care se lărgeste în sus** indică un acut spirit critic și tendința spre melancolie.

- **Casa care se lărgeste la bază** este indiciu al sentimentelor de inferioritate, al rigidității comportamentale și al temerilor, adesea fără motiv.

Acoperișul

- **Acoperișul turtit sau foarte mare**, căruia îi corespunde în planul figurii umane pălăria, evidențiază agresivitatea și nemulțumirea față de mediul familiar. Copilul se simte sufocat, pentru că este strivit de cerințele presante sau de atitudinile prea exigente. (•FIGURA 111)

- **Mansarda cu fereastră rotundă** dezvăluie o imaginație vioaie, dar inhibată de interdicții. Copilul se refugiază aici pentru a visa în liniște. (•FIGURA 112)

- Dacă pe acoperiș este desenat un **horn din care iese fum**, înseamnă că în casă arde focul care încălzește familia adunată în jurul căminului. Copilul percepe și redă o imagine de intimitate familială. (•FIGURA 113)

FIGURA 108

Giulio, de 7 ani și 5 luni, a desenat o căsuță care indică un caracter introvertit și timid. Copilul, care are unele dificultăți în a intra în contact cu lumea exterioară, consideră casa un refugiu sigur, unde poate sta pentru a-și găsi liniștea.

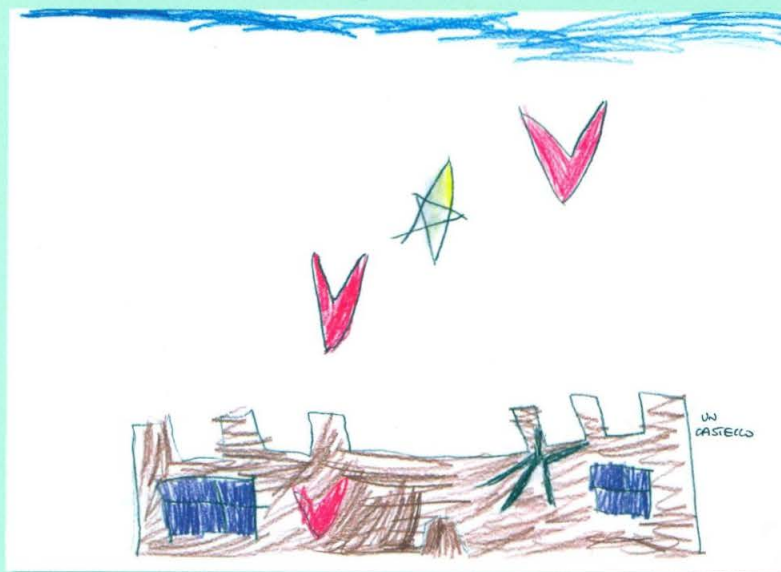

FIGURA 109

Numeroasele creneluri ale casei-castel a lui Alice, de 5 ani, sunt semn al unui temperament visător, generos, flexibil.

FIGURA 110

Casa Martei, de 7 ani, desenată în perspectivă, indică teamă și o stimă de sine scăzută.

FIGURA 111

Casa cu acoperișul turtit din frumosul desen în acuarelă al lui Daniele, de 4 ani și 5 luni, indică o problemă în familie: poate copilul se simte sufocat de părinții prea exigenți.

FIGURA 112

Casa Valentinei, de 6 ani, are o mansardă luminată de o mică fereastră rotundă, unde fetița se poate refugia pentru a visa în voie.

FIGURA 113

Hornul desenat de Sergio, de 5 ani și 5 luni, scoate fum, semn că locuința e plină de viață și că familia e adunată în jurul focului.

TESTUL CASEI

- **Lipsa hornului sau lipsa fumului**, dimpotrivă, este semn al carențelor de comunicare în familie și al unui raport afectiv adecvat, dar și al singurătății. Casa este văzută ca un fel de hotel unde se mănâncă, se doarme și se urmărește televizorul, nu este un loc în care să se poată exprima sentimentele. (•FIGURA 114)

- **Acoperișul cu antenă de televiziune** (care în planul figurii umane corespunde urechilor) denotă atenție și curiozitate față de lumea exterioară, prudență, tensiune și agilitate. Copilul are „antenele deschise” și vrea să înțeleagă ce se întâmplă în jurul lui. (•FIGURA 115)

Ușa

Ușa este un loc care trebuie depășit, pentru a ajunge în contact cu exteriorul ori pentru a intra în casă.

- **Ușa închisă, fără mâner**, indică prudență, reținere, timiditate și dificultate de a intra în relații cu oamenii.

- **Ușa cu mânerul foarte vizibil** este semn al extrovertirii, al disponibilității de deschidere față de exterior.

- **Lacătele și broaștele pentru chei** pot indica sentimentul de vină față de sexualitate, teama de contactele umane și de a fi văzut și judecat. (•FIGURA 116)

- **Două uși pe două laturi** ale aceleiași case ne fac să ne gândim la o situație conflictuală între părinți; poate fi o despărțire sau teama de acest lucru. (•FIGURA 117)

Ferestrele

Ferestrele îi oferă copilului posibilitatea să privească afară și să fie văzut, chiar dacă stă în casă. La fel ca ușa, sunt un incidiu al modului său de comunicare, filtrat de condiționările, de regulile și interdicțiile impuse de familie.

- **Ferestrele întredeschise sau larg deschise** arată disponibilitatea și curiozitatea față de mediul extern, fără teama de judecata celorlalți. (•FIGURA 118)

FIGURA 114

Casa desenată de Marta, de 3 ani și 6 luni, lipsită de horn, arată că fetei îi lipsește un raport afectiv satisfăcător cu cei apropiați.

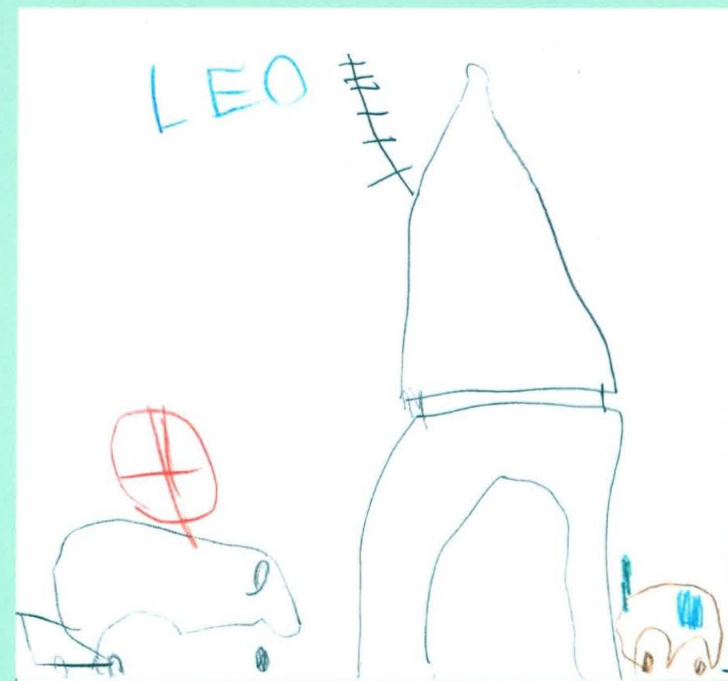

FIGURA 115

Antena de televiziune desenată pe acoperișul casei lui Leonardo, de 4 ani, reprezintă, metaforic, atenția copilului față de tot ceea ce se întâmplă în jurul său.

FIGURA 116
*Broasca de la ușa
 casei desenate de
 Eliana, de 6 ani,
 exprimă teama
 sa de a fi văzută
 și judecată
 de ceilalți.*

FIGURA 117
*Cele două uși desenate
 de Andrea, de 5 ani, ne fac
 să ne gândim la un conflict
 între părinți, real sau de care
 copilul se teme să nu apară.*

FIGURA 118
*Casa Irenei, de 6 ani,
 are ferestrele deschise
 și antena de televiziune
 pe acoperiș, semne ale
 deschiderii și curiozității
 față de mediul extern.*

FIGURA 119
*Ferestrele închise ale casei
 lui Gianluca, de 7 ani,
 exprimă simbolic nevoia
 copilului de a se ascunde de
 intruși și de priviri indiscrete;
 denotă astfel închidere în
 sine și precauție în relații.*

TESTUL CASEI

- **Ferestrele închise** sunt semn al nevoii de a scăpa de ochii indiscreți, de închidere în sine și precauție în relații. (•FIGURA 119)
- **Lipsa ferestrelor**, mai ales după 5-6 ani, exprimă senzația de prizonierat psihologic deoarece copilului, fragil și hiperprotejat, nu i se permite să vadă și să înfrunte realitatea. (•FIGURA 120)
- **Ferestrele foarte mari** arată că micuțul are un caracter expansiv și are nevoie de mult spațiu unde să-și desfășoare toată energia.
- **Ferestrele cu perdele și vase cu flori** sunt semne de sensibilitate, delicatețe, timiditate și simț estetic deosebit. Copilul poate că se teme, dar are mare nevoie să dea impresia că e curajos.
- **Ferestrele și ușile cu model în formă de cruce** exprimă închiderea și dificultatea de eliberare, de abandonare a refugiului sigur oferit de casă pentru o viață liberă în lume. Copilul care desenează ușa cu broască cu cheie și ferestrele cu bare în cruce, precum cele ale unei celule, se simte prizonier și condiționat de situațiile conflictuale din familie. Acest lucru poate fi atribuit atitudinii hiperprotectoare a părinților ori senzației de abandon care îi provoacă micuțului reacțiile de închidere și de refuz al dialogului. De obicei sunt copii care-și exprimă cu dificultate propriile sentimente și socializează greu. Aceste elemente pot fi și semnele unui rău psihic grav, cu posibile repercusiuni asupra sănătății. (•FIGURA 121)

Peisajul din jurul casei

- Dacă în jurul casei este **un gard sau o îngrăditură** înseamnă că micuțul trăiește senzația de izolare: poate părinții îi interzic să-și invite prietenii acasă. (•FIGURA 122)
- **Arborii din jurul casei** exprimă nevoia de afecțiune, protecție și siguranță din partea celor dragi, pentru a putea să se exprime fără probleme în lume.
- **Casa desenată în depărtare**, eventual mică, plasată într-un peisaj amplu și bogat în detalii, exprimă sentimentele de tristețe, de îndepărtare emoțională de familie (nu neapărat reală) sau faptul că primește foarte puțină atenție din partea adulților, ceea ce îi provoacă sentimentul de inadecvare.

FIGURA 120

Mariana, de 6 ani, a desenat o casă fără ferestre, semn că fetița are senzația că nu poate înfrunta realitatea din cauza unei educații prea sufocante.

FIGURA 121

Ferestrele cu model în formă de cruce ale Valentinei, de 3 ani și 4 luni, dezvăluie firea ei închisă și dificultatea de a-și exprima propriile sentimente.

FIGURA 122

Casa lui Daniel, de 7 ani și 5 luni, este protejată de un gard înalt care indică senzația de izolare percepută de copil.

FIGURA 123

Arborii desenați în jurul casei de Alessia, de 5 ani și 5 luni, sunt expresia nevoii copilului de a primi afecțiune din partea familiei.

FIGURA 124

De la casa lui Edoardo, de 6 ani, pornește o alee întortocheată, indiciu al naturii sale orgolioase și al tendinței de a ocoli obstacolele.

FIGURA 125

De la casa lui Filippo, de 5 ani, pornește o alee dreaptă care merge în jos, semn al deschiderii și disponibilității de ascultare a sfaturilor și sugestiilor adulților.

TESTUL CASEI

Drumul

Drumul, introdus în desenul casei, merită o atenție specială, pentru că, din ultimul an de grădiniță până după începutul școlii, este redat adesea de copii, în ciuda dificultății de proiectare în perspectivă. De fapt, drumul, considerat o prelungire a casei, indică, simbolic, posibilitatea de a ieși din nucleul familiei pentru a o lua pe calea ce duce spre societate. Poate reprezenta însă și dorința de a se întoarce în familie, din cauza unei vieți prea stresante în exterior, devenind astfel indiciu al regresiei.

- **Drumul întortocheat** denotă un caracter orgolios, dificil de mulțumit și care vrea să verifice totul personal; mai mult, este expresia tendinței de ocolire a obstacolelor, în loc de a le depăși. Copilul are o inteligență selectivă, este perspicace, curios și are o abilitate manuală care îl predispune la jocuri cu piese pentru construit. (•FIGURA 124)

- **Drumul drept care merge în jos** arată un caracter deschis și disponibil să asculte. Copilul acceptă bucuros sugestii și sfaturi de la cei mari, pentru că este docil și flexibil. Preferă jocurile în aer liber, din care se îmbogățește cu experiențe. (•FIGURA 125)

- **Drumul bifurcat** semnalează nehotărârea în alegerile făcute, din cauza fricii de separare de siguranța și iubirea familiei. Copilul este deschis și comunicativ, dar trebuie să se simtă acceptat; înclină spre activitățile de grup. (•FIGURA 126)

- **Drumul care urcă după o curbă mare** este tipic pentru copilul care, temându-se de judecata celorlalți, folosește alibiuri și mecanisme de apărare pentru evitarea confruntărilor. Este un copil perfecționist, care tinde să se închidă ca un arici și, la fel ca ariciul, să înțepe când îi este rănit orgoliul. Când este certat, se îmbufnează și poate să aibă momente în care este nesuferit, dacă situația nu corespunde așteptărilor lui. Tendința de autonomie îi permite să se integreze bine în societate. (•FIGURA 127)

- **Drumul care se întrerupe brusc**, ca și când ar fi închis, pune în lumină un caracter introvertit, puțin vorbăreț și selectiv, nefiind nici nesociabil, nici nepoliticos. Copilul, ascultător și atent, frecventează cu interes școala și are rezultate foarte bune.

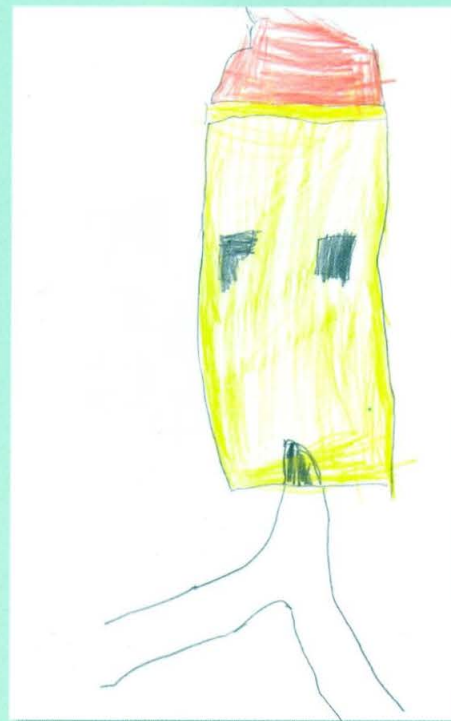

FIGURA 126

De la casa Francescăi, de 4 ani, pleacă un drum care se bifurcă, semn al unui caracter deschis, dar care are nevoie să se simtă alintat și acceptat.

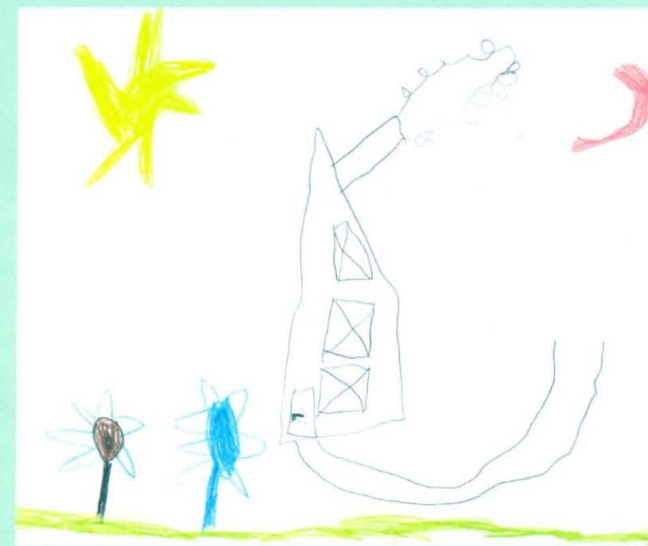

FIGURA 127

De la casa lui Alberto, de 4 ani, pleacă un drum care face o curbă în sus, indicând un temperament orgolios și temător de judecata celorlalți.

TESTUL FAMILIEI

LOC AL AFECȚIUNII ȘI AL SIGURANȚEI

Prin desenarea familiei, copilul își exprimă, chiar dacă la nivel inconștient, partea cea mai intimă și mai delicată: sfera afectelor pe care își construiește propria siguranță, încredere și stimă de sine, dar și senzațiile simțite în contextul familiei. Se știe câte „elemente de distorsionare”, câte piedici pot apărea pe îndelungatul și dificilul parcurs al creșterii, cum ar fi nașterea unui frate ori succesul școlar al surorii mai mari sau mai mici (chiar mai rău!), cu consecințele subevaluării de sine și ale inducerii unei frici iraționale că va fi abandonat de părinți sau ale impresiei că cerințele școlare sunt prea mari... Când un copil desenează o familie, o redă, inevitabil, deși nu i se cere, pe a lui și ne povestește astfel problemele, angoasele, temerile sau, dimpotrivă, bucuria și liniștea care caracterizează relațiile cu familia. Astfel putem intui cine oferă afecțiune, care este modelul cu care ar vrea să semene, cine îi este confidentul, dar și de cine depinde mai mult și dacă există legături problematice. Când copilul suferă în mediul familial, de obicei evidențiază acest lucru în desen, de exemplu prin redarea separată a membrilor familiei.

De exemplu, un băiețel care, la doisprezece ani, se desenează în pătuțul surioarei, în vârstă de câteva luni, exprimă o regresie determinată de teama de pierdere a obiectului iubirii (mama) și de îngrijorarea că surioara o monopolizează pe mamă. Copilul este gelos, dar nu exprimă acest lucru în cuvinte, pentru că se teme să nu piardă respectul părinților. Prezintă cele mai diverse simptome: enurezie, ticuri, teama de întuneric, dureri de burtică atunci când, pentru a merge la școală, se îndepărtează de mamă. În aceste situații puțin clare, când familia, uimită, nu mai știe ce să facă, limbajul nonverbal al desenului permite culegerea de informații despre personalitatea, natura emotivă și tipul de reacție al copilului.

Dar mai este familia de astăzi considerată de copil un loc al siguranței? Din desene s-ar spune că da, pentru că nevoile profunde ale micuților nu

TESTUL FAMILIEI

- s-au modificat: ei au nevoie în continuare să se simtă iubiți, acceptați și bine integrați într-un grup semnificativ. Ei continuă s-o perceapă pe mamă ca fiind cea care protejează, îngrijește și oferă hrană, în timp ce tatăl este figura liniștitoare, care oferă bunăstarea economică a familiei.

Cum evoluează desenul familiei

În analiza desenului familiei, trebuie, evident, să ținem cont de vârsta copilului.

De exemplu, micuțul de 5 ani este în perioada de majoră identificare cu părinții, atent să recepteze și să asimileze tot ce spun și fac. Le apreciază mai mult decât orice compania, dar, în același timp, este atent și la realitatea externă, unde caută alte modele de imitat.

Un băiețel de 9-10 ani trăiește, de obicei, relația cu familia mult mai conflictual, nu pentru că îi iubește mai puțin pe părinți sau pentru că nu mai depinde de ei, ci deoarece încearcă să se separe de ei pentru a-și găsi propriul loc în lume.

Astfel, desenele familiei realizate de copii de vârste diferite au în mod necesar diferențe semnificative, având în vedere că, în redarea diverselor elemente, copiii ne dezvăluie cât drum au făcut spre separarea de egocentrismul tipic primei copilării și spre obținerea treptată a autonomiei. Să nu uităm că a deveni adult înseamnă să ne naștem a doua oară, desprinzându-ne de figurile protectoare. Pentru depășirea dificultăților, copiii trebuie să reușească să transforme cordonul ombilical al dependenței emoționale într-un fir afectiv care îi leagă de familie și de lume.

Cum se aplică testul familiei

Puneți la dispoziție copilului materialele indicate la pagina 128 și invitați-l să deseneze o familie din imaginația lui și apoi, dacă dorește, să o coloreze. Odată terminat desenul, încercați să discutați cu el, cu multă discreție, întrebând, de exemplu: „E un desen foarte frumos! Acum, ce-ar fi să-mi povestești despre această familie inventată de tine?”. Notați toate răspunsurile, pentru că vă ajută în interpretarea corectă.

Trebuie să îl întrebați pe copil mai ales: „Care e cel mai simpatic personaj dintre cele desenate?”, „Dar cel mai puțin simpatic?”, „Care e cel mai fericit?”, „Care e cel mai trist?”. Copilul va trebui să-și motiveze toate răspunsurile.

Apoi întrebați-l: „Care e personajul tău preferat?”, „Cine ai vrea să fii, indiferent dacă ai fi fată sau băiat?”.

ANALIZA DESENULUI FAMILIEI

În interpretarea desenului familiei, trebuie să observați modul în care decurge desenarea și mai ales:

- timpul de redare a diferitelor personaje;
- plasarea pe foaie;
- atenția la detalii;
- poziția personajelor, distanța dintre ele;
- primul și ultimul personaj desenat;
- primul personaj colorat;
- retușuri și ștersături;
- omiterea unui membru al familiei;
- eventuala adăugare de personaje inexistente sau de animale;
- asemănările dintre personaje;
- abordarea diferitelor elemente;
- expresiile chipurilor;
- poziția brațelor, a palmelor și a picioarelor;
- alăturarea figurilor;
- mărimea personajelor, în raport unele cu altele;
- îmbrăcămintea;
- rolurile atribuite;
- liniile incerte sau sigure;
- lipsa de armonie a corpului la unul sau mai multe personaje.

TESTUL FAMILIEI

Plasarea personajelor pe foaie

Primul personaj desenat, dinspre stânga spre dreapta foii, este persoana pe care copilul o iubește și o admiră cel mai mult și cu care ar vrea să se identifice. Mai poate indica și dificultățile întâlnite în imitarea modelului său, care îi creează neliniște din teama de a nu se ridica la înălțimea acestuia.

- **Desenarea lui însuși ca prim personaj** este semn de narcisism, ego-centrism și al unei dependențe care îl împiedică să se rupă de familie fără să sufere. Nevoia sa de iubire, încă nesatisfăcută, îl demotivează și poate avea repercusiuni negative asupra randamentului său școlar. (•FIGURA 128)

- **Plasarea pe ultimul loc** indică subestimarea, autonomia redusă, timiditatea, închiderea, dificultatea de a-și exprima propriile sentimente. Copilul, în mod corect sau incorect, se simte puțin apreciat.

Să ne gândim că graba noastră, a adulților, de a obține un rezultat cu orice preț ne împiedică adesea să luăm în seamă, cu sensibilitatea necesară, nevoile reale ale micuțului, care în acest caz se simte lipsit de valoare și cere ajutor pentru a ajunge la cucerirea autonomiei.

- **Plasarea unui personaj într-o parte** pune în lumină lipsa integrării sale, reale sau presupuse, în familie și dificultatea copilului, dar și dorința sa, de a stabili cu acesta un raport de încredere sau o legătură mai strânsă. (•FIGURA 129)

- **Refuzul de a desena familia** este semn al tulburărilor, al scăzutei participări emoționale la viața de familie și al lipsei dialogului între membrii acesteia. Raportul cu ei nu îi transmite copilului căldură și sentimente pozitive și, în fața cererii de a desena familia, se blochează.

Dimensiunile personajelor

- **Dimensiunea redusă a unui personaj** relevă că cel mic îl consideră un potențial rival, dar nu reușește să îl elimine fără a se simți vinovat; astfel, îl pedepsește micșorându-l. (•FIGURA 130)

- **Dimensiunile mari ale unui personaj** indică în general faptul că micuțul se simte oprimat de această figură dominantă, de care trebuie să asculte.

FIGURA 128

Alice, de 5 ani, s-a desenat pe ea mai întâi, expresie a nevoii sale de a fi înaintea tuturor.

FIGURA 129

Matteo, de 6 ani, s-a desenat separat de familia sa, dezvăluind senzația sa de izolare.

TESTUL FAMILIEI

Acesta poate fi semnul unei inhibiții sau, dimpotrivă, poate indica locul privilegiat pe care persoana respectivă îl ocupă în inima copilului. (•FIGURA 131)

Adăugarea sau omiterea unor personaje

- **Omiterea unui membru al familiei** indică respingerea, din gelozie, furie sau teamă că persoana respectivă, eliminată în mod voit din desen, este atât de importantă, încât acaparează toată dragostea celor iubiți de copil (părinți, profesori sau rude apropiate). Pentru dezlănțuirea acestei frici, poate fi suficientă, de exemplu, nașterea unui frate sau impresia că, la școală, învățătoarea preferă un anumit coleg.

- **Adăugarea unui personaj inventat** poate fi interpretată ca un fel de compensație pentru o senzație, poate de moment, de singurătate: copilul are mare nevoie de companie și vrea să-și exorcizeze teama de a fi singur. Comparabil cu prietenul imaginar, foarte comun în prima copilărie, personajul adăugat deloc întâmplător semnalează lipsa comunicării cu cei de aceeași vârstă, poate pentru că micuțul locuiește într-o casă cu mulți adulți. (•FIGURA 132)

- **Eliminarea unui personaj** poate indica problemele pe care copilul le are cu propria persoană sau cu unul dintre membrii familiei, fapt pe care nu reușește să îl arate pe față, din teama de a nu fi greșit înțeles. Ostilitatea reprimată îi poate provoca dificultăți în comunicare și somatizarea în anumite etape. Este vorba de o situație mai conflictuală decât simpla uitare, deoarece copilul are sentimente ambivalente și simultane de dorință și de refuz. (•FIGURA 133)

- **Autoexcluderea din desen** relevă stima de sine redusă a copilului și senzația sa de neapartenență. Motivațiile sunt diferite: micuțul nu se simte preferat, este gelos pe frățiorul abia născut sau încă nenăscut, se teme de amenințările și pedepsele din partea părinților. (•FIGURA 134)

Omiterea sau adăugarea de detalii

- **Omiterea brațelor sau a mâinilor** este un mod de „pedepsire” a unei persoane considerate amenințătoare de către copil.

FIGURA 130

Luca, de 7 ani, și-a desenat familia, reducând dimensiunile tatălui său.

FIGURA 131

Cristiana, de 5 ani și 5 luni, a desenat-o pe mamă prea mare față de ceilalți membri ai familiei, indicând că ea este fără îndoială o figură dominantă.

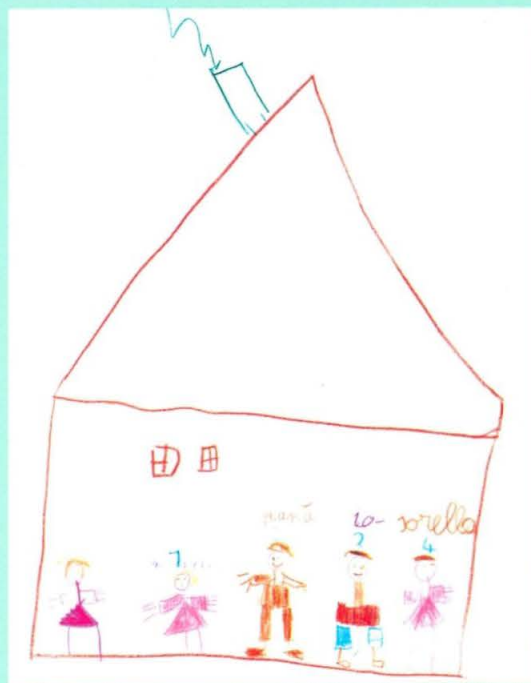

FIGURA 132

În stânga desenului său, Alessia, de 7 ani, a plasat o fetiță care nu face parte, în realitate, din familia ei, manifestând astfel o nevoie profundă de companie.

FIGURA 133

Cristian, de 9 ani, și-a desenat surioara, dar apoi a șters-o, denunțând relația dificilă pe care o are cu fetița, pe care, probabil, este gelos.

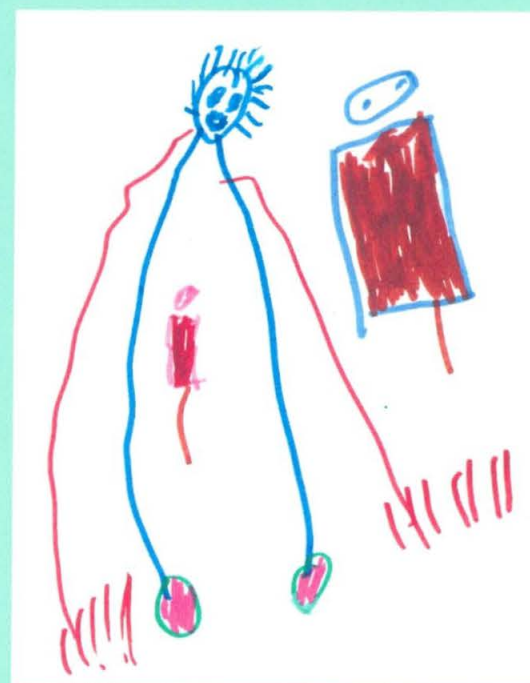
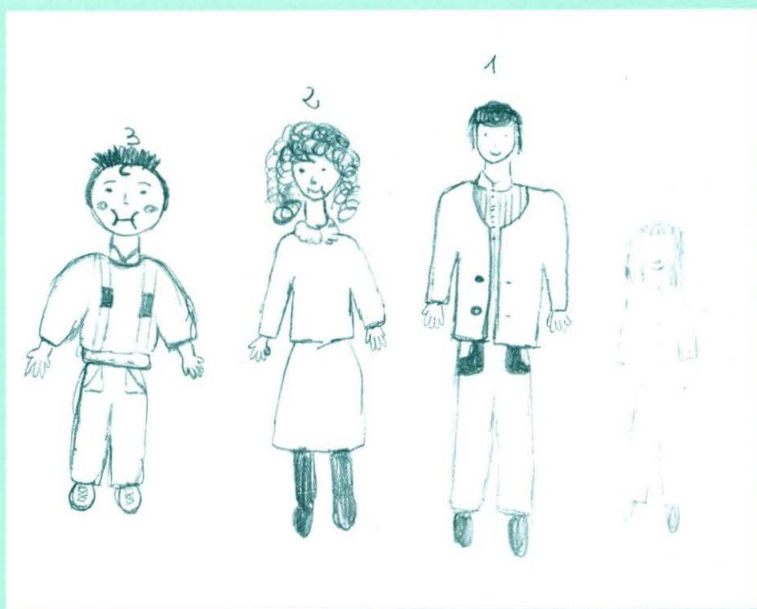

FIGURA 134

În reprezentarea familiei ei, Asia, de 2 ani și 10 luni, s-a exclus și l-a desenat în pânțele mamei pe frățiorul care urmează să se nască, dezvăluind astfel senzația sa de neapartenență.

FIGURA 135

Valeria, de 7 ani, i-a desenat pe toți membrii familiei fără mâini, semn al dificultăților create de modul de educație al părinților, prea rigid și greu tolerat de fetiță, care trăiește cu un permanent sentiment de vină.

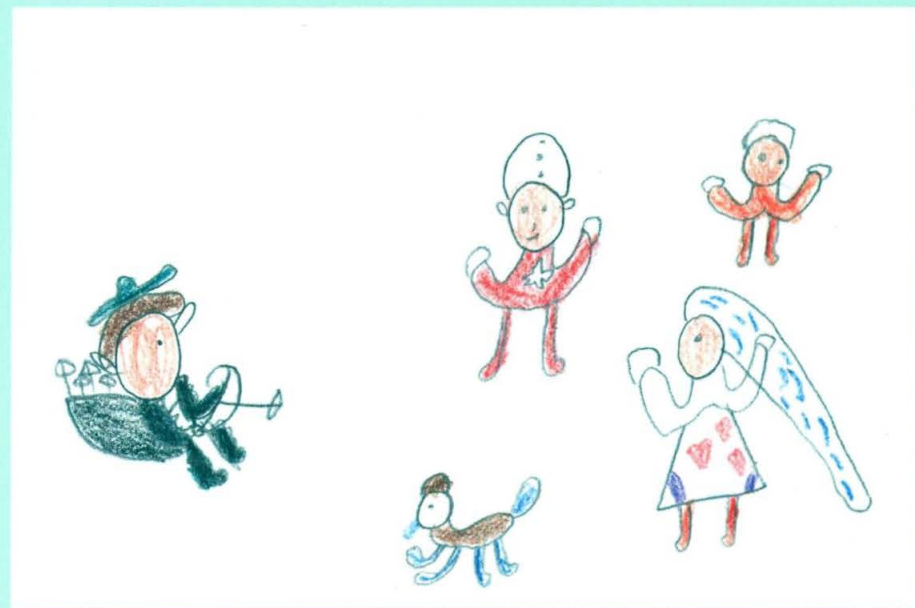

FIGURA 136

Andrei, de 6 ani, a adăugat, în reprezentarea familiei sale, un animal pe care, de fapt, nu îl are, poate pentru a masca agresivitatea din partea unui membru al familiei.

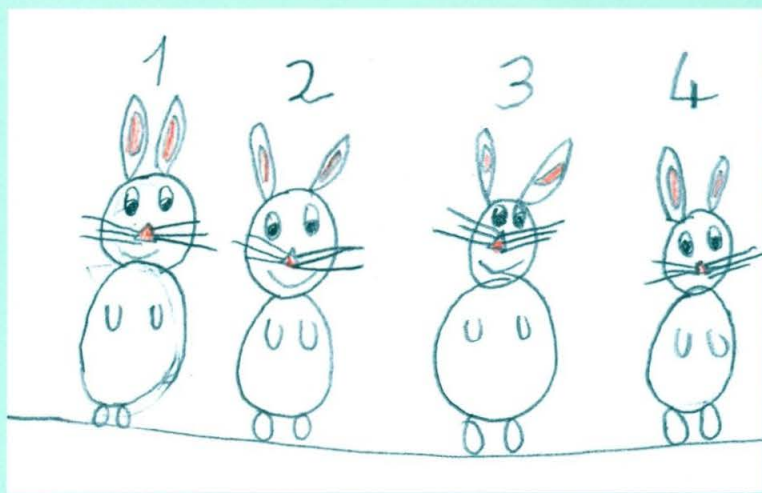

FIGURA 137

Matteo a ales să deseneze o familie de iepurași, comunicând o suferință care îi inhibă exprimarea spontană a sentimentelor.

Poate fi și un semn al sexualității încă neacceptate, de teamă să nu fie judecat de ceilalți. (•FIGURA 135)

- **Adăugarea animalelor** poate fi o tentativă de camuflare a agresivității față de unul sau mai mulți membri ai familiei. (•FIGURA 136)

- **Desenarea unei familii de animale** în locul personajelor umane denotă un foarte redus simț al apartenenței și o suferință care inhibă spontaneitatea exprimării sentimentelor. În cazul separării părinților, se întâmplă frecvent ca micuțul să folosească această formă mascată de desen, pentru a nu-și dezvălui suferința. (•FIGURA 137)

De aceea, se poate să i se ceară explicit copilului să deseneze o familie de animale când, de exemplu, se face o evaluare de grup, de exemplu într-o clasă, pentru identificarea valențelor ascunse pe care copilul le-ar putea cenzura prin desenarea unei familii cu personaje umane.

- **Reprezentarea propriei persoane ca fiind de sex opus** este un indiciu al refuzului propriului corp – o dificultate tipică adolescenței – sau al neacceptării propriului statut sexual. (•FIGURA 138)

- **Refuzul de a colora familia** pune în lumină apatia și sentimentele reci din cauza unor evenimente care au redus entuziasmul copilului. Inhibiția poate depinde de o educație prea severă sau prea liberă, din cauza căreia copilul nu a simțit afecțiunea și iubirea părinților. (•FIGURA 139)

- **Pălăria desenată pe capul unuia dintre personaje**, de obicei tatăl, reprezintă sentimentul de opresiune al copilului, o greutate care îi reduce ușurința și libertatea de creștere. Micuțul se simte sufocat de reguli și de pretenții pe care nu reușește să le respecte ori să le îndeplinească și încearcă să reziste opresiunii (reale sau presupuse). (•FIGURA 140)

- **Nasturii de pe haina unui membru al familiei** relevă importanța efectivă a persoanei pentru cel ce o desenează. Nasturii simbolizează, de fapt, o legătură solidă, care comunică siguranță și liniște: copilul respectă și are încredere în această persoană. După vârsta de 12-13 ani, această legătură poate să devină un impediment, o dependență și un obstacol în fața autonomiei. Copilul încearcă să se separe emoțional și nu reușește să aibă contacte spontane cu ceilalți.

FIGURA 138

Matilda, de 8 ani, s-a reprezentat în haine de băiat, poate ca expresie a refuzului propriului corp și al propriului statut sexual.

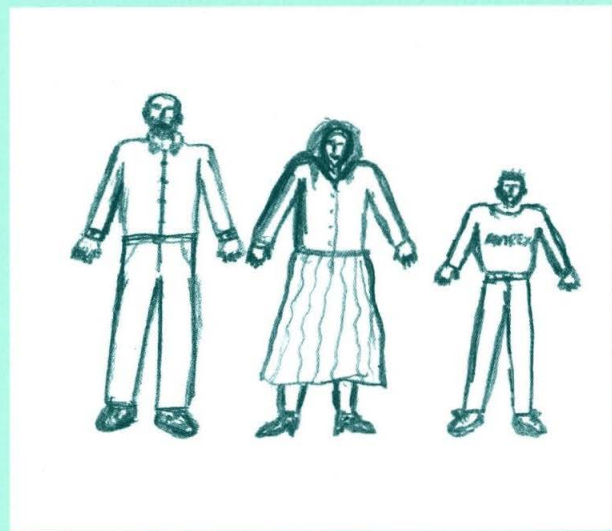

FIGURA 139

Prin faptul că a ales să nu îi coloreze pe membrii familiei sale, Andrea, de 8 ani, comunică mesajul că nu se simte încălzit de iubirea lor.

FIGURA 140

Elisa, de 6 ani și 5 luni, le-a pus pălărie unor personaje din familia sa, manifestându-și astfel respingerea și dorința de a rezista celor care o oprimă.

FIGURA 141

În desenul lui Tomasso, de 7 ani, părinții lui se îmbrățișează, brațul tatălui cuprinzând gâtul mamei, semn că băiatul, în plină fază oedipiană, se identifică inconștient cu tatăl și ar vrea să se atașeze cât poate de mult de mamă.

FIGURA 142

Valentina, de 6 ani și 5 luni, și-a desenat familia într-un cadru rigid, aproape oficial, care arată suferința ei din cauza educației prea rigide.

Gesturi și reprezentări particulare

• **Brațele în jurul gâtului**, contrar a ceea ce ar putea părea, nu reprezintă neapărat un gest de afecțiune, ci dimpotrivă, comunică senzația celui care se simte urmărit, reținut și împiedicat să-și ia zborul. Copilul se simte prins într-o situație pe care nu o poate controla, avertizează că libertatea sa e limitată și reprezintă în acest mod suferința provocată de celălalt. Acest lucru se reflectă și asupra capacității sale de socializare. (• FIGURA 141)

• **Familia reprezentată în cadru**, ca într-un tablou, indică faptul că micuțul suferă din cauza unei educații rigide. Copilul consideră că familia este un clan, unde totul se bazează pe datorie, simțul ordinii și reguli formale. Nu este un spațiu al spontaneității și al comunicării imediate, iar copilul vrea să exercite propriul control. Neputând să trăiască sentimentele și impulsurile vârstei sale, se încarcă de agresivitate, care de obicei este exprimată în afara mediului familial, unde este vorbăreț, exagerat de vioi și mereu în mișcare. (• FIGURA 142)

• **Reprezentarea membrilor familiei în încăperi diferite**, unde fiecare are ocupații personale, poate fi un indiciu al comunicării fragmentare. Copilul percepe casa în mod impersonal; pe termen lung, acest lucru riscă să îi accentueze comportamentul oportunist și egoist. Autonomia și independența sunt valorificate în detrimentul vieții sociale. (• FIGURA 143)

FIGURA 143

Mauro, de 6 ani, i-a plasat pe membrii familiei în camere diferite, unde fiecare are propriile preocupări, indiciu că relațiile familiale sunt deficitare, neexistând interacțiune afectivă.

DESENE DIN ÎNTREAGA LUME

„Inima noastră, a copiilor, e liberă, pentru că putem să ne înțelegem unul pe altul; cu toții vă trimitem acest mesaj pentru ca și voi, adulții, să învățați să ne înțelegeți. Ce frumoasă e lumea!”

DIN PARTEA COPIILOR, O INVITAȚIE LA SOLIDARITATE

Desenele adunate în acest capitol sunt operele câtorva copii din mai multe colțuri ale lumii și dovedesc un parcurs infantil comun de creștere și maturizare. Dar le putem vedea și dintr-o altă perspectivă: ca o invitație către noi, adulții, să învățăm de la copii să-i iubim pe cei de lângă noi așa cum fac și ei, în mod absolut și fără prejudecăți.

Privind aceste mici capodopere, ne dăm seama că toți copiii din lume au aceleași dificultăți, motive de entuziasm, nevoi, bucurii, fragilități și slăbiciuni. Înțelegem astfel că sunt toți egali și că pentru ei nu există bariere legate de culoarea pielii, gen, bogăție, aspect fizic. Dimpotrivă, din modul în care se caută unii pe alții, se studiază, se joacă împreună, micuții demonstrează că sunt pe deplin conștienți de bogăția spirituală pe care o aduc contactele sociale.

Dacă vrem să construim o lume mai bună, trebuie să începem să le vrem binele celor de lângă noi, fără prejudecăți și cu aceeași deschidere de care sunt capabili micii noștri artiști. Ne-o cer copiii noștri, prin limbajul lor nonverbal!

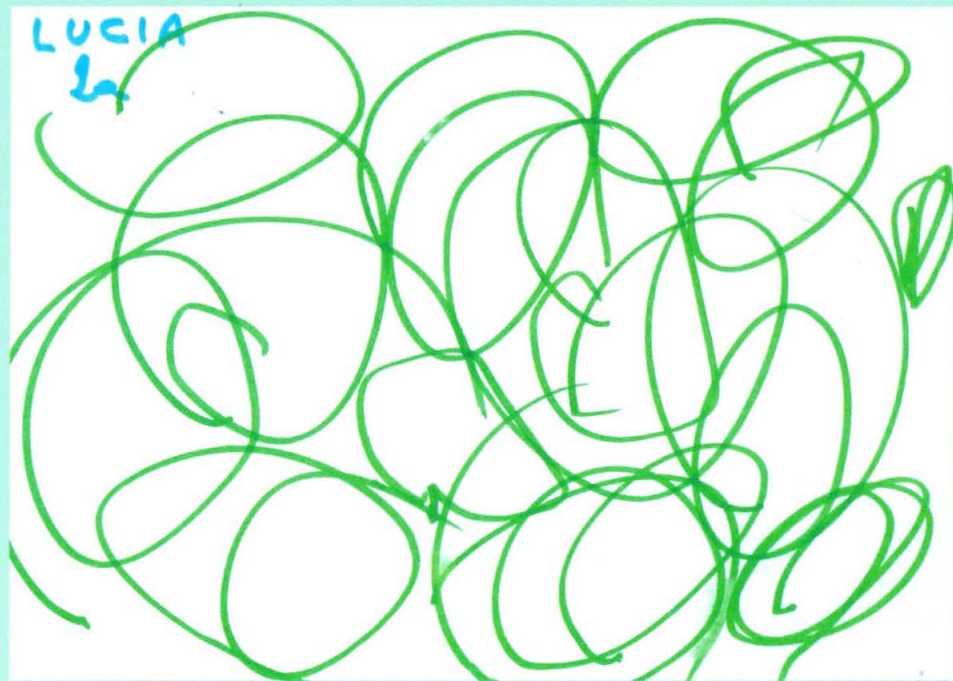

FIGURA 144

Desenul cu forme rotunde a micuței Lucia, de 2 ani și 1 lună, pare a fi o invitație adresată prietenilor ei de a participa la un joc vesel și lipsit de griji.

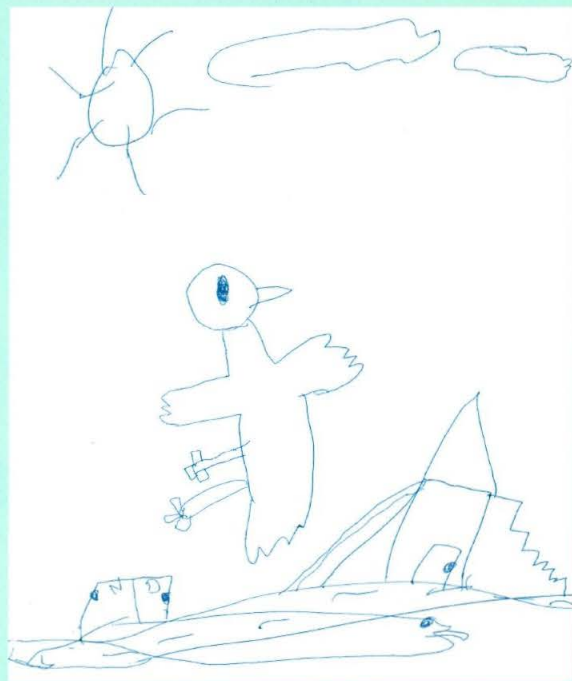

FIGURA 145

Desenul lui Newton Koo, de 4 ani, care locuiește la Shanghai. Alegerea de a nu colora desenul exprimă dificultățile pe care le trăiește copilul și care îi provoacă agresivitate, exprimată prin reprezentarea animalului lovit de două săgeți.

FIGURA 146

Gesturile reținute, folosirea culorilor delicate și ocuparea parțială a spațiului care caracterizează schița lui Hkoo, de 2 ani și 4 luni, din Hong Kong, dezvăluie note de introversiune și timiditate: este vorba de un copil care trebuie să fie constant susținut și apreciat de adulți.

FIGURA 147

În desenul lui Fahrhan, de 6 ani, care locuiește în India, reprezentarea soarelui la apus semnifică dificultatea copilului de a intra în relație cu tatăl său din cauza prezenței figurilor feminine hiperprotectoare, simbolizate de dealuri.

FIGURA 148
Maori, un băiețel kenian de 6 ani, a colorat marginea foii, indiciu că are nevoie de protecție.

FIGURA 149

Figurile incerte și liniile nesigure ale lui Mugema, de 4 ani, care locuiește în Rwanda, exprimă o anumită suferință care nu îi permite să își construiască stabilitatea emotiv-afectivă.

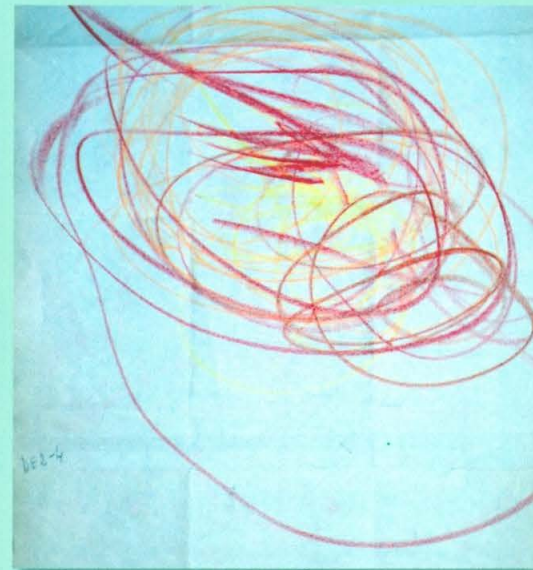

FIGURA 150
Liniile hotărâte și predominanța roșului în desenul Annikăi, o fetiță de 3 ani și 2 luni din Germania, relevă un caracter egocentric, cu o notă de agresivitate care îi favorizează creșterea, pentru că o îndeamnă să exploreze și să „cucerească” lumea pentru a se afirma pe sine.

FIGURA 151

În desenul lui Kim, un băiat suedez de 5 ani, dimensiunea capului și a ochilor, mari și bine marcați, denotă teama de pretențiile exagerate ale adulților.

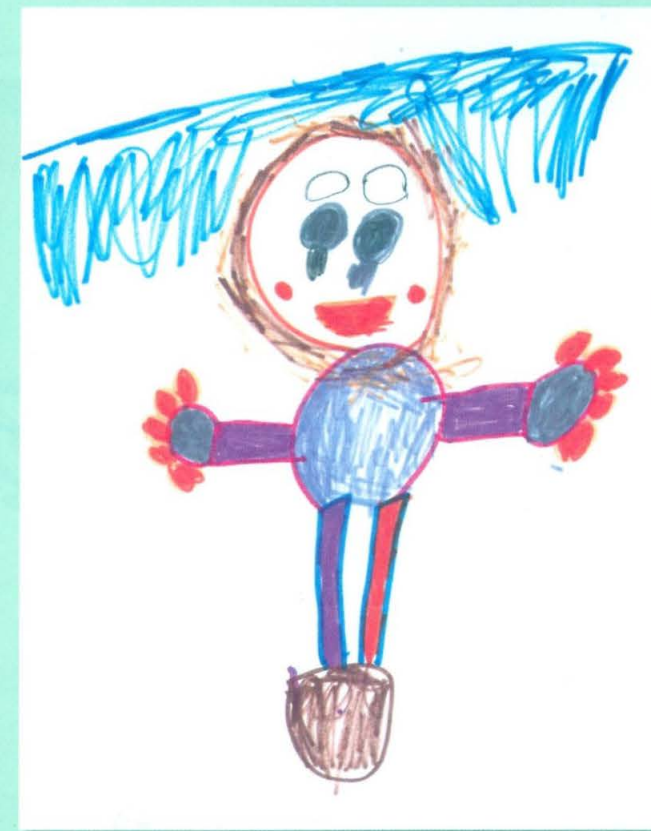

FIGURA 152

Deși are doar 3 ani și 4 luni, Benjamin, un băiețel american, a desenat un omuleț cu urechi (care, în general, apar mai târziu în desenele celor mici), semn al atenției și curiozității față de lumea exterioară și al solicitării la nivel intelectual.

FIGURA 153

În schița lui Devin, un băiat canadian de 2 ani și 8 luni, liniile puternice și folosirea culorilor tari, în special a roșului, arată vioiciune, dorința de a crește repede și de a se afirma.

FIGURA 154

În desenul lui Pablo, un băiat argentinian de 2 ani și 4 luni, este evidentă intenția de a reprezenta un fel de scriere, dar în același timp se poate identifica o tentativă de separare de lumea jocului.

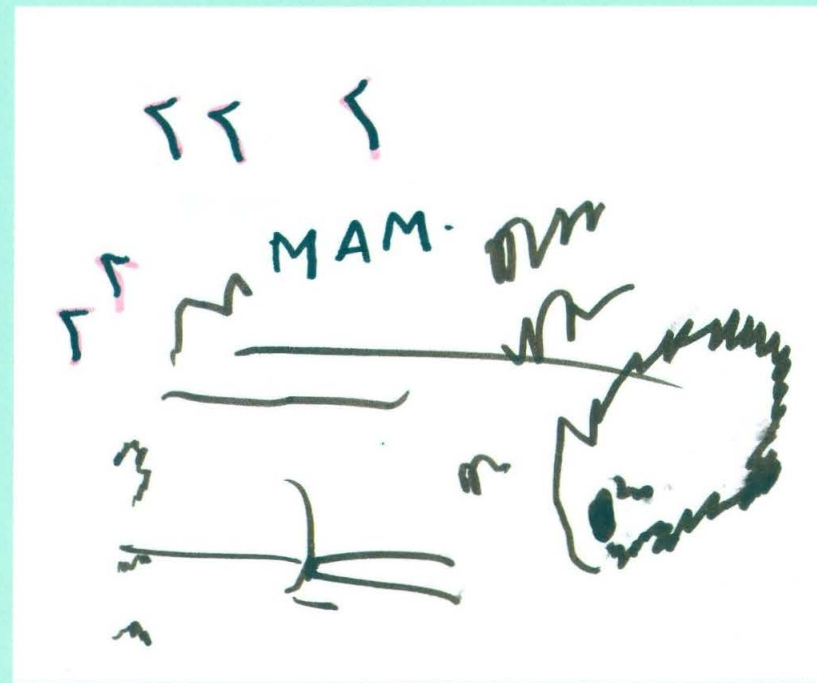

FIGURA 155

Desenul lui Juan, un băiat argentinian de 2 ani și 5 luni, ocupă mai ales partea dreaptă a foii, care în legea simbolică a spațiului este considerată „zona viitorului”: micuțul abia așteaptă să „sară peste etape”, pentru a-și demonstra lui și celorlalți că va crește repede.

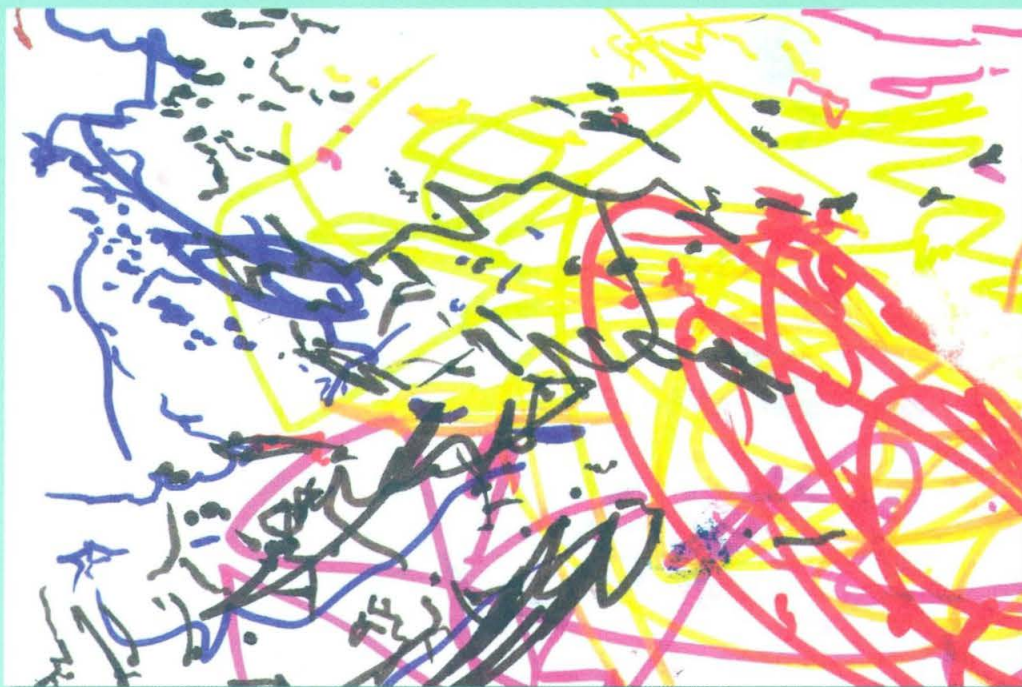
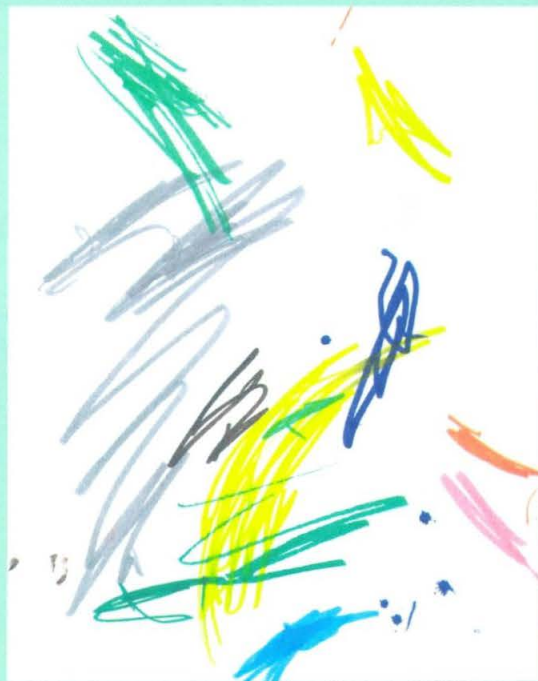

FIGURA 156

Desenul lui Thomas, un băiat australian de 2 ani și 6 luni, ocupă întreaga foaie și se caracterizează prin modele punctiforme, indiciu al nevoii sale de a dispune de spații ample, doar ale lui.

FIGURA 157

Varietatea culorilor folosite de John, un băiat neozelandez de 2 ani și 7 luni, semnaleză bogăția interioară a micuțului, căruia îi trebuie puțin spațiu pentru a-și fructifica propriile talente.

CUPRINS

5 Creștem împreună

Noțiuni de bază în interpretarea desenelor

- 11 Instrumentele și tehnicile de desen
- 23 Folosirea culorilor
- 35 Arhetipurile

Primele desene

- 57 Primele desene și evoluția lor
- 65 Elemente de observat
- 85 Cum să înțelegem personalitatea copilului

Desenul

- 109 Formele și figurile evolute
- 123 Testul figurii umane
- 153 Testul arborelui
- 169 Testul casei
- 189 Testul familiei
- 207 Desene din întreaga lume